

Nr 147

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till allmän prisregleringslag, m. m.; given Stockholms slott den 23 mars 1956.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

- 1) allmän prisregleringslag; och
- 2) lag om fortsatt giltighet av prisregleringslagen den 30 juni 1947 (nr 303).

GUSTAF ADOLF

G. E. Sträng

Propositionens huvudsakliga innehåll

Propositionen innehåller förslag att den nuvarande tidsbegränsade prisregleringslagen skall ersättas av en permanent beredskapslagstiftning med syfte att i vissa extraordinära situationer möjliggöra åtgärder, som finnes nödvändiga för att motverka prisstegringar. Den nya prisregleringslagen har, efter mönster från de allmänna förfogande- och ransoneringslagarna, utformats såsom en fullmaktslag.

Beträffande förutsättningarna för tillämpning av lagens bestämmelser skils mellan tre olika fall. Kommer riket i krig träder bestämmelserna automatiskt i tillämpning. Vid krigsfara, vari riket befinner sig, äger Kungl. Maj:t förordna om tillämpning av lagens bestämmelser. Slutligen tillkommer denna rätt Kungl. Maj:t även i ett läge, där av annan orsak än krig eller krigsfara betydande fara uppkommit för allvarlig stegring av det allmänna prisläget inom riket. Har Kungl. Maj:t meddelat förordnande om prisreglering, skall förordnandet inom viss kortare tid underställas riksdagens prövning.

I övrigt utgör den föreslagna lagen en överarbetning av nuvarande prisregleringslag och företer till sina huvuddrag inga större skiljaktigheter från

denna. Den ordning i vilken prislåsning sker har emellertid förenklats, och den nya lagen upptager endast två former för prisingripanden, nämligen högstpris, som motsvarar det nuvarande normalpriset, och stoppris. Såsom en nyhet har införts möjlighet för Kungl. Maj:t att, när så erfordras för genomförande av prisreglering, förordna om varustandardisering, varmed avses föreskrifter att förnödenhet må tillhandahållas endast i visst utförande, till viss myckenhet, i viss förpackning eller dylikt.

En förutsättning för att den nuvarande prisregleringen skall kunna slopas anges vara att statens nuvarande möjligheter att ingripa mot konkurrensbegränsningar inom näringslivet och att eljest främja konkurrensen mellan företagarna utvidgas. Förslag härom framlägges för riksdagen i särskild proposition efter anmälan av chefen för handelsdepartementet.

Den föreslagna beredskapslagen skall enligt förslaget träda i kraft den 1 januari 1957. Med hänsyn härtill föreslås, att den nuvarande prisregleringslagens giltighetstid, vilken utgår vid halvårsskiftet 1956, förlänges till årets slut.

Förslag

till

Allmän prisregleringslag

Härigenom förordnas som följer.

Inledande bestämmelser

1 §.

Kommer riket i krig, skola bestämmelserna i 2—9 §§ träda i tillämpning. Då kriget upphört, förordnar Konungen senast före avslutandet av den riksdagssession, som börjar näst efter krigets slut, att bestämmelserna icke vidare skola tillämpas; dock att vad nu sagts ej skall gälla, i den mån bestämmelserna alltjämt skola äga tillämpning på grund av förordnande enligt andra eller tredje stycket.

Vid krigsfara, vari riket befinner sig, äger Konungen förordna, att nämnda bestämmelser skola tillämpas. Sådant förordnande skall, vid äventyr att det eljest förfaller, inom en månad underställas riksdagen för dess prövning av frågan, huruvida förordnandet skall bestå. Blir förordnandet icke inom två månader från det underställningen skett av riksdagen gillat, är detsamma förfallet. Upphör krigsfaran, skall förordnandet av Konungen upphävas.

Har av annan orsak uppkommit betydande fara för allvarlig stegring av allmänna prisläget inom riket, äger Konungen förordna att vad i 2—9 §§ stadgas, helt eller delvis, skall under viss tid, högst ett år varje gång, äga tillämpning. Förordnandet skall inom en månad eller, om riksdagssession icke pågår, inom en månad från början av nästkommande session underställas riksdagen. Vad i andra stycket sägs om påföljden, därest underställning ej sker eller riksdagen ej inom två månader gillar förordnandet, skall äga motsvarande tillämpning i fall som nu avses.

Under tid, då bestämmelse i 2—9 §§ äger tillämpning, skola även däremot svarande stadganden i 10—22 §§ tillämpas.

Om prisreglering

2 §.

Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer äger föreskriva visst pris, som provas skäligt, att gälla såsom *högstpris* vid frivillig försäljning av viss förnödenhet eller frivilligt utförande av viss tjänst.

Högstpriset må icke överskridas med mindre säljaren eller den som utför tjänsten erhållit tillstånd därtill. Den som fastställt högstpriset äger bestämma på vilken myndighet det skall ankomma att bevilja sådant tillstånd.

3 §.

1 mom. Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer äger föreskriva, att den som frivilligt säljer viss förnödenhet eller frivilligt utför viss tjänst icke må utan tillstånd överskrida det pris å förnödenheten eller tjänsten, vilket han tillämpade å dag som i föreskriften angives, eller, om han då icke sålde förnödenhet eller utförde tjänst varom fråga är, det pris, som den angivna dagen var att anse som gängse pris eller som han före nämnda dag senast tillämpat (*stoppris*). Sker efter den i föreskriften angivna dagen överlåtelse av rörelse, i vilken försäljes förnödenhet eller utföres tjänst som i föreskriften avses, skall dock såsom stoppris för den nye innehavaren av rörelsen gälla det pris, som den föregående innehavaren högst ägt uttaga.

Föreskrift om stoppris meddelas att gälla för viss tid, högst sex månader. När skäl äro därtill, må tiden förlängas, varje gång med högst sex månader. Den som meddelat föreskrift om stoppris äger bestämma på vilken myndighet det skall ankomma att bevilja tillstånd till överskridande av stoppriset.

2 mom. Gäller stoppris beträffande viss förnödenhet eller tjänst och finnes priset vara högre än som kan anses skäligt, äger Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer föreskriva skälig sänkning av priset. Sådan föreskrift må jämväl meddelas beträffande allenast viss person som tillhandahåller förnödenhet eller tjänst.

Föreskrift som i första stycket sägs gäller under den tid stoppriset är gällande. Det fastställda priset må icke överskridas utan tillstånd av myndighet som Konungen bestämmer.

4 §.

Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer äger föreskriva, att viss förnödenhet icke må försäljas eller saluhållas eller viss tjänst utföras eller erbjudas med mindre högstpris eller stoppris gäller för förnödenheten eller tjänsten. Sådan föreskrift må jämväl meddelas beträffande allenast viss person som tillhandahåller förnödenhet eller tjänst.

5 §.

Ej må någon vid tillhandahållande av förnödenhet eller tjänst begära eller mottaga vederlag, som i märklig mån överstiger det i allmänhet tillämpade priset eller som eljest är att anse såsom oskäligt med hänsyn till självkostnaden och de grunder i övrigt, som allmänt tillämpas vid prissättning å liknande slag av förnödenheter eller tjänster.

6 §.

Får enligt denna lag visst pris för förnödenhet eller tjänst icke överskridas, må ej, i vidare mån än som överensstämmer med offentlig myndighets anordning, såsom villkor för förnödenhetens försäljning eller tjänstens utförande fordras att jämväl annan förnödenhet inköpes eller annan tjänst tages i anspråk, ej heller att eljest avtal slutes eller förbindelse avgives rörande annat än det parti av förnödenheten eller den tjänst varom fråga är.

7 §.

Konungen äger föreskriva, att rätt att yrkesmässigt köpa eller sälja viss förnödenhet eller yrkesmässigt utföra viss tjänst skall tillkomma endast

- 1) den som är medlem av viss sammanslutning;
- 2) den som före viss dag yrkesmässigt köpt eller sålt sådan förnödenhet eller yrkesmässigt utfört sådan tjänst.

Meddelas föreskrift, som i första stycket under 1) avses, skall, där ej särskilda förhållanden till annat föranleda, rätt att yrkesmässigt köpa eller sälja förnödenheten eller utföra tjänsten medgivas jämväl den, som förbinder sig att ställa sig till efterrättelse de villkor som i anledning av denna lag uppställts för medlem av sammanslutningen beträffande rätten att köpa eller sälja förnödenheten eller utföra tjänsten. Föreskrift, som i första stycket under 2) avses, må meddelas endast när särskilda skäl äro därtill.

I den mån så finnes erforderligt för att hindra onödig fördyring av handeln med viss förnödenhet eller eljest för att undanröja missförhållanden inom näringslivet, vilka uppkommit i följd av de i 1 § angivna förhållandena och medföra onödig stegring av priset å viss förnödenhet eller tjänst, äger Konungen meddela föreskrift om begränsning på annat sätt än förut i denna paragraf är sagt av rätten att yrkesmässigt köpa eller sälja förnödenheten eller yrkesmässigt utföra tjänsten.

8 §.

Myndighet som Konungen bestämmer äger beträffande yrkesmässig försäljning av viss förnödenhet meddela särskilda bestämmelser angående skyldighet att å försäljningsställe hava anslag med prisuppgifter av viss beskaffenhet samt angående skyldighet att sälja förnödenheten efter vikt eller mått eller, där förnödenheten saluföres förpackad, i förpackningar märkta på visst sätt, så ock annan dylik bestämmelse, som må vara ägnad att motverka oskäligen prisstegring eller att ordna tillförsel, saluhållande eller förbrukning av förnödenheten.

Vad i första stycket är stadgat skall i tillämpliga delar gälla även i fråga om yrkesmässigt utförande av viss tjänst.

9 §.

Erfordras för genomförande av prisreglering, utöver vad i 8 § sägs, föreskrift att förnödenhet må tillhandahållas endast i visst utförande, till viss myckenhet, i viss förpackning eller dylikt, ankommer på Konungen att förordna därom.

Om straff m. m.

10 §.

Den som vid tillhandahållande av förnödenhet eller tjänst uppsåtligen begär eller mottager vederlag efter högre pris än som är medgivet i föreskrift eller tillstånd, varom i 2 eller 3 § sägs, så ock den som för förnödenhet eller tjänst, vilken han avser att utnyttja i yrkesmässig förvärvsverksamhet eller som han, yrkesmässigt eller eljest, avser att mot vederlag överlåta till annan, uppsåtligen betalar eller erbjuder sig att betala sådant högre pris, dömes till dagsböter eller fängelse i högst sex månader.

Till enahanda straff dömes den, som uppsåtligen bryter mot 5 eller 6 § eller mot föreskrift eller villkor som avses i 4, 7 eller 9 §.

11 §.

Har brott varom förmåles i 10 § icke föröfvats i yrkesmässig förvärvsverksamhet eller eljest i vinningssyfte och är brottet att anse som ringa, dömes till dagsböter.

12 §.

Är brott som i 10 § sägs att anse som grovt, skall dömas till fängelse eller till straffarbete i högst två år.

Vid bedömande huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas, om gärningsmannen avsett att bereda sig otillbörlig vinst av betydande storlek, om gärningsmannen begagnat vilseledande bokföring eller om gärningen eljest varit av särskilt farlig art.

13 §.

Förövas gärning som i 10 § sägs av oaktsamhet och är ej oaktsamheten att anse som ringa, straffes med dagsböter.

Är brottet grovt, dömes till fängelse i högst ett år eller dagsböter.

14 §.

Äsidosätter någon uppsåtligen eller av oaktsamhet bestämmelse, som meddelats jämlikt 8 §, straffes med dagsböter.

15 §.

Husbonde ansvarar för sådant i 10—14 §§ omförmålt brott, som begås av hans husfolk eller i hans arbete antagen person, liksom vore brottet begånget av honom själv, där brottet skett med hans vetskap och vilja.

16 §.

Har köpare av förnödenhet eller mottagare av tjänst medverkat till sådant i 10—13 §§ omförmålt brott, som föröfvats av säljaren eller den som tillhandahållit tjänsten, och är han ej enligt vad där stadgas underkastad ansvar, må han för sin medverkan straffas allenast om han uppsåtligen förlett denne till brottet. Vad nu sagts skall äga motsvarande tillämpning å säljare i fråga om köpares brott mot föreskrift eller villkor som avses i 7 §.

17 §.

Har någon förövat gärning, som enligt 10—13 §§ är belagd med straff, skall han, där ej särskilda förhållanden till annat föranleda, förpliktas att till kronan utgiva värdet av avtalat eller uppburet vederlag eller, om synnerliga skäl giva anledning därtill, viss del av vederlaget.

18 §.

Brott varom förmåles i 10—13 §§ må av allmän åklagare åtalas allenast efter anmälan eller medgivande av myndighet som Konungen bestämmer.

Särskilda bestämmelser

19 §.

Med tjänst avses i denna lag verksamhet, som någon, yrkesmässigt eller eljest, självständigt utför för annans räkning. Lika med utförande av tjänst anses utövande av sådan hotell- eller pensionatrörelse, för vilken fordras myndighets tillstånd, så ock upplåtelse av rätt att nyttja förnödenhet.

Lika med försäljning av förnödenhet anses överlåtelse eller upplåtelse av förmögenhetsrättighet av immateriell art, så ock upplåtelse av rätt att å fastighet avverka skog eller där taga torv, ler, grus, sten eller annat, som icke är att hänföra till fastighetens vanliga avkastning.

Vad i denna lag sägs om försäljning och utförande av tjänst skall gälla även där vederlaget skall utgå i annat än penningar.

20 §.

Över beslut som myndighet meddelat jämlikt 2, 3, 4 eller 8 § må talan föras hos Konungen genom besvär, som skola ingivas till vederbörande statsdepartement. Utan hinder av däröver förd klagan skall myndighetens beslut lända till efterrättelse, om ej annorlunda förordnas.

21 §.

Vad i denna lag stadgas om brott, som begåtts under tid då 2—9 §§ skola tillämpas, skall gälla även efter det nämnda bestämmelser upphört att äga tillämpning.

22 §.

Konungen äger meddela bestämmelser om delgivning, genom kungörelse eller annorledes, av föreskrift varom stadgas i 2—4 och 7—9 §§ så ock i övrigt meddela de närmare bestämmelser som erfordras för tillämpning av denna lag.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1957.

Där i lag eller författning hänvisas till bestämmelse i prisregleringslagen den 30 juni 1947 (nr 303) skall hänvisningen i stället avse motsvarande stadgande i denna lag.

Förslag

till

Lag**om fortsatt giltighet av prisregleringslagen den 30 juni 1947 (nr 303)**

Härigenom förordnas, att prisregleringslagen den 30 juni 1947¹, vilken jämlikt lag den 15 april 1955 (nr 161) gäller till och med den 30 juni 1956, skall äga fortsatt giltighet till och med den 31 december 1956.

¹ Senaste lydelse av 2 § se 1948:408.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 23 februari 1956.

Närvarande:

Ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden ZETTERBERG, TORSTEN NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, ANDERSSON, NORUP, HEDLUND, PERSSON, HJALMAR NILSON, LINDELL, NORDENSTAM, LANGE, LINDHOLM.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Sträng, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *ny prisregleringslagstiftning m. m.* och anför därvid följande.

I. Inledning

Offentlig priskontroll har tillämpats alltsedan slutet av år 1939 och utövas för närvarande med stöd av prisregleringslagen den 30 juni 1947. Mot bakgrunden av de senaste årens utveckling på det ekonomiska området och de därigenom förändrade betingelserna för den statliga priskontrollen be- myndigade Kungl. Maj:t i beslut den 17 december 1954 chefen för handelsdepartementet att tillkalla sakkunniga för att verkställa utredning och av- giva förslag i fråga om behovet av en fortsatt statlig priskontroll och grun- derna för den prisreglerande verksamhet, som kunde finnas erforderlig. I enlighet härmed tillkallade dåvarande chefen för handelsdepartementet, statsrådet Ericsson, såsom utredningsmän ordföranden i näringsfrihetsrå- det, f. d. lagmannen Alfred Bexelius, ordförande, byråchefen Gustav Ceder- wall, ekonomen i Svenska metallindustriarbetareförbundet fil. lic. Hans Hagnell, ledamoten av riksdagens andra kammare hemmansägaren Fridolf Jansson, sekreteraren i Tjänstemännens centralorganisation fil. lic. Arne Nilstein, ledamoten av riksdagens andra kammare direktören Erik Nygren, direktören Holger Ohlin, ledamoten av riksdagens första kammare distrikts- överläraren Dagmar Ranmark, direktören Ragnar Sachs, ordföranden och chefen för statens priskontrollnämnd ledamoten av riksdagens andra kam- mare Erik Severin samt ledamoten av riksdagens andra kammare revisorn Erik Strandh.

De sakkunniga, vilka antog benämningen *1954 års priskontrollutredning*, avgav den 3 december 1955 betänkande »Konkurrens och priser» (SOU 1955: 45) med förslag till allmän prisregleringslag, vissa ändringar i lag- stiftningen till motverkande av konkurrensbegränsningen inom näringsli- vet m. m.

Utredningens betänkande är enhälligt. Vid detsamma har dock fogats särskilda yttranden dels av ledamoten Nygren, dels ock av ledamöterna Hagnell och Nilstein, i vilka yttranden dessa tre ledamöter närmare angivit skälen för sitt biträdande av utredningens förslag.

Över betänkandet har efter remiss *yttranden* inkommit från Svea hovrätt, socialstyrelsen, statskontoret, kommerskollegium, näringsfrihetsrådet, ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor, statens priskontrollnämnd, statens hyresråd, försäkringsinspektionen, bank- och fondinspektionen, lantbruksstyrelsen, statistiska centralbyrån, överståthållarämbetet samt länsstyrelserna i Kristianstads, Kronobergs, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Värmlands, Västmanlands, Gävleborgs, Västernorrlands och Norrbottens län, Sveriges grossistförbund, Sveriges köpmannaförbund, Sveriges industriförbund, Sveriges hantverks- och småindustriorganisation, Sveriges lantbruksförbund, Tjänstemännens centralorganisation, Sveriges akademikers centralorganisation, Landsorganisationen i Sverige, Svenska arbetsgivareföreningen — som endast instämmer i det av Sveriges industriförbund avgivna yttrandet — Svenska bankföreningen, Svenska sparbanksföreningen, Inköpscentralernas aktiebolag ICA, Kemisk-tekniska och livsmedelsfabrikanternas förening, Kooperativa förbundet, Riksförbundet landsbygdens folk, Svensk industriförening, Svenska företagens riksförbund, Svenska försäljnings- och reklamförbundet, Sveriges centrala restaurangaktiebolag, Sveriges hotell- och restaurantförbund, Sveriges husmodersföreningars riksförbund samt Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund.

Kommerskollegium har bifogat yttranden från nio handelskammare, nämligen Stockholms handelskammare, Östergötlands och Södermanlands handelskammare, Smålands och Blekinge handelskammare, Skånes handelskammare, Västergötlands och norra Hallands handelskammare, handelskammaren för Örebro och Västmanlands län, handelskammaren i Gefle, Västernorrlands och Jämtlands läns handelskammare samt Norrbottens och Västerbottens läns handelskammare.

Vid priskontrollnämndens yttrande har fogats utlåtanden av Civila statsförvaltningens tjänstemannaförbund och Sveriges priskontorsföreståndares förening. Länsstyrelsen i Älvsborgs län har vid sitt yttrande fogat utlåtande av föreståndaren för priskontoret i Älvsborgs län.

Sveriges köpmannaförbund har närslutit ett av Sveriges speceri- & lanthandlareförbund samt Sveriges färghandlares riksförbund gemensamt avgivet yttrande.

Såsom redan antytts innefattar utredningens betänkande, förutom lagförslag angående prisreglering, jämväl förslag till lag angående ändring av lagen den 25 september 1953 (nr 603) om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet. Härtill ansluter sig förslag dels till ny lag om uppgiftsskyldighet rörande pris- och konkurrensförhållanden dels ock till viss ändring i lagen den 28 maj 1937 (nr 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar. Betänkandet innehåller härjämte förslag av organisatorisk art. Vad beträffar lagstiftningen till motverkande av konkurrensbegränsning jämte därmed sammanhörande

förslag samt rörande organisationsfrågan kommer chefen för handelsdepartementet senare denna dag att anmäla förslag härom. I det följande kommer jag därför att beröra dessa spörsmål endast i den mån så erfordras för bedömande av frågan om den nya prisregleringslagstiftningen.

I skrivelse den 3 februari 1956 har statens priskontrollnämnd — för den händelse ny prisregleringslagstiftning icke kommer att träda i kraft den 1 juli 1956 — hemställt om förlängd giltighetstid för gällande prisregleringslag intill dess annan lagstiftning om den framtida priskontrollen blir gällande. Nämndens framställning kommer att behandlas i samband med att ställning toges till frågan om ny lagstiftning på området.

Jag anhåller nu att få upptaga ärendet om ny prisregleringslagstiftning till behandling.

II. Prisregleringslagen och dess tillämpning

Nu gällande allmänna bestämmelser om prisreglering innefattas i *prisregleringslagen den 30 juni 1947 (nr 303)*. Lagen gällde ursprungligen endast för ett år men har därefter successivt förlängts, senast till och med den 30 juni 1956. Genom lag den 30 juni 1948, nr 408, har prisregleringslagen undergått viss ändring.

Prisregleringslagens nuvarande innehåll är i huvudsak följande.

För att lagen skall träda i tillämpning fordras ett särskilt förordnande. Dylikt förordnande kan meddelas vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden. Förordnandet meddelas av Kungl. Maj:t med riksdagens samtycke. Om riksdagen ej är samlad, kan under vissa villkor provisoriskt förordnande meddelas av Kungl. Maj:t (1 §).

Vid frivillig försäljning av viss förnödenhet eller frivilligt utförande av tjänst skall, om Kungl. Maj:t eller av Kungl. Maj:t utsedd myndighet så bestämt, gälla visst normalpris, som ej får överskridas utan tillstånd av myndigheten (3 §). Med tjänst avses i lagen sådan tjänst, som någon yrkesmässigt eller eljest som företagare utför åt annan. Med utförande av tjänst jämställes dels utövande av sådan hotell- eller pensionatrörelse, som omfattar minst nio för gästers härbärgerande avsedda rum, dels upplåtelse av rätt att nyttja förnödenhet. Med försäljning av förnödenhet jämställes dels överlåtelse och upplåtelse av immateriell förmögenhetsrättighet, dels upplåtelse av rättighet att å fastighet avverka skog eller att där taga torv, ler, grus, sten eller annat, som icke är att hänföra till fastighetens vanliga avkastning (2 §).

Sådana priser, som någon till offentlig myndighet utfäst sig att högst tillämpa vid försäljning av förnödenhet eller utövande av tjänst, får icke överskridas utan myndighetens tillstånd. Detsamma gäller beträffande utfästelse om den ordning, i vilken försäljning skall ske eller tjänsten utföras (4 §).

Kungl. Maj:t kan besluta om tvångskartellering och nyetableringsspärr eller annan begränsning av rätten att yrkesmässigt köpa eller sälja förnödenhet eller utföra tjänst (5 §).

Kungl. Maj:t eller av Kungl. Maj:t utsedd myndighet kan införa prisstopp för högst sex månader och kan därefter förlänga detta med högst sex månader åt gången. Skulle ett sålunda tillkommet stoppris befinnas vara högre än som kan anses skäligt, kan stoppriset sänkas antingen för en viss grupp av säljare eller företagare eller för en enskild dylik. Tillstånd kan också meddelas att i vissa fall eller generellt överskrida stoppriset (6 §).

Föreskrift kan meddelas om att viss förnödenhet eller viss tjänst icke får tillhandahållas, innan priset för densamma godkänts av prismyndigheten. Sådant godkänt pris får icke utan tillstånd överskridas och kan under vissa förutsättningar bli föremål för sänkning (7 §).

Lagen innehåller vidare ett allmänt förbud mot prisocker (8 §) och vissa bestämmelser om kombinationsavtal (9 §).

Prismyndigheten äger infordra de uppgifter, som erfordras för den pris-kontrollerande verksamheten, samt äger för kontroll av lämnade uppgifter tillgång till företagares handelsböcker och affärshandlingar (10 §).

Prismyndigheten äger meddela föreskrifter om skyldighet för företagare dels att på försäljningsställe anslå prisuppgifter av viss beskaffenhet, dels att sälja förnödenhet efter vikt eller mått eller i förpackningar märkta på visst sätt m. m. (11 §).

Lagen innehåller slutligen straffbestämmelser (12—14 §§) samt processuella föreskrifter (15—18 §§), varjämte ett allmänt bemyndigande givits Kungl. Maj:t att utfärda erforderliga tillämpningsföreskrifter (19 §).

Genom *kungörelse den 30 juni 1947 (nr 304) med förordnande jämlikt 1 § prisregleringslagen* har Kungl. Maj:t med riksdagens samtycke förordnat om tillämpning tills vidare av 3—11 §§ i lagen.

Den prisreglerande verksamheten åvilar sedan 1940 en för ändamålet särskilt inrättad myndighet, *statens priskontrollnämnd (PKN)*. I instruktion för nämnden den 21 maj 1948 (nr 282; ändr. nr 735/1953) har närmare bestämmelser meddelats för dess verksamhet, organisation m. m.

Bland PKN:s åligganden enligt gällande instruktion må här nämnas följande. Nämnden skall under Kungl. Maj:t handha ledningen av den under rådande förhållanden erforderliga övervakningen av den allmänna prisutvecklingen inom landet samt vidta eller hos Kungl. Maj:t föreslå de åtgärder, vilka nämnden inom sitt verksamhetsområde finner påkallade. Nämnden skall tillhandagå verk och myndigheter med av dem äskade upplysningar och i övrigt — om så är möjligt — lämna dem det biträde, som erfordras för deras verksamhet. Det åligger priskontrollnämnden särskilt att, i den mån sådant ej förbehållits Kungl. Maj:t eller annan myndighet, förhandla och träffa överenskommelser med näringsorganisationer och företag angående prissättningen å förnödenheter eller tjänster samt att i fall av pris-höjning av betydelse för den allmänna prisutvecklingen eller eljest för folk-

hushållningen anmäla ärendet till Kungl. Maj:t. Med avseende å tillämpningen av de särskilda stadgandena i prisregleringslagen har nämnden ett flertal åligganden, som uppräknas i instruktionen.

Prispolitiken under 1940-talet kom i stort att präglas av det allmänna prisstopp, som infördes den 31 oktober 1942 och efterföljdes av en skärpt prisreglering. Under 1950-talet förändrades betydligt betingelserna för den prisreglerande verksamheten. Efter hand har prisregleringen hävts för allt flera varor. I de av Kungl. Maj:t senast utfärdade direktiven för den prisreglerande verksamheten — fastställda i juni 1953 — anges, att prisstoppet för viss vara kan hävas även i sådana fall, då en prisstegring kan väntas inträda, dock endast om särskilda skäl föreligger. Främjandet av prissänkningar skall vara en central punkt i verksamheten. Prisutvecklingen på områden, vilka undantagits från prisstoppet, skall enligt direktiven följas. I vissa fall har följden härav blivit, att prisstopp återinförts. Numera faller dock endast en ringa del av samtliga varor och tjänster under den direkta prisregleringen. Om man utgår från de i socialstyrelsens konsumentprisindex beaktade varugrupperna, vilka i princip återspeglar den totala privata konsumtionen, var i februari 1956 — om hyresposten frånräknas — endast omkring 10 procent föremål för direkt prisreglering. För närvarande är följande varor och tjänster priskontrollerade enligt lagstiftningen, nämligen mjukt bröd, brännved, radio, grammofonskivor, medicin, frisörarbeten, pensionatvistelse, buss- och taxiresor, bensin och bildäck. En följd av denna utveckling är att PKN:s verksamhet numera är huvudsakligen inriktad på att övervaka prisutvecklingen för sådana varor och tjänster, som ej är föremål för direkt prisreglerande åtgärder.

III. Lagstiftningen om konkurrensbegränsning

Samhällets möjligheter att motverka skadliga konkurrensbegränsningar inom näringslivet grundas dels på *lagen den 29 juni 1946 (nr 448) om övervakning av konkurrensbegränsning inom näringslivet* och dels på *lagen den 25 september 1953 (nr 603) om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet*.

1946 års lag anger inledningsvis såsom sitt syfte att förebygga skadlig verkan av konkurrensbegränsning inom näringslivet samt stadgar, att för detta ändamål övervakning skall ske genom registrering av konkurrensbegränsande överenskommelser och genom särskild undersökning. Denna verksamhet skall utövas genom en av Kungl. Maj:t utsedd myndighet. Den som yrkesmässigt säljer förnödenhet eller driver annan rörelse av vissa i lagen närmare angivna slag, är — dock först efter anmaning av övervakningsmyndigheten — skyldig att anmäla av honom ingånget eller eljest biträtt kartellavtal eller annan liknande konkurrensbegränsande åtgärd, som berör pris-, produktions-, omsättnings- eller transportförhållanden inom riket. I

ett särskilt register, det s. k. *kartellregistret*, skall uppföras sådana överenskommelser, som kommit till myndighetens kännedom. Om något fall av konkurrensbegränsning befaras medföra skadlig verkan, kan myndigheten utföra särskild undersökning av konkurrensbegränsningen och dess inverkan på pris-, produktions-, omsättnings- eller transportförhållandena inom riket. Vid undersökningen har myndigheten rätt att granska interna handlingar utom i vad de avser yrkeshemlighet av teknisk natur.

De i lagen angivna åtgärderna har kommit att åvila en inom kommerskollegium inrättad byrå, benämnd *monopolutredningsbyrån*, utom vad beträffar bank- och fondväsendet samt försäkringsväsendet, för vilka övervakningen utövas av respektive bank- och fondinspektionen och försäkringsinspektionen. Verksamheten inom monopolutredningsbyrån skall förutom de i lagen direkt angivna arbetsuppgifterna även omfatta en allmän, fortlöpande analys av marknadsförhållandena i syfte att klarlägga de strukturella förändringarna inom näringslivet och den ofullständiga konkurrensens roll härvidlag.

I kartellregistret hade fram till den 1 januari 1956 införts uppgifter om sammanlagt 1 677 konkurrensbegränsande avtal inom näringslivet. Av dessa avtal hade vid samma tidpunkt 579 upphört att gälla. Uppgifterna om konkurrensbegränsande avtal har — särskilt under senare år — i regel insamlats i samband med branschvis verkställda undersökningar. De flesta branscher har numera berörts av dylika undersökningar.

I 1953 års lag stadgas dels att förbud skall gälla mot vissa arter av konkurrensbegränsning, dels att det skall ankomma på en särskilt inrättad myndighet, *näringsfrihetsrådet*, att i fråga om konkurrensbegränsning, som bringas under dess bedömning, genom förhandling söka undanröja skadlig verkan därav. Avtal mellan arbetsgivare och arbetstagare angående löner och andra arbetsvillkor har dock uttryckligen undantagits från lagens tillämpningsområde.

De i lagen stadgade förbuden mot vissa arter av konkurrensbegränsning avser förbud mot fasta bruttopriser och mot vissa slag av anbudskarteller. Näringsfrihetsrådet äger meddela dispens från dessa bestämmelser, dock endast under förutsättning att konkurrensbegränsningen kan antagas främja kostnadsbesparingar, vilka till väsentlig del kommer konsumenterna till godo, eller i övrigt bidrager till en ur allmän synpunkt ändamålsenlig ordning eller att eljest särskilda skäl föreligger.

Enligt lagens definition skall skadlig verkan av konkurrensbegränsning anses föreligga, då konkurrensbegränsningen på ett ur allmän synpunkt otillbörligt sätt påverkar prisbildningen, hämmar verkningsförmågan inom näringslivet eller försvårar eller hindrar annans näringsutövning. Endast om något av dessa fall föreligger, kan förhandling för undanröjande av den skadliga verkningsen äga rum. Härutöver fordras, att konkurrensbegränsningen består däri, att

mellan företagare slutits kartellavtal eller annan liknande överenskommelse eller eljest i samförstånd tillämpas gemensamt förfarande, som berör

pris-, produktions-, omsättnings- eller transportförhållanden (kartellfallet) eller

inom viss näringsgren en företagare eller en grupp av företagare, vilken sammanhålles av gemensamma ägarintressen i företagen, svarar för en väsentlig del av företagsamheten i landet eller del av landet (monopolfallet).

Om skadlig verkan föreligger och denna är förorsakad av kartell- eller monopolförhållanden, ankommer det på *ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor* att taga initiativ till förhandling inför näringsfrihetsrådet. Skulle ombudsmannen besluta att icke upptaga ett ärende till behandling inför rådet, kan förhandling påkallas av enskild part. Näringsfrihetsrådets uppgift är i första hand att avgöra, om konkurrensbegränsningen är skadlig eller ej. Därest rådet finner, att skadlig verkan föreligger, skall rådet genom förhandling söka få konkurrensbegränsningen hävd eller modifierad. Om detta misslyckas, har rådet icke några exekutiva befogenheter men skall i fall av större vikt anmäla saken för Kungl. Maj:t.

IV. Tidigare förslag rörande prisregleringslagstiftningen

Frågan om priskontrollens bibehållande var under efterkrigsåren föremål för starka meningsmotsättningar.

Vid 1946 års riksdag framlades motionsvägen förslag om att den statliga priskontrollen skulle bestå även sedan mera normala förhållanden inträtt och därvid framför allt inriktas på monopolistiskt betingad prissättning. Förslaget avvisades dock av riksdagen, liksom fallet blev med framställningar från motionärer vid 1947 års riksdag om utredning av den statliga priskontrollens framtid och fortsatta organisation. I sitt remissyttrande över de senare motionerna sade sig priskontrollnämnden vara av den bestämda övertygelsen, att konkurrensen under normala förhållanden verkade som hårdare prisregulator och gäve effektivare resultat än vad som vore möjligt för statlig priskontroll. Nämnden hävdade sålunda, att priskontrollen borde avvecklas i den mån en rikligare varuförsörjning skapade förutsättningar för en sådan konkurrens, att avvecklingen kunde ske utan risk för prisutvecklingen. Andra lagutskottet uttalade i anslutning till samma motioner, att priskontrollen under rådande akuta inflationsfara borde bestå och att frågan om priskontrollens eventuella framtida uppgifter därför vore alltför tidigt väckt.

Vid 1949 års riksdag förekom motioner om avskaffande av den prisreglerande verksamheten, varvid såsom motiv för yrkandet angavs, att något behov av en dylik verksamhet icke längre föreläge. Å andra sidan hade dåvarande chefen för finansdepartementet i den för samma års riksdag framlagda propositionen om förlängning av prisregleringslagen uttalat att en av förutsättningarna för återvinnande av den samhällsekonomiska balansen vore en fortsatt stabilisering av priserna och att en förutsättning härför vore, att den statliga priskontrollen alltjämt upprätthölles. Vederbörande

riksdagsutskott avstyrkte motionerna under hänvisning till vad departementschefen sålunda anført, och motionerna avslogs av riksdagen. Även senare motioner med samma yrkande har avslagits av riksdagen.

I samband med att 1954 års riksdag behandlade frågan om förlängning av prisregleringslagen diskuterades även behovet av en fortsatt statlig priskontroll. Andra lagutskottet framhöll bl. a. att den gällande prisregleringslagstiftningen icke vore avsedd att utgöra grundval för en under normala förhållanden verkande statlig priskontroll. Därjämte hade bl. a. den ekonomiska utvecklingen och antagandet av den nya lagen om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet ändrat betingelserna för den prisreglerande verksamheten. Utskottet förordade därför, att frågan om behovet av en fortsatt statlig priskontroll samt grunderna för den priskontrollerande verksamhet, som kunde finnas erforderlig, förutsettningslöst utreddes. Riksdagen beslöt att hemställa till Kungl. Maj:t om en dylik utredning. Härmed bifölls även en vid detta års riksdag framlagd motion om utredning av ovannämnda förhållanden.

Här må ock nämnas, att frågor om priskontroll även behandlats av 1953 års varudistributionsutredning i dess i fjol avgivna betänkande »Pris och prestation i handeln» (SOU 1955: 16). Utredningens synpunkter i ämnet avser emellertid närmast frågan om samhällets möjligheter att bidra till rationalisering av handeln, och varudistributionsutredningens förslag i hithörande delar kommer i enlighet härmed — efter vad jag inhämtat — att beröras i samband med det förslag till ändringar i lagstiftningen om konkurrensbegränsning, som enligt vad jag tidigare nämnt kommer att anmälas av chefen för handelsdepartementet.

V. Behovet av fortsatt priskontroll

Utredningen

En huvuduppgift för utredningen har varit att söka klarlägga huruvida behov föreligger av fortsatt statlig priskontroll. Utredningen har utgått från att frågan härom bör bedömas främst ur samhällsekonomisk synpunkt med hänsyn tagen till både kortsiktiga och långsiktiga verkningar av en dylik kontroll. En väsentlig del av utredningens arbete har följaktligen varit att väga för- och nackdelar av en statlig priskontroll mot varandra. Utredningen har framhållit, att det givetvis skulle vara mest tillfredsställande, om alla bedömningar rörande behovet av priskontroll kunde göras på grundval av en siffermässig mätning av de olika verkningarnas betydelse, så att man t. ex. kunde sammanfatta sina slutsatser i en beräkning av nationalinkomstens storlek under olika förutsättningar. Valet skulle då kunna ske på enbart objektiva grunder och utan någon subjektivt färgad bedömning. Sådana beräkningar är emellertid enligt utredningen omöjliga att verkställa. Man

skulle visserligen ibland kunna mäta en fördel eller olägenhet av prisreglering i ett visst begränsat avseende, om man verkställde synnerligen ingående utredningar, men den sammanfattande slutsatsen skulle ändå i så hög grad få baseras på subjektiva bedömningar, att de gjorda mätningarna måste tillmätas ringa betydelse.

Vid sin bedömning av frågan om det framtida behovet av priskontroll har utredningen utgått från den grundinställningen, att en effektiv konkurrens utgör den ur samhällsekonomisk synpunkt bästa prisregulatorn. Utredningen sammanfattar de resonemang, som ligger bakom denna slutsats, sålunda.

Med utgångspunkt från sina inkomstförhållanden, prisrelationerna mellan olika nyttigheter och sin privata värderingsskala bestämmer varje konsument vad och hur mycket han skall köpa. Alla de enskilda uppfattningarna sammansmältes till en total efterfrågan. Om denna vid rådande pris visar sig vara större än utbudet, stiger priset, vilket stimulerar produktionen. Redan förefintliga producenter finner det då lönande att producera mera, och nya producenter lockas fram av vinstmöjligheterna. Om efterfrågan vid gällande pris blir mindre än utbudet, uppkommer motsatt reaktion.

Den fria konkurrensens teori kan alltså sägas vara en teori för produktionens automatiska anpassning efter efterfrågan. Systemet uppnår aldrig jämvikt, men genom pris- och produktionsanpassningar synes det föreligga en ständig strävan mot en dylik.

Om priserna, såsom teorin förutsätter, anpassas efter kostnaderna, kommer alla val av producenter, distributörer och konsumenter att kunna ske på mest ekonomiska sätt. Med priser och kostnader som ledning kan producenten välja de mest ekonomiska produktionsmetoderna och de lämpligaste distributionsvägarna. Alla inköps- och försäljningstransaktioner kan ske på det mest ekonomiska sättet med hänsyn tagen till de sammanlagda kostnaderna för säljare och köpare etc.

När produktionen måste minskas på ett område, faller vidare enligt teorin först den minst effektiva produktionen bort. Detta frambringar en strävan hos företagen att pressa ned kostnaderna för att därmed öka chanserna att motstå konkurrensen från andra företag.

För att teorin om den fria konkurrensens ekonomiska verkningar skall äga giltighet fordras emellertid, framhåller de sakkunniga, att två huvudförutsättningar är uppfyllda.

För det första kräves *samhällsekonomisk balans*. Rubbningar i denna kan uppstå på olika sätt. Det mest markerade av dessa fall uppkommer under krigsförhållanden med avspärrning från utlandet, då samhällsekonomi kännetecknas av en stark varubrist och tvånget att utnyttja den inhemska produktionsapparaten till en delvis ny produktionsinriktning. Ett annat typfall utgör de i vissa lägen uppkommande våldsamma internationella prisstegringarna på strategiskt viktiga råvaror, såsom t. ex. var fallet under den s. k. Koreakrisen. De internationella prisstegringarna kan därvid förtrycka den samhällsekonomiska balansen inom landet. Denna kan emellertid även rubbas av orsaker, som är hänförliga till förhållanden inom landet. En vinst- eller löneinflation eller bådadera kan uppstå under en överkonjunktur med överfull sysselsättning.

För det andra förutsättes *effektiva konkurrensförhållanden*.

De sakkunniga nämner två huvudgrupper av förekommande avvikelser från effektiv konkurrens. Till den ena hör sådana avvikelser, som icke är beroende av några överenskommelser mellan företagare utan som blivit en följd av den ekonomiska utvecklingen. Den stora differentieringen på varuområdet medför sålunda, att köparna icke får den överblick, som är nödvändig för att de skall finna vägen till den säljare, som erbjuder dem de fördelaktigaste villkoren, och därmed skapa den press på leverantörerna, som konkurrensen förutsätter. Detta minskar konkurrensens effektivitet. Det samma gäller även de ofullständiga kunskaperna såväl på köpar- som på säljarsidan om kostnadssammanhangen, vilket kan medföra, att produktion och försäljning icke automatiskt dirigeras i mest ekonomiska riktning, såsom teorin förutsätter. De fasta kostnadernas allt större tyngd försvårar slutligen uppkomsten av nya företag.

Den andra huvudgruppen av avvikelser omfattar sådana, som är en följd av överenskommelser eller samförstånd inom näringslivet eller beror av direkta konkurrensbegränsande åtgärder från näringsidkare eller samman slutningar av sådana.

Utredningen diskuterar ingående de olika fall av avvikelser från effektiva konkurrensförhållanden, som kan tänkas motivera en statlig priskontroll. I samband härmed har utredningen sökt bedöma de tänkbara för- och nackdelar, som en prisreglering kan föra med sig. Vad gäller de fördelar, som kan hänföras till *penningvärdevårdande syften*, må hänvisas till den redovisning, som i det följande lämnas beträffande utredningens ställningstagande i frågan om prisregleringens roll i extraordinära lägen med rubbad samhällsekonomisk balans. I övrigt kan de sakkunnigas synpunkter i huvudsak sammanfattas på följande sätt.

Som möjliga fördelar av en priskontroll nämner utredningen, att kontrollen kan tänkas *öka priskännedomen och prismedvetandet* och därmed även skapa ökade förutsättningar för en effektiv konkurrens. En sådan verkan av regleringen synes emellertid utredningen tveksam. Samtidigt som man fastslår, att priskännedomen uppenbarligen kan ökas genom den insyn i prisbildningen, som prisreglering medför, måste man enligt de sakkunniga även konstatera, att regleringen kan ha en rakt motsatt effekt vad beträffar utnyttjandet av kännedomen. Utredningen åsyftar härvid bl. a. att fastställda priser tenderar till att åstadkomma en enhetlig prissättning och att ge denna en auktoritativ prägel samt att enligt sakens natur enhetliga priser medför, att konsumenten automatiskt kopplar bort prisjämförelserna mellan olika inköpskällor ur sin övervakning.

Utredningen anser det otvivelaktigt att man genom prisreglering kan åstadkomma en *strukturell rationalisering* inom näringslivet. De sakkunniga grundar denna slutsats på tankegången att man ersätter den bristande priskonkurrensen med en prisnedsättande reglering, som åstadkommer samma resultat som en priskonkurrens skulle ha gjort. De sakkunniga anför.

Att en priskontroll kan ha den nämnda effekten, innebär emellertid icke, att detta gäller generellt eller att priskontroll i alla situationer är ett lämpligt instrument för att åstadkomma densamma. Priskontrollens begränsning ligger däri, att den verkar generellt över hela fältet och att den endast kan åstadkomma en av de fördelar, som konsumenterna önskar uppnå i sina inköp, nämligen ett lägre pris. Med en rationell struktur avses emellertid icke endast en struktur, som i ett visst avseende medför låga kostnader. Priset måste även vägas mot de prestationer, konsumenterna får i form av kvalitet, service m. m., och det gäller sålunda att åstadkomma en avvägning. Denna avvägning måste ge mycket olika resultat för skilda konsumentgrupper, framför allt vad beträffar konsumenter i olika inkomstklasser. I begreppet rationell struktur ligger sålunda även en sådan differentiering av priser och prestationer, att olika konsumentgrupper har möjlighet att välja mellan olika kombinationer. Vidare måste hänsyn tagas till återverkningar icke endast inom det led, som drabbas av priskontrollen, utan även i andra led, främst i produktionen. — — — — —

Det är i och för sig tänkbart att minska riskerna för en felaktig användning av priskontrollen genom mycket ingående utredningar, där man kartlägger alla förhållanden mellan priser, kostnader och prestationer i olika led, så att man, när man företar ett prisreglerande ingrepp i strukturspåverkande syfte, kan förutsätta, att strukturen blir mer rationell än förut. Sådana utredningar är emellertid normalt synnerligen komplicerade och tidskrävande. De är därigenom svåra att hantera för en priskontrollerande myndighet, som skall bevaka större varuområden.

Även om de utredningstekniska svårigheterna kan lösas och man genom priskontroll i ett visst fall kan uppnå en strukturrationaliserande effekt, kvarstår dock den begränsningen, att man endast använder *ett* medel för att åstadkomma rationalisering. Det är troligt, att man skulle kunna uppnå ännu bättre resultat efter en allsidig utredning genom att direkt ingripa mot de företeelser, som man eljest söker indirekt motverka genom priskontroll. Även denna svaghet kan dock elimineras genom att man kombinerar priskontroll med andra åtgärder, t. ex. med förhandlingar med berörda företagare på grundval av allsidiga utredningar. Man har emellertid därmed kommit så långt från det huvudsakliga syftet med en priskontroll, att det kan ifrågasättas, om administrationen härav kan infogas i den organisation, som i övrigt erfordras för samhällets verksamhet på prisområdet.

Utredningen tar även upp frågan huruvida prisreglering kan *befrämja företagens utvecklingstakt*. När en hård och effektiv konkurrens råder, kan enligt utredningens uppfattning en statlig priskontroll icke fylla någon uppgift ur denna synpunkt. Om konkurrensen icke är effektiv, kan förhållandet vara annorlunda, ehuru så icke behöver vara fallet, eftersom företag även i sådana fall ofta är utsatta för en betydande press. Denna kan uppträda på tillgångssidan genom importkonkurrens eller konkurrens från substituerbara produkter. Den kan även uppträda på efterfrågesidan i form av ändringar av köparnas inköpsinriktning. Det är enligt utredningens uppfattning en mycket invecklad sak att avgöra, huruvida förhållandet mellan press och vinster är det riktiga i ett speciellt fall. Vid bedömningen måste hänsyn även tagas till den alternativa möjligheten att stimulera konkurrensen och därigenom undvika svårigheterna att utreda det enskilda fallet.

Utredningen behandlar även spörsmålet om priskontrollen såsom medel

att *förhindra oskäligen priser*. Enligt utredningens åsikt kan samhället icke ställa sig passivt till sådana företeelser som att en monopolställning eller en stark bristsituation utnyttjas för att uttaga uppenbart oskäligen priser, d. v. s. sådana, som påtagligt avviker från vad som är kostnadsmässigt betingat eller eljest brukligt. Även om dessa företeelser icke förekommer ofta måste möjlighet finnas att ingripa mot dem.

Utredningen har även inventerat de olika typer av olägenheter, som kan länkas uppstå såsom en följd av prisreglering. Till grund för de sakkunnigas bedömanden i denna del har legat bl. a. en av Institutet för distributionsekonomisk och administrativ forskning vid handelshögskolan i Göteborg utförd undersökning. Denna har haft formen av en företagsenkät rörande erfarenheter av olägenheter förenade med priskontroll.

De sakkunnigas överväganden rörande ifrågasatta nackdelar av prisreglering kan i korthet återges sålunda. Utredningen är av den uppfattningen, att den samverkan priskontroll framtvingar mellan företagarna i vissa fall medför risk för fortsatt *samverkan i konkurrensbegränsande syfte* när kontrollen upphör. Vidare medför priskontrollen otvetydiga risker för en *prisuppehållande verkan* under ett övergångsskede från starkt efterfrågetryck till normala avsättningsförhållanden.

Utredningen har ställt sig frågan huruvida priskontroll medför *snedvridning av produktion och försäljning* genom företagens strävan att inrikta sitt sortiment mot lönsamma artiklar. De sakkunniga har kommit till den uppfattningen att sannolikheten av uppställda hypoteser härom jämte det insamlade materialet klart visar risken för snedvridning i varuförsörjningen vid priskontroll. Det synes i själva verket omöjligt att utforma en priskontroll så att snedvridningar undvikas. Dessa utgör enligt utredningen ett ofrånkomligt pris, som måste betalas för de fördelar, priskontrollen kan ge. Det finns däremot ingen möjlighet att bedöma den ekonomiska betydelsen härav. Dock synes utredningen sannolikt, att den ekonomiska betydelsen är mindre än vad den rikliga förekomsten av exempel kan ge vid handen.

Beträffande priskontrollens *inverkan på varukvaliteten* anför utredningen att det syntes av det insamlade materialet som om företagen endast sällan tillgripit en direkt kvalitetsförsämring, medan man däremot oftare försämrat servicen i samband med varans leverans. Å andra sidan har framgått, att företagen ibland förbättrat kvaliteten såsom en följd av priskontrollen. När de tillåtna priserna medgivit goda vinstmarginaler har man sålunda ibland uppgivit sig föredra att nedlägga större kostnader på kvaliteten framför att vid en senare förhandling få sänka priset under hänvisning till goda vinstmarginaler.

Det är enligt de sakkunniga omöjligt att säga, huruvida priskontrollen som helhet har haft en kvalitetsförsämrande eller kvalitetshöjande verkan. Utredningen anser emellertid detta vara oväsentligt, eftersom den egentliga olägenheten icke ligger i att kvaliteten blir sämre utan däri, att kvaliteten blir en annan — bättre eller sämre — än vad kunderna skulle ha velat betala för, om de haft fritt val mellan olika kvalitets- och priskombinationer.

Utredningen uttalar vidare, att priskontrollen kan ha verkat till *förmån för utländska konkurrenter* i förhållande till svenska företag. Samtidigt konstateras emellertid att intet sådant fall kunnat exemplifieras konkret.

Företagsenkäten har, anför utredningen, klart visat att det föreligger *svårigheter att genomföra en rationell prisdifferentiering* under priskontrolltiden. Det har lämnats många exempel på att företag icke tillåtit genomföra en differentiering utan fått vänta, till dess priskontrollen upphört. Utredningen anser emellertid, att man icke får tillmäta dessa exempel alltför stor betydelse vid en bedömning av framtida förhållanden. Det ligger visserligen i priskontrollens natur, att den skapar en viss stelhet i priserna, men detta behöver i och för sig icke förhindra en smidig övergång till ett differentierat prissystem. Utredningen påpekar också, att ett priskontrollerande organ — såsom förekommit ofta även under senare år — kan ta initiativet till en rationell prisdifferentiering inom en bransch.

Utredningen berör slutligen priskontrollens inverkan på *distributionens struktur* och framhåller hur valet mellan olika distributionsvägar (möjligheten av direktdistribution) kan påverkas av grossistmarginalernas avvägning. De sakkunniga anser det otvetydigt, att det föreligger risk för snedvridning men att det är mycket svårt att avgöra, huruvida den kan få någon praktisk betydelse vid sidan av andra faktorer, som även medför risk för samma typ av snedvridning i ett läge, där priskontroll fyller någon funktion, d. v. s. vid stark efterfrågan. Priskontroll kan enligt utredningen även medföra vissa risker för snedvridning i detaljhandelns struktur, nämligen i förhållandet mellan olika företagsformer i detaljhandeln.

Vid sin bedömning av frågan i vilka fall av avvikelser från effektiva konkurrensförhållanden, som behov föreligger av statlig priskontroll, tager utredningen först upp frågan om *priskontrollens penningvärdevärdande betydelse*. De sakkunniga har i sin analys härav och vid de därpå grundade övervägandena skiljt mellan tre olika fall. I det första belyses de faktorer, som under krigstider erfarenhetsmässigt leder till knapphet, och vilka åtgärder som i dylika fall är påkallade för att motverka prisstegringstendenser. I det andra diskuteras priskontrollen i en situation med rådande internationell varuknapphet på vissa viktiga produkter, som genom en därav betingad markant prisstegring via utrikeshandeln hotar att undergräva penningvärdet. Såsom exempel på en sådan situation kan nämnas förhållandena under Koreakrisen. I det tredje fallet slutligen behandlas en situation med en av främst inhemska förhållanden betingad markant uppåtgående löne- och pris-spiral. För korthetens skull har utredningen betecknat de tre fallen som »krigsfallet», »Koreakrisfallet» och »inflation av inhemska orsaker».

Beträffande »krigsfallet» kommer utredningen till den slutsatsen att man bör kunna tillgripa priskontroll såsom ett medel vid sidan av generellt verkande ekonomiskt politiska medel för att i största möjliga utsträckning bibehålla samhällsekonomisk balans.

Utredningen påpekar de prisstegrande faktorer, som inställer sig såväl på tillgångs- som efterfrågesidan. De sakkunniga anför att bekämpandet av den inflationistiska prisutvecklingen i stort kan tänkas ske på två sätt; dels kan samhället vidtaga åtgärder i syfte att påverka de för prisbildningen betydelsefulla faktorerna, dels kan samhället direkt påverka prisbildningen. De förra åtgärderna innefattar främst användandet av penning- och finanspolitiska medel men kan också innebära reglering av investeringsverksamheten, arbetsmarknaden samt förbrukningen av råvaror och viktiga konsumtionsvaror. Även subventioner kan i vissa fall visa sig ändamålsenliga. Samhällets åtgärder att direkt påverka prisbildningen kan knappast tänkas annat än som ett komplement — om än i vissa lägen ett viktigt sådant — till de övriga åtgärderna.

Även om man accepterar de generellt verkande medlens grundläggande betydelse, måste man enligt utredningen konstatera, att de icke räcker till för att skapa samhällsekonomisk balans under krig eller krigsfara. De prisstegrande tendenserna är för starka. De sakkunniga anser att prisreglering i detta fall kan bidra till en lugnare utveckling och menar att detta kan bestyrkas redan med en hänvisning till den vunna erfarenheten av priskontroll under krigsförhållanden. Utredningen anknyter bl. a. följande synpunkter.

Av redogörelsen för de från efterfråge- respektive tillgångssidan prisstegrande faktorerna har framgått, att prisutvecklingen under krigsförhållanden i stor utsträckning kommer att sammanfalla med de förväntningar om den, vilka hysas av såväl säljare som köpare. Genom att tillgripa en effektiv prisreglerande verksamhet är det möjligt att dämpa förväntningarna om höjda priser. Eftersom den psykologiska verkan av de prisreglerande ingreppen är av största betydelse för att motverka föregripande prishöjningar och överflyttningar av likvida medel till sakvärden, är det nödvändigt, att de prisreglerande ingreppen sker, *innan* några nämnvärda prisökningstendenser gjort sig märkbara. Om köparnas tilltro till priskontrollen är fast, angriper priskontrollen nämligen ej enbart själva symptomen på inflationen, d. v. s. prinsnivåns utveckling, utan i hög grad även en av dess grundorsaker, förväntningarna om höjda priser.

Vad som hittills anförts om verkan av en prisreglerande verksamhet på prinsnivån, kan i stort anses vara tillämpligt även på den situation, som uppkommer i övergången från krigs- till fredshushållning. Den köpkraft, som under kriget uppdämts genom bl. a. statlig upplåning för försvarsändamål, kan i förening med de till följd av kriget eftersatta behoven mycket lätt leda till ett markant efterfrågeöverskott, om prishöjningar väntas. Så länge de genom krigsförhållandena uppkomna allvarliga rubbningarna i den samhällsekonomiska balansen ej kunnat elimineras, kan en prisreglerande verksamhet därför aktivt bidra till en stabilisering av prinsnivån.

Även i »k o r e a k r i s f a l l e t» anser utredningen att man i likhet med vad som gäller krigsfallet bör kunna tillgripa priskontroll såsom ett medel att bibehålla samhällsekonomisk balans trots inflationspåfrestningarna.

Utredningen belyser det problem för den allmänna ekonomiska politiken i vårt land som har sin grund i starka internationella prisstegringar, såsom under Koreakrisen. De sakkunniga analyserar härvid de verkningar på den

inhemska prisnivån, som en uppkommande stegring i import- eller exportpriserna eller i bådadera kan väntas få. I anslutning härtill anföres.

Den företagna analysen av den troliga utvecklingen i samband med en mera markant höjning av import- eller exportprisnivån har enligt utredningens åsikt klart påvisat behovet av åtgärder för att i största möjliga utsträckning bekämpa hotet av en inflationistisk prisutveckling. Utredningen vill härvid betona inte bara de allmänt samhällsskadliga verkningarna, som en dylik utveckling kan väntas få för bl. a. produktion, sparande och vissa befolkningsgruppers försörjning, utan också risken för att kostnadsnivån inom landet förskjutes så mycket jämfört med andra länders, att det egna landets konkurrenskraft gentemot utlandet allvarligt försämras med risk för att den fulla sysselsättningen går förlorad, när prisutvecklingen — såsom erfarenhetsmässigt händer efter en tid — stabiliseras eller vänder nedåt.

Att en statlig prisreglerande verksamhet i sådant fall kan verksamt bidra till samhällsekonomisk stabilitet, framgår enligt utredningens uppfattning klart av främst följande omständigheter.

1. Det är synnerligen svårt att uppnå en gynnsam effekt med allmänna ekonomisk-politiska åtgärder i en inflatorisk press av typ Koreakris. För att dessa skall verka dämpande, måste de insättas mycket snabbt och med en våldsam kraft. I inledningsskedet av en sådan kris är emellertid prisstegringarna begränsade till vissa varugrupper, vilka, även om de har stor betydelse i det senare förloppet, endast berör en ringa del av näringslivet. De allmänna ekonomisk-politiska åtgärderna drabbar emellertid hela näringslivet, och man löper därför risken att åstadkomma icke avsedda svårigheter i andra sektorer av näringslivet. Även om de generellt verkande medlen måste övervägas och användas vid lämpliga tidpunkter, förefaller det därför icke troligt, att man enbart med dylika medel — även med hänsyn tagen till alla dess verkningar — kan hindra de internationella prisstegringarna att slå igenom.

2. I de flesta fall kan efter en tids prishöjningar en tendens till prisfall väntas. Har man under prisstegringsperioden genom priskontroll kunnat dämpa den horisontella prisstegringseffekten, d. v. s. de prisstegringar, som åtminstone till en början är en konsekvens av en stegring i import- eller exportpriserna på samma eller liknande varor, finns gott hopp om att de inflationistiska dragen i utvecklingen inte bara fördröjs utan även förhindras att slå igenom. En fördröjning av prisstegringarna kan nämligen väntas medföra, att löntagarnas krav på ökade löner som kompensation för fördyrade levnadskostnader blir mindre än vad som skulle ha varit fallet, om den horisontella prisstegringseffekten fritt fått göra sig gällande. Av detta följer, att även den allmänna kostnadsnivån för produktion och konsumtion får en lugnare utveckling, vilket kan vara av största betydelse för bevarandet av landets konkurrenskraft gentemot utlandet, särskilt om priserna där senare börjar falla.

3. En begränsning av prisstegringarna är enligt utredningens åsikt av största betydelse med hänsyn även till faran för att den kumulativt uppåtgående pris- och lönespiralen fortsätter även efter det att uppgången i export- och importpriserna upphört. Som tidigare framhållits, kan det förväntas, att en återgång till de före den ursprungliga prishöjningen gällande inkomstrelationerna för olika bransch- och löntagarkategorier kommer att eftersträvas. Eftersom lönerna är mycket trögrörliga nedåt, kan en dylik strävan väntas medföra svåra inflationspåfrestningar, om inkomstutvecklingen under prisstegringsperioden varit olikartad för skilda kategorier.

Vad beträffar »inflation av inhemska orsaker» har utredningen kommit till den slutsatsen, att prisreglering i regel icke bör tillgripas i ett sådant fall. Begränsade prisstegringar bör i de flesta fall kunna bemästras med användande av andra medel än priskontroll. Utredningen anser sig emellertid icke kunna bortse från möjligheten av att de inflatoriska krafterna även i ett sådant fall kan tänkas göra sig gällande med en sådan kraft, att de icke kan behärskas med generellt verkande medel, och att en statlig priskontroll då skulle kunna bidra till att återställa den samhällsekonomiska balansen. Utredningen påpekar särskilt den psykologiska betydelse, som enbart möjligheten att införa priskontroll kan få på både företagarnas och löntagarnas handlande. Det kan därför i en dylik situation bli naturligt för statsmakterna att använda priskontroll såsom *ett* instrument i strävandena att skydda penningvärdet.

De sakkunniga anför, att, även utan att krigsfall eller sådana okontrollerbara förhållanden som Koreakrisfallet förekommer, stor risk kan föreligga för att den samhällsekonomiska balansen rubbas. Att så kan vara fallet, får ses mot bakgrunden av den av samhället klart uttalade målsättningen om bevarandet av den fulla sysselsättningen, vilken tid efter annan visat sig innebära stora risker för en inflationistisk prisutveckling. Utredningen utvecklar närmare sin syn på denna inflationsrisk.

I ett samhälle med bestående full sysselsättning har man anledning att räkna med att en stark benägenhet till ökad efterfrågan på varor och tjänster gör sig gällande från alla sektorer inom samhällsekonomin. Den allmänt höga efterfrågan gör det troligt, att varje enskild företagare i största möjliga utsträckning strävar efter att öka sitt företags produktion, eftersom han under rådande förhållanden i regel icke behöver riskera att ej finna avsättning för sina varor. Denna strävan till ökad produktion medför en hög investeringsbenägenhet och en ökad efterfrågan på material och arbetskraft. Om en viss arbetslöshet och någon outnyttjad produktionskapacitet finnes, är det möjligt att till en tid täcka företagets ökade efterfrågan genom att taga dessa produktionsreserver i anspråk. Redan innan den fulla sysselsättningen av arbetskraft och produktionskapacitet nåtts, kan dock på vissa områden »flaskhalsar» väntas uppkomma i form av brist på bl. a. yrkesutbildad arbetskraft och visst material. Ökningen av tillgången på varor och tjänster sker nämligen i regel betydligt saktare än efterfrågeökningen. Härav följer en viss risk för prishöjningar, samtidigt som de anställda kommer i ett mycket gott förhandlingsläge vid lönediskussionerna. I det rådande goda avsättningsläget kommer företagarna helt naturligt att ogärna gå till kostsamma konflikter i lönefrågor, eftersom de har goda möjligheter att kompensera kostnadsökningarna genom prishöjningar. Dessa prishöjningar, vilka kan väntas bli allmänna, då full sysselsättning uppnåtts, leder till ytterligare lönekrav. På sådant sätt utbildas en inflationistisk löne- och pris-spiral.

Utredningen framhåller att de inflationistiska krafterna i vissa situationer kan bli så starka, att de allmänna ekonomisk-politiska medlen ej blir tillräckliga för att säkra penningvärdet. Särskilt gäller detta, om den samhällsekonomiska balansen redan rubbats och ett efterfrågeöverskott utbildat sig. Men även utan att den allmänna balansen mera påtagligt rubbats, inne-

bär den fulla sysselsättningen enligt utredningen, att löntagarorganisationerna får en stark ställning och möjlighet att genomdriva lönekrav, som kanske går utöver det förefintliga utrymmet. De sakkunniga anför.

Arbetsgivarnas motstånd är svagare, då kostnaderna för en konflikt på arbetsmarknaden ter sig avskräckande för företagen jämfört med de vinster, de skulle uppnå i ett läge, där man räknar med att kunna ta ut löneökningarna i form av prisstegringar. Visserligen har man anledning att räkna med att insikten om de ogynnsamma verkningarna av alltför långtgående lönestegringar är utbredd och att löntagarorganisationerna är medvetna om de samhällsekonomiska samband, i vilka lönefrågorna utgör ett viktigt led. Utvecklingen är emellertid ofta splittrad. Särskilt goda vinster och betydande lönestegringar på vissa områden tenderar att åstadkomma krav på lönehöjningar också på andra områden. Även det förhållandet, att en löntagargrupp anser sig vara en låglönegrupp, kan framkalla betydande krav på löneökningar. Den dynamik, som därigenom utlöses, kan medföra sammanlagda lönehöjningar, som måste föranleda prisstegringar, vilka ånyo leder till krav på höjda löner.

Utredningen har ställt frågan, huruvida priskontroll i sådana fall kan verksamt bidra till att återställa den samhällsekonomiska balansen, om denna rubbats, eller eljest förhindra uppkomsten av en uppdrivning växelvis av löner och priser på angivet sätt. De sakkunniga anför härvid, att löneökningarna i vissa fall måste slå igenom i högre priser. Åtgärder måste också i första hand insättas för att återställa balansen i samhällsekonomin. Utredningen är emellertid av den uppfattningen att, om det nämnda läget inträffat och en inflationistisk löne- och prisspiral är under full utveckling, en priskontroll kan verksamt bidra till att stabilisera prisnivån. Detta sker enligt utredningens uppfattning dels genom priskontrollens direkta verkan på prisnivån, dels genom den psykologiska effekt som priskontrollen får på förväntningarna om den framtida prisutvecklingen och därmed både på löntagarnas och företagens handlande.

Utredningen har visserligen konstaterat, att man genom en priskontroll icke kan hindra lönehöjningarna att slå igenom i form av höjda priser, men däremot kan man enligt dess uppfattning hindra en därutöver på kort sikt ej kostnadsmässigt betingad ytterligare höjning orsakad av en förväntan om att de höjda lönerna även skall medge en ökad efterfrågan. De sakkunniga betonar dock, att man här icke kan göra något generellt uttalande. På många områden har företagen icke ens möjlighet att kompensera löneökningarna genom ökade priser, på andra anser man sig kunna kompensera löneökningarna men ej mera. Det kan även förekomma, att man ökar sin vinstnivå i samband med de nödvändiga prishöjningarna.

Den främsta verkan av priskontroll anser utredningen vara av psykologisk art. Denna verkan kan enligt utredningens åsikt mycket väl tänkas uppnås redan genom att *möjlighet* finns att ingripa med priskontroll. Förekomsten av priskontroll dämpar fruktan för och förväntningarna om fortsatt prisuppgång. Detta verkar i sin tur dämpande på löntagarorganisationernas krav, konsumenternas konsumtionsbenägenhet och företagens in-

vesteringslust. Vad beträffar löntagarna måste enligt de sakkunnigas mening särskilt beaktas, att löneförhandlingarna sker branschvis och därför ofta under en längre tidrymd, och att kraven undan för undan kan ökas som följd av verkningarna på prisnivån av redan tillfredsställda krav.

Utredningen har stannat för att föreslå en prisregleringslagstiftning av beredskapskaraktär för de tre ovan angivna fallen, vilka betecknas såsom extraordinära. För normala förhållanden anser utredningen däremot, att man bör bygga helt på principen om konkurrensen som prisregulator. Det har emellertid konstaterats, anför de sakkunniga, att konkurrensförhållandena i många avseenden kan visa sig mindre tillfredsställande även under normala förhållanden. Utredningen har därför ansett, att ansträngningarna bör inriktas på att åstadkomma en sådan konkurrens, som verkar som en effektiv prisregulator, och att direkt priskontroll icke bör användas i sådana fall.

Uppmärksamheten bör därvid enligt utredningens mening först fästas på den betydelse det har för konkurrensen, att statsmakterna på alla områden bedriver en konkurrensbefrämjande politik. Det räcker dock icke härmed, utan samhället måste även kunna tillgripa åtgärder för att direkt befrämja konkurrensen inom näringslivet.

De sakkunniga anför, att de konstaterade bristerna i konkurrensen såsom effektiv prisregulator under normala förhållanden kan hänföras till två orsaker. För att konkurrensen skall bli effektiv fordras, att en företagare, som begagnar sig av olika konkurrensmedel, däribland priskonkurrens, lyckas vinna gensvar hos sina kunder. I händelse en konkurrensåtgärd tillgripes men icke verkar på kunderna, blir den naturliga följden, att han avstår från konkurrensen, som alltid medför uppostringar, antingen i form av kostnadsökning för högre kvalitet, reklam etc. eller i form av prissänkning. Det kan enligt utredningen här konstateras, att det i åtminstone ett viktigt avseende föreligger stora brister, nämligen vad beträffar konsumenternas priskännedom och prismedvetande. Denna slutsats gäller, även om det otvivelaktigt skett en förbättring under senare år. Utredningen påpekar också, att priskännedom och prismedvetande icke endast är en förutsättning för utan även en följd av effektiv konkurrens. Ju hårdare priskonkurrensen blir, desto naturligare blir det för konsumenterna att söka prisskillnader och utnyttja förmånliga inköpskällor. Bristande priskännedom och prismedvetande kan dock, anför utredningen, försvaga konkurrensens effektivitet, och en förbättring av dessa faktorer måste därför eftersträvas.

Den andra orsaken till brister i konkurrensens effektivitet är att söka i av företagare eller av deras organisationer vidtagna konkurrensbegränsande åtgärder. En lagstiftning mot konkurrensbegränsningar måste ge samhället möjligheter att dels uppsåra konkurrensbegränsningar och bedöma deras effekt, dels ingripa mot sådana konkurrensbegränsningar, som är samhällsskadliga.

Utredningen övergår härefter till att kritiskt granska 1946 och 1953 års lagar om konkurrensbegränsning i näringslivet. Med hänsyn till att chefen för handelsdepartementet kommer att upptaga utredningens förslag i förevarande del, torde det vara tillfyllest att här endast i korthet redovisa de sakkunnigas synpunkter och innebörden av deras ståndpunktstagande.

Vad först gäller 1953 års lag om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning erinrar utredningen om att näringsfrihetsrådets förhandlingsmöjlighet är begränsad till vissa typer av konkurrensbegränsningar, medan andra faller utanför lagen.

Det kan gentemot 1953 års lag hävdas, anför de sakkunniga, att dess effektivitet är försvagad i två avseenden, dels genom att den ger den övervakande myndigheten, näringsfrihetsrådet, endast förhandlande befogenhet men icke möjlighet till direkt föreläggande, dels genom att den icke täcker alla typer av konkurrensbegränsningar.

Vad den första principiella invändningen beträffar, anser utredningen, att lagen verkat så kort tid, att det är svårt att redan nu avgöra, huruvida denna svaghet är av någon praktisk betydelse. Utredningen framlägger därför med ett undantag icke något förslag till vidgade befogenheter i förevarande avseende.

Den punkt, på vilken utredningen gjort ett undantag, rör det fallet, att den skadliga verkningen av konkurrensbegränsningen ligger däri, att ett pris står i uppenbart missförhållande till kostnaderna och rättelse icke kan nås genom förhandling. Samtidigt som utredningen deklarerat, att det icke är möjligt att bygga upp ett system av »skäliga priser», anser utredningen, att man efter ett slopande av den allmänna priskontrollen måste ha kvar en möjlighet att ingripa i särskilda fall. Medan det icke går att avgöra, vad som är ett skäligt pris, är det dock fullt möjligt att avgöra, när ett pris är uppenbart orimligt och innebär ett utnyttjande av brister i konkurrensen. Kan konkurrens därvid icke åstadkommas förhandlingsvägen, kvarstår som enda tänkbara åtgärd att fastställa ett högsta pris för förnödenheten eller tjänsten i fråga.

Vad den andra principiella invändningen beträffar, alltså att lagen icke medger förhandlingsrätt i fråga om alla konkurrensbegränsningar, som *kan* vara samhällsskadliga, anser utredningen däremot, att den korta tillämpningstiden för 1953 års lag icke utgör något argument mot en effektivisering. Oavsett hur lång erfarenhet man får av lagen, ändras icke slutsatsen, att det föreligger *möjlighet* för att samhällsskadliga konkurrensbegränsningar uppstår, utan att näringsfrihetsrådet kan förhandla med berörda företagare. På detta område har man för närvarande priskontroll såsom ett instrument att påverka förhållandena. Utredningen anser en utvidgning av 1953 års lag vara en nödvändig förutsättning för att man skall släppa priskontrollinstrumentet.

Utvidgningen av 1953 års lag till att avse alla former av konkurrensbegränsande företeelser innebär vidgade möjligheter att ingripa mot *monopo-*

listiska företeelser, t. ex. märkesmonopolen. De föreslagna utvidgningarna medför även möjlighet att ingripa mot den företeelse som betecknas *oligopol*. Med oligopol avses den situation, som uppstår, då verksamheten inom en bransch eller ett varuområde kommit att till övervägande del ligga i händerna på ett fåtal större företagare. Faran med ett oligopol ligger enligt utredningen — förutom i att det med lätthet utvecklar sig till en öppen eller förtäckt kartell — däri, att ett fåtal företags dominans helt allmänt medför risk för att konkurrensen försvagas.

Riktprissättningen kommer att i ökad omfattning kunna tagas upp till granskning. Sådan central prissättning förekommer horisontellt genom branschorganisationerna men även vertikalt, nämligen genom riktpriser, som anges av fabrikanter. De nuvarande lagreglerna innebär, att möjlighet finnes att inskrida mot sådana företeelser, som beror på tillämpning av horisontella riktpriser, om de medför skadlig verkan t. ex. i form av utpräglad prisstelhet. Däremot är det icke möjligt att med stöd av denna lag ingripa mot verkningarna av vertikala riktpriser i andra fall än sådana, där detta system tillämpas av en företagare, som kan betecknas som monopolist, eller bedrivs i samförstånd med andra företagare på sådant sätt, som lagen jämsätter med en kartellbildning. Den av utredningen förordade lagändringen innebär, att lagen kompletteras med en möjlighet till ingripande även i fråga om en vertikal riktprissättning, så snart denna medför ur samhällets synpunkt skadliga verkningar.

Slutligen kommer enligt utredningsförslaget att under 1953 års lag falla sådana former av konkurrensbegränsningar som kan betecknas såsom *repressiva åtgärder* från näringsidkare eller deras sammanslutningar mot den, som bedriver en ur deras synpunkt obekväm konkurrens. Sådana åtgärder kan ha karaktären av leveransvägran (selektiv försäljning) eller ett missgynnande av vissa köpare beträffande prisvillkoren (prisdiskriminering).

Utredningens förslag innebär vidare, att i 1953 års lag införes en bestämmelse, som gör det möjligt att ingripa mot otillständig prissättning därigenom att Kungl. Maj:t på hemställan av näringsfrihetsrådet äger förordna om visst högsta pris, vilket icke får överskridas utan tillstånd. Denna möjlighet skall stå till buds även i sådana fall, då förutsättningarna för tillämpning av beredskapslagstiftningen om prisreglering ej är för handen.

Enligt utredningens mening måste de administrativa resurser, som ställes till förfogande för motverkandet av skadliga konkurrensbegränsningar för närvarande anses otillfredsställande, och de sakkunniga finner det uppenbart, att de blir så i ännu högre grad, när lagens tillämpningsområde utsträcker. Utredningen föreslår därför en utökning av dessa resurser.

Vad först angår normala förhållanden anser utredningen, att den med studierna av pris- och marginalutvecklingen m. m. inom näringslivet förenade utredningsverksamheten och den därpå baserade konsumentupplysningen i prisfrågor bör samordnas med den utredningsverksamhet, 1953 års

lag förutsätter. Verksamheten skall enligt förslaget förläggas till ett nyinrättat organ, förslagsvis benämnt *statens pris- och kartellbyrå*.

Det nya organet skall enligt förslaget ha till uppgift att dels följa och analysera den inhemska och internationella prisutvecklingen, dels bedriva konsumentupplysning i prisfrågor, dels övervaka konkurrensbegränsningar inom näringslivet genom registrering av konkurrensbegränsande överenskommelser och genom särskilda undersökningar, dels ock utföra sådana undersökningar, som näringsfrihetsrådet och ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor finner nödvändiga för sin verksamhet. För att dessa uppgifter skall kunna lösas, fordras bl. a. vissa ändringar i den lagstiftning, som reglerar uppgiftsskyldigheten för företagare m. m.

Beträffande ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor och näringsfrihetsrådet föreslås vissa utökningar i personellt avseende.

En följd av utredningens förslag blir, att den verksamhet upphör, som nu bedrivs inom PKN, inom kommerskollegii monopolutredningsbyrå och inom avdelningen för analys av pris- och marknadsförhållanden på kommerskollegii statistiska byrå.

Vad härefter gäller *1946 års lag om övervakning av konkurrensbegränsning i näringslivet* föreslår utredningen, att denna ersättes av en ny lag, förslagsvis benämnd *lag om uppgiftsskyldighet rörande pris- och konkurrensförhållanden*. I sak innebär den nya lagstiftningen i huvudsak att de äldre bestämmelserna — med hänsyn till den föreslagna utvidgade tillsyns- och undersökningsverksamhet som kommer att åvila pris- och kartellbyrån — utbygges med dels föreskrifter om skyldighet för yrkesutövare att lämna uppgifter om tillämpade priser samt om förhållanden, som kan inverka på bedömandet av prissättningen, t. ex. intäkter, kostnader och vinster i rörelsen, dels ock stadgande om skyldighet att för undersökning av frågor, som rör prispbildningen, förete handelsböcker m. m. samt att lämna erforderliga uppgifter.

Utredningen har särskilt tagit upp frågan om *prisreglering av bostadsupplåtelser i hotell- och pensionatrörelse*. De sakkunniga, vilka erinrar om att gällande prisregleringslag är tillämplig på sådan rörelse, som omfattar minst nio för gästers härbärgerande avsedda rum, förklarar att de med hänsyn till de särskilda förhållandena på området icke anser sig kunna förorda ett frisläppande av prispbildningen i fråga om sådan uthyrning. Det framhålles, att hotell- och pensionatbranschen företer särdrag bl. a. i det hänseendet, att konkurrensförhållandena betydligt avviker från motsvarande förhållanden inom produktionen och handeln. Utredningen anser att vid ett genomförande av utredningens förslag det därför torde vara ofrånkomligt, att hyresregleringslagen bringas i tillämpning å dylik uthyrning.

Vad gäller *tidpunkten för genomförandet av utredningens förslag* har utredningen tänkt sig ett ikraftträdande den 1 juli 1956.

Remissyttrandena

Utredningens principiella ståndpunktstagande, nämligen att prisreglering slopas under normala förhållanden medan statens verksamhet i förevarande avseende under normala tider skall inriktas på åtgärder som främjar konkurrensen och motverkar samhällsskadliga konkurrensbegränsningar, vinner allmän anslutning bland remissinstanserna. Avstyrkande av förslaget förekommer blott i *länsstyrelsens i Älvsborgs län* yttrande. Länsstyrelsen synes dock icke ha något att erinra mot att pris kontrollen slopas under normala förhållanden.

Vissa erinringar framföres emellertid beträffande förslaget att man skall avstå från prisreglering under normala förhållanden. Sålunda yttrar *Landsorganisationen i Sverige* att den icke betraktar den statliga prisregleringen som behövlig endast under utpräglade krisförhållanden. Prisregleringen kan tvärtom icke undvaras ens under tider med jämförelsevis stabil ekonomi. I en ekonomi med utpräglad full sysselsättning och ständiga risker för en växelvis uppressning av löner och priser, som varit rådande under olika perioder efter krigets slut, är det enligt landsorganisationens mening angeläget att statsmakterna har möjlighet att göra ingrepp i prisbildningen även om prisreglering kan och bör tjäna som enbart ett komplement till dels penning- och finanspolitiska åtgärder, dels åtgärder mot samhällsskadliga konkurrensbegränsningar. Under mera normala förhållanden med full sysselsättning och en tämligen god samhällsekonomisk balans bör, under förutsättning att statsmakterna för en konsekvent och tillräckligt hård ekonomisk politik i övrigt samt att övervakningen av och ingreppen mot samhällsskadliga konkurrensbegränsningar sker med kraft, de prisreglerande ingreppen kunna bli av ringa omfattning eller helt upphöra och ersättas med prisövervakning. Landsorganisationen säger sig visserligen ha svårt att inse varför även möjligheterna till prisreglerande ingrepp skall helt upphöra. Landsorganisationen ansluter sig dock till den föreslagna lösningen med hänsyn till de väsentligt förbättrade möjligheterna till kombination av prisövervakning och övervakning av samhällsskadliga konkurrensbegränsningar som också föreslås.

Riksförbundet landsbygdens folk förklarar sig, med det allmänna samhällsekonomiska synsätt som förbundet representerar, sakna anledning jäva utredningens grundinställning till prisregleringen, så mycket mera som utredningen är enig. Men förbundet anser å andra sidan att det finns anledning ifrågasätta om priskonkurrensen ens efter den effektivisering av konkurrenslagstiftningen som föreslås utgör ett så effektivt skydd mot ur samhällsekonomisk synpunkt icke önskvärd prissättning som utredningen föreställer sig. Tanken att använda pris- och marginalkontrollerande åtgärder som medel i strukturrationaliseringen inom handeln har avvisats av utredningen, till synes utan helt övertygande motivering.

Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund säger sig vara på det klara med den betydelse som förhandenvaron av en fri konkurrens har för ett

rationellt och effektivt arbetande näringsliv. Emellertid anser förbundet att det kan anföras åtskilliga exempel på att konkurrensen väl kan vara fri, effektiv och hård men ändå icke få till följd lägsta möjliga priser, vilket för konsumenterna är ett kriterium på att den kan anses tillfredsställande. Dagens oerhört rika och svåröverskådliga varumarknad ger enligt förbundets åsikt en företagare möjlighet att konkurrera i många andra former än genom priskonkurrens, former som i själva verket oftare har en tendens att driva upp kostnaderna och därmed priserna. Förbundet vill icke dölja sin uppfattning att det i åtskilliga avseenden vore till fördel att för ingripanden vid rubbningar i den samhällsekonomiska balansen ha en permanent samhällelig prisreglering. Erfarenheten icke minst under hösten 1955 pekar enligt förbundets mening ganska klart i denna riktning. Visar det sig emellertid att enhälligheten inom utredningen kring förslaget om beredskapslagstiftningen kommer att få en motsvarighet vid den slutgiltiga behandlingen i riksdagen, kan förbundet för sin del acceptera detta som en kompromisslösning.

Statens priskontrollnämnd accepterar i princip grundsatsen om den effektiva konkurrensen som den verksammaste prisregulatorn men betonar att den direkta prisregleringen kan slopas endast under vissa förutsättningar. För det första skall från näringslivets sida ådagaläggas en verklig vilja till effektiv konkurrens. För det andra måste skapas samhälleliga organ med uppgift att stimulera och underlätta konkurrensen genom att undanröja hinder för densamma och för det tredje bör verkningarna av konkurrensen kunna mätas. Dessutom bör möjligheter finnas till ingripanden från det allmännas sida i prisreglerande syfte då så påkallas av oskäligen prisättning. Nämnden vill icke avvisa utsikterna att förhandlingsvägen nå goda resultat men kan icke blunda för svårigheterna, att i ett så komplicerat och genomorganiserat samhälle som vårt åstadkomma effektiva konkurrensförhållanden.

Utredningens uppfattning att effektiv konkurrens är den ur samhällets synpunkt bästa prisregulatorn understrykes å andra sidan i flertalet yttranden från företagare och delas även av de flesta övriga remissinstanserna. Innebörden av begreppet effektiv konkurrens skärskådas närmare i ett par yttranden.

Sveriges industriförbund anser sålunda att detta begrepp av utredningen definieras så snävt, att en sådan konkurrens som utredningen synes åsyfta knappast existerar på många varuområden och icke heller kan anses eftersträfvansvärd i det moderna samhället. Utredningens bestämmningar kännetecknar enligt förbundets åsikt snarast den fria konkurrensen enligt den ekonomiska liberalismens teori men kan icke utan vidare identifieras med vedertagna krav på effektiv konkurrens i nutidens ekonomiska samhälle. Avvikelser från den fria konkurrensen behöver sålunda icke innebära att konkurrensen ej fyller rimliga krav på effektivitet. Liknande synpunkter framföres av *Sveriges köpmannaförbund* samt av *Kemisk-tekniska och livsmedelsfabrikanters förening* som tillägger att ett visst mått av samverkan — med den

effekt på konkurrensen som denna samverkan måste få — ofta varit till nytta för det ekonomiska framåtskridandet. Det har nämligen möjliggjort samlade insatser och rationaliseringsåtgärder av största betydelse.

Även *Svenska försäljnings- och reklamförbundet* samt *Stockholms handelskammare* framför synpunkter liknande dem som uttalas av Sveriges industriförbund.

En annan synpunkt på konkurrensen anföres av *Smålands och Blekinge handelskammare*, som yttrar att utredningen endast synes beakta vertikal konkurrens men bortser från den horisontella konkurrensen, som under senare år trätt i förgrunden. När en fabrikant i dag fastställer priset på en vara måste han enligt kammarens åsikt försöka bedöma i vad mån andra icke närbesläktade varor konkurrerar med hans egen. Som exempel på denna horisontella konkurrens nämner kammaren att motorcyklarna på sin tid ansågs i hög grad konkurrera med konfektionen. I dag, fortsätter kammaren, konkurrerar bilar och utlandsresor med en rad andra produkter, till exempel olika slag av varaktiga konsumtionsvaror. Kammaren anser att problemen av utredningen betraktas alltför statiskt.

Prisregleringens olägenheter framhäves i några yttranden från företagarehåll. *Kemisk-tekniska och livsmedelsfabrikanters förening* understryker sålunda dess prisuppehållande verkan och den snedvridning i produktion och distribution som en sådan reglering lätt får till följd. Föreningen vill därjämte starkare än utredningen betona de ogynnsamma konsekvenserna av att utländska företag som säljer sina produkter på den svenska marknaden icke träffas av prisregleringen på samma sätt som de svenska tillverkarna, eftersom de utländska företagens fabrikspriser i regel accepteras av prismyndigheten utan granskning. Det är enligt föreningen tydligt att ju friare varuutbytet blir med utlandet, desto orimligare och olägligare måste det vara att svenska tillverkare utsättes för kontroll och ingripanden som icke drabbar deras utländska konkurrenter. — *Svensk industriförening* anser att den statliga prisregleringen på lång sikt förorsakar samhället och konsumenterna utomordentligt stora olägenheter genom de ogynnsamma verkningar den har på produktionen och konkurrensen. Föreningen framhåller att det intima samråd, särskilt i form av gemensam kalkylering, som prisregleringen framtvingar mellan företagarna lätt utvecklar sig till ett samarbete av rent konkurrensbegränsande karaktär. Föreningen tillägger att prisregleringen har medfört att många småföretagare vant sig av att självständigt kalkylera sina varor. — *Svenska företagares riksförbund* anser att de av utredningen redovisade olägenheterna av prisreglering är i vissa fall uppenbara för var och en. Detta är fallet med de administrativa kostnaderna, snedvridningen i varuförsörjningen samt försämringen av kvalitet och service. Andra minst lika viktiga nackdelar är icke lika påtagliga utan framträder först på längre sikt. Förbundet åsyftar risken för minskad utvecklingstakt genom att möjligheten till ekonomiskt fördelaktiga investeringar försvåras samt orättvisan i att svenska företags varor kommer i en sämre ställning i konkurrens med importvaror genom

att de svenska men ej de utländska företagens kalkyler blir föremål för granskning. Vidare framhåller förbundet att de ämbetsmän, som verkar inom prismyndigheten lätt får för stor makt, och att ärendenas handläggning kan förlora i objektivitet genom att ett flertal viktiga funktioner — utredande, förhållsledande, åklagande och dömande — kommer att åvila en och samma myndighet. Ytterligare anför förbundet att erfarenheten visat att priskontrollens ingripande mot en viss varugrupp i ett stort sortiment varor lätt kan skada en hel branschs rykte och därmed sänka dess försäljningssiffror. Allmänheten uppfattar ej tillräckligt tydligt att ingreppet blott gäller en viss vara utan tror att priskontrollen ingripit mot hela branschen och reagerar med köpmotstånd.

Jämväl utredningens uttalanden om behovet av en allmänt konkurrensbefrämjande politik från statens sida betonas starkt från företagarkåll. *Svenska bankföreningen* framhåller att man särskilt bör undvika att genom regleringar och andra ingripanden av liknande slag eller genom beskattningens höjd och utformning försvåra startandet av nya företag och genomförandet av nya idéer. — *Sveriges grossistförbund* anser att statsmakterna i detta avseende i hög grad försummat att ta hänsyn till den fria konkurrensens krav. Om utvecklingshämmande regleringar avskaffas, ett rimligare skattesystem införes och en med generellt verkande penningpolitiska och andra medel bedriven ekonomisk politik föres, som skapar jämvikt mellan tillgång och efterfrågan, då skapas enligt förbundets mening också ett ekonomiskt klimat som vida effektivare än någon lagstiftning framtvingar en produktivitetshöjande konkurrens. — *Länsstyrelsen i Kronobergs län* anför liknande synpunkter.

Beträffande behovet av prisreglering vid krig eller krigsfara är remissinstanserna med ett undantag eniga med utredningen. Undantaget utgöres av *länsstyrelsen i Älvsborgs län* som avstyrker prisreglering vid krigsfara. Länsstyrelsen utgår därvid från att prisregleringen icke avses införas i annat syfte än att söka hindra en inhemsk inflation och att den ej heller avser åtgärder i syfte att hålla exportpriserna nere. I ett sådant läge anser länsstyrelsen det troligast att man söker åstadkomma en prisutjämning genom subventionering av importen, helt eller delvis bekostad av en avgift på exporten. Härför skulle fordras en lagstiftning som kan göras avsevärt effektivare och smidigare än de föreslagna stadgandena.

Övriga instanser som yttrat sig i frågan anser prisreglering behövligen blott vid krig utan även vid krigsfara. Ståndpunkten motiveras från företagsarsidan, exempelvis av *Sveriges industriförbund*, med att det i så fall är fråga om ett led i en statlig tvångshushållning, där icke blott företagare utan även andra grupper i samhället får bringa offer i det gemensammas intresse. Industriförbundet tillägger att en inflationistisk prisutveckling även i sådant fall bäst bekämpas genom allmänt verkande medel men att priskontrollen kan utgöra ett betydelsefullt komplement till dylika åtgärder. Prisregleringen bör dock enligt förbundets åsikt begränsas till att motverka spekulativa prisstegringar som icke motsvaras av kostnadshöjningar.

Förslaget om möjlighet att införa priskontroll vid rubbning i den samhällsekonomiska balansen till följd av internationella prisstegringar tillstyrkes eller lämnas utan erinran i flertalet yttranden. Vissa erinringar framföres dock i några av dessa. Direkt avstyrkande hållning intar länsstyrelsen i Älvsborgs län och Kemisk-tekniska och livsmedelsfabrikanters förening samt två handelskammare, nämligen Östergötlands och Södermanlands handelskammare samt handelskammaren i Gefle. Såsom i ett följande avsnitt redovisas, förordas i flera yttranden, att riksdagens samtycke skall fordras för att lagens bestämmelser skall kunna tillämpas i förevarande fall.

Kommerskollegium framhåller, att det av principiella skäl ligger nära till hands att liksom i fråga om förfogande- och ransoneringslagarna begränsa prisregleringslagens tillämpning — utom till krigs- och krigsfarefallen — till det fall att ett knapphetsläge uppstått till följd av en utom riket inträffad händelse. Även om prisreglering liksom förfogande och ransonering har till främsta uppgift att tjäna som hjälpmedel när det gäller att i ett läge med påtaglig brist på förnödenheter motverka de för samhället så allvarliga följderna härav, har emellertid priskontrollen även andra uppgifter att fylla. Det principiella önskemålet om likformighet mellan lagarna bör därför icke vara avgörande. *Kommerskollegium* finner självklart att statlig prisreglering skall kunna införas om i fredstid ett sådant knapphetsläge inträtt att förfogande- och ransoneringslagstiftningen sätts i kraft. Däremot anser kollegium tvekan kunna råda om lämpligheten av prisreglering i ett mindre allvarligt läge. Enligt kollegii mening medför statlig prisreglering i ett sådant läge på längre sikt väsentligt större nackdelar än fördelar. Prisstegring bör i detta fall bekämpas med allmänt verkande penning- och finanspolitiska åtgärder. Dylika åtgärder har emellertid, uttalar kollegium, en benägenhet att bli effektiva först efter någon tid. Det kan därför i undantagsfall framstå som nödvändigt att i ett plötsligt uppkommande inflationsläge, när en mera avsevärd allmän prisstegring hotar, tillgripa prisreglering i viss omfattning för att söka dämpa de första yttringarna av inflationen och befarad otillbörlig spekulation. Detta bör dock ske endast då synnerliga skäl talar därför. — Liknande synpunkter anlägges av *näringsfrihetsrådet* samt av *Sveriges industriförbund* och *Svenska arbetsgivareföreningen*, vilka sistnämnda tillägger, att prisregleringen självfallet måste avvecklas så snart förutsättningen för dess införande icke längre är för handen. — *Länsstyrelsen i Värmlands län* finner möjligheten att i fredstid kunna tillgripa prisreglering mycket litet tilltalande.

Sveriges grossistförbund anser den föreslagna möjligheten att införa prisreglering på grund av utomlands inträffad prisstegring inge betänkligheter bl. a. med hänsyn till vanskligheterna att med någon säkerhet bedöma, när betydande fara för prisstegring uppkommit. Förbundet befarar att bakom ett konstaterande av fara för prisstegring kan ligga en bedömning med inslag av de mest skiftande politiska målsättningar. Med hänsyn till att en liknande bestämmelse — trots att förbundet däremot anförde samma

betänkligheter — intagits i förfogande- och ransoneringslagarna anser förbundet sig icke kunna motsätta sig förslaget på denna punkt. En förutsättning är dock att såsom riktlinjer för lagens tillämplighet i motiven uttryckligen anges att förordnandet får komma till användning först om generellt verkande medel visar sig icke tillfyllest för att bemästra en inflation samt att regleringen skall avvecklas så snart förutsättningar för dess införande icke längre är för handen.

Även *Stockholms handelskammare* anser sig icke böra motsätta sig förslaget med hänsyn till att förutsättningarna för tillämpning av prisregleringslagen av många skäl bör vara desamma som beträffande förfogande- och ransoneringslagarna

Även *Svenska bankföreningen* finner förslaget om prisreglering på grund av internationella prisstegringar tveksamt. *Skånes handelskammare*, som ej vill motsätta sig förslaget i denna del, pekar på nödvändigheten att prisregleringen i ett dylikt läge handhaves med mycket stor varsamhet. För den händelse priserna genom regleringen hålles tillbaka på den inhemska marknaden, medan utlandspriserna obehindrat stiger, är det nämligen risk för att importörerna icke vågar täcka in sina behov på utlandsmarknaderna utan väntar därmed till den senare tidpunkt, då de är absolut nödsakade att verkställa sina inköp. I den mån utlandspriserna under mellantiden ytterligare stigit har prisregleringen indirekt medverkat till att folkhushållet måst betala ett högre pris för varorna i fråga än som eljest varit fallet, varjämte den bidragit till att den erforderliga påfyllningen av varulagren utifrån stoppats, vilket kan bli ytterst olyckligt ur beredskapssynpunkt.

Tjänstemännens centralorganisation anser å andra sidan att det är nödvändigt att möjlighet finns att sätta lagen i tillämpning i en sådan situation. Samma ståndpunkt intar, som tidigare torde ha framgått, *Landsorganisationen i Sverige*.

Länsstyrelsen i Älvsborgs län anför som motivering för sitt avstyrkande — utom att det torde bli svårt att fastslå när de angivna förutsättningarna för prisregleringens ikraftsättande föreligger — att internationella kriser i allmänhet medför mera successiva prisstegringar under en längre tidsperiod, varvid återverkningarna på den inhemska prisnivån till en början är relativt små. Också vid Koreakrisen kom den allvarligaste pressen på den inhemska prisnivån först i samband med att världsprisstegringarna slog igenom på våra exportvaror, vilket skedde vid en betydligt senare tidpunkt än prisstegringen för importvarorna. En dylik prisstegring på exportvarorna är i vissa avseenden ännu farligare än prisstegringar på importvaror, då exportprisernas höjning medför helt andra möjligheter för lönehöjningar inom landet och därav följande prisstegringar för inhemska produkter. Ur inflationssynpunkt kan denna prisstegring vara betydligt farligare än prisstegringarna på importerade varor eftersom sistnämnda prisstegringar kan försvinna i samband med sänkta importpriser medan det är avsevärt svårare att eliminera sådana prishöjningar som skapat förutsättningar för och även medfört inhemska lönestegringar. Länsstyrelsen fin-

ner att de föreslagna bestämmelserna, som endast äsyftar att motverka inhemsk inflation, knappast blir aktuella annat än i samband med att också för vårt land föreligger en påtaglig krigsfara. För sådant fall anser länsstyrelsen, som jag tidigare nämnt, annan lagstiftning erforderlig.

Kemisk-tekniska och livsmedelsfabrikanters förening anser det, på grund av svårigheten att fastställa när förutsättningarna för krisfall av detta slag föreligger, finnas risk att prisregleringen sättes i kraft i en situation som efter kort tid visar sig vara av mindre ödesdiger beskaffenhet än man räknat med. Olägenheterna härav befarar föreningen bli desto större som det ofta visat sig att statsmakterna är mera benägna att införa en reglering än att upphäva den. Föreningen finner dessutom att erfarenheterna från det senaste decenniets politik knappast är ägnade att motivera ett odelat förtroende för centrala statliga instansers förmåga att bedöma ekonomiska lägen och de lämpliga botemedlen mot de svårigheter som följer av dessa. Det eventuella behovet av prisregleringen vid internationell prisstegring bör enligt föreningens åsikt på ett fullt tillfredsställande sätt kunna tillgodoses genom en i en sådan situation av regering och riksdag i vanlig ordning stiftad lag.

Handelskammaren i Gefle anför liknande synpunkter som Kemisk-tekniska och livsmedelsfabrikanters förening.

Östergötlands och Södermanlands handelskammare anför som motive- ring till sitt avstyrkande att inflationstendenser av andra orsaker än krig och krigsfara icke kan göra sig gällande med samma styrka och snabbhet som kan förekomma vid ett krigsfall. Penningvärdets försämring bör vidare enligt kammarens uppfattning ej bekämpas med prisreglering, som enbart angriper symptomen, ej de bakomliggande orsakerna.

Förslaget om möjlighet att införa prisreglering vid inflation av inhemska orsaker är föremål för stor meningsskiljaktighet. Förslaget tillstyrkes av bank- och fondinspektionen, lantbruksstyrelsen, kommerskollegium, priskontrollnämnden, ombudsmannen för näringsfrihetsfrågor samt överståthållarämbetet och samtliga länsstyrelser utom länsstyrelserna i Älvsborgs och Västernorrlands län, som avstyrker, ävensom länsstyrelsen i Värmlands län, vars nyss återgivna uttalande att möjligheten att införa prisreglering i fredstid är mycket litet tilltalande har avseende även på detta fall. Förslaget tillstyrkes även av löntagarorganisationerna. Näringsfrihetsrådets majoritet avstyrker förslaget medan tre ledamöter förklarar sig tillstyrka detta. En avvisande hållning till förslaget intar ävenså samtliga företagargorganisationer utom Sveriges hantverks- och småindustriorganisation, som i och för sig synes acceptera tanken på att vid inflationspress av inhemskt ursprung kunna tillgripa prisreglering. De flesta företagargorganisationerna avstyrker uttryckligen, liksom även Kooperativa förbundet. Även Sveriges lantbruksförbund ställer sig avvisande till förslaget att bruka prisreglering som medel mot en inflation av inhemska orsaker. Förslaget avstyrkes av fem handelskammare. Även flertalet av de övriga intar en i huvudsak negativ hållning.

Såsom i ett senare sammanhang skall beröras, göres i åtskilliga yttranden uttalanden om att riksdagen bör medverka vid förordnande om lagens tillämpning i ett läge, där inflation av inhemska orsaker hotar.

Kommerskollegium (generaldirektören och en ledamot), som tillstyrker förslaget, anser det ej sällan svårt för att ej säga omöjligt att avgöra, huruvida orsakerna till en allmän prisstegring är att hänföra helt till inhemska eller utländska förhållanden. Erfarenheterna under det senaste årtiondet ger enligt kollegium närmast belägg för att den yttersta grunden till en prisstegring kan vara att finna utomlands, även om den omedelbara anledningen är att hänföra till inhemska förhållanden. Det synes därför kollegium föga ändamålsenligt att låta avgörandet av frågan, om lagen skall få sättas i kraft eller ej, vara beroende på så osäkra bedömanden som om orsaken till en väntad prisstegring är förhållandena inom landet eller utom landet. Dessutom känner kollegium sig ej helt övertygat om att inhemska förhållanden icke bör under sådana omständigheter föranleda prisingripan den av det slag varom här är fråga. Tillräckliga skäl att i fråga om lagens tillämplighet skilja mellan prisstegringar av utländska och inhemska orsaker föreligger därför icke enligt kollegii mening.

Överståthållarämbetet förklarar sig icke ha något att erinra mot att prisregleringslagen skall kunna träda i tillämpning jämväl vid inflationspåfrestningar, som har sin grund i inhemska förhållanden, men utgår från att avsikten är att denna möjlighet skall utnyttjas endast i undantagsfall.

Länsstyrelsen i Norrbottens län anser visserligen att frågan, om inflationspåfrestningar som har sin grund i inhemska förhållanden skall kunna motivera ett införande av prisreglering, kan förefalla diskutabel. I allmänhet torde sådana inflationstendenser böra bemästras med generellt verkande finans- och penningpolitiska medel. Länsstyrelsen ansluter sig dock till uppfattningen att möjlighet att tillgripa prisreglering bör finnas i de lägen, då omedelbara åtgärder i prisdämpande syfte är av nöden men man icke hinner avvakta verkningarna av andra åtgärder. Länsstyrelsen framhåller särskilt den stora psykologiska betydelse som ligger i möjligheten att ingripa med prisreglering för att påverka företagarnas och löntagarnas dispositioner.

Även *länsstyrelsen i Gävleborgs län* förklarar sig, under åberopande särskilt av de psykologiska faktorerna, icke ha något att erinra mot förslaget i denna del.

Ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor uttalar att det för konsumenterna givetvis kan te sig betänkligt att helt avhända statsmakten möjligheten att utnyttja prisreglering vid sidan av mera generellt verkande medel för att motverka prisstegringar. När konsumentrepresentanterna i utredningen helt anslutit sig till tanken att man normalt skall lita till konkurrensen som verksam prisregulator, synes det därför ämbetet realistiskt att såsom en återförsäkring i ett handlingsprogram för motverkande av inflation inrymma även möjlighet att genomföra prisreglering vid fara för allvarlig stegring av det allmänna prisläget vare sig denna beror av utländska

eller av inhemska orsaker. Ställningstagandet på denna punkt anser ämbetet ytterst bli en politisk bedömningsfråga. Ur de synpunkter ämbetet har att företräda synes erinran icke böra framföras mot förslaget i denna del.

Landsorganisationen i Sverige uttalar att en mera generell tillämpning av prisreglering icke kan ensam annat än på kort sikt förhindra en allmän tendens till prisstegringar. Om prisreglerande ingrepp företages tillräckligt snabbt i skeden då mera allvarliga störningar av det allmänna prisläget ännu icke hunnit inträda men då de inflationistiska krafterna är starka och trots kraftfulla ekonomiskt politiska åtgärder hotar att medföra icke önskvärda prisstegringar, kan de emellertid få en icke obetydlig verkan, främst av psykologisk art. Såväl på företagarsidan som hos löntagarna kan nämligen sådana ingrepp i prishöjningen medverka till större återhållsamhet än annars när det gäller prishöjningar respektive krav på lönehöjningar. Särskilt angeläget är att eventuella prissänkningar på importsidan slår igenom i prissättningen inom landet. Prisreglerande ingrepp kan medverka till att en dylik anpassning — i fråga om vilken erfarenheten visar att en betydande tröghet ofta förekommer — sker snabbare och härvid bidra till att stabilisera den allmänna prisnivån samt skärpa priskonkurrensen inom landet. Redan möjligheten att kunna ingripa med prisreglering kan få önskvärd effekt. — Två av reservanternas inom näringsfrihetsrådet åberopa samma skäl som landsorganisationen.

Tjänstemännens centralorganisation betecknar även möjligheten att införa prisreglering vid inflation av inhemska orsaker som nödvändig.

Riksförbundet landsbygdens folk anser att möjligheten att införa prisreglering bör betraktas som ett medel vid sidan av flera andra i en allmän konjunkturpolitisk beredskap, exempelvis då det gäller att bromsa orealistiskt stora höjningar av nominallönerna och därav framkallade konsekvensprisstegringar.

Såsom skäl för sin avstyrkande ståndpunkt anför *näringsfrihetsrådet* att en allmän prisstegring, som ej sammanhänger med krig, krigsfara eller annan utom riket inträffad utomordentlig händelse, i regel lär hänföra sig till förhållanden på efterfrågesidan och mestadels betingas av den inom landet förda ekonomiska politiken. Vid en redan inträdd starkare rubbning av den samhällsekonomiska balansen kan det tänkas möjligt att genom prisreglering — såsom ett komplement till de generellt verkande medlen — uppnå en viss dämpning av prisstegringstendenserna. Såvitt rådet kan bedöma går dock utvecklingen i sådant fall aldrig så snabbt att en särskild beredskapslag är erforderlig. Om prisreglering anses behövlig, bör det räcka med lagstiftning i vanlig ordning. Rådet vill icke helt förneka att en beredskapslag genom sin blotta tillvaro skulle ha psykologisk betydelse genom att verka dämpande på lönekrav, konsumtionsbenägenhet och investeringslust. Rådet anser dock att saken icke bör tillmätas så stor vikt som utredningen synes ha gjort. Verkningarna kan också bli de motsatta. Arbetsmarknadens parter kan säga sig att de icke behöver iakttaga någon

återhållsamhet eftersom prisregleringen till sist kommer att skipa rättvisa dem emellan. Företagarna kan vidare finna med sina intressen förenligt att hålla en något för hög prisnivå för att ha prutmån, då prisregleringen träder i tillämpning. Rådet anser vidare att priskontroll i krislägen som betingas uteslutande av inhemska förhållanden är en på det hela taget lika ingripande åtgärd som förfogande och ransonering och att sålunda också principiella skäl kan åberopas mot förslaget att här gå längre än i förfogande- och ransoneringslagarna. Slutligen anför rådet att statsmakterna genom att avstå från en beredskapslag på prisregleringsområdet, tillämplig vid inflationsrisk av inhemska orsaker, kan på det mest otvetydiga sätt ge uttryck åt sin avsikt att med generellt verkande medel skydda penningvärdet.

Länsstyrelsen i Älvsborgs län anser att utvecklingen under efterkrigstiden torde visa att man ej får knyta alltför stora förhoppningar till en lagstiftning om prisreglering vid risker för inflation av inhemska orsaker.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län delar uppfattningen att prisreglering är ett så vittgående ingrepp i det ekonomiska livet att det knappast är befogat behandla den på annat sätt än förfogande och ransonering. Skulle prisreglering anses nödvändig av orsaker som inträffat inom riket, bör enligt länsstyrelsens uppfattning det vanliga lagstiftningsförfarandet komma till användning. Vad utredningen anført om den psykologiska betydelse som möjligheten att införa prisreglering skulle kunna få på företagarnas och löntagarnas handlande är enligt länsstyrelsens uppfattning icke tillräckligt bärande.

De synpunkter som anförts av de avstyrkande myndigheterna återkommer i viss utsträckning även i företagarorganisationernas yttranden. *Sveriges grossistförbund* anför sålunda bl. a. såsom skäl mot förslaget att det innebär ett klart avsteg från den för förfogande- och ransoneringslagarna gällande principen att ingripanden skall ske endast på grund av utrikes händelse. Förbundet anser vidare att de betänkligheter, som förbundet uttalat i fråga om prisreglering vid internationella prisstegringar, gör sig gällande med särskild styrka, när bedömandena måste göras med utgångspunkt från helt interna svenska förhållanden. Risker för att lagstiftningen på grund av i sak ovidkommande politiska skäl och utanför den ram utredningen äsyftat bringas i tillämpning även i ett läge, då en sådan åtgärd icke framstår såsom alldeles ofrånkomlig, anser förbundet vara betydande i detta fall. Frestelsen att vid en befarad rubbning av den samhällsekonomiska balansen tillgripa prisreglering i stället för penningpolitiska medel och andra generellt verkande åtgärder kan också ligga alltför nära till hands. Av dessa skäl anser sig förbundet icke kunna biträda förslaget i denna del.

Sveriges köpmannaförbund erinrar om att förfogande- och ransoneringslagarna icke kan sättas i tillämpning på grund av tilldragelser som hänför sig uteslutande till vårt land, samt att detta vid lagarnas tillkomst motiverades med att det i sådana fall ofta rörde sig om situationer som vore

självförvållade i den meningen att de utgjorde följder av exempelvis den förda ekonomiska politiken, omfattande arbetskonflikter eller dylikt. Sådana inflationistiska rörelser som har sin orsak enbart inom landet är enligt förbundets åsikt i än högre grad av självförvållad natur och bottnar i ett misslyckande av den förda ekonomiska politiken. En sådan inflation anser förbundet böra bekämpas med allmänna ekonomisk-politiska medel. Skulle prisreglerande ingrepp i undantagsfall bedömas nödvändiga, bör de insättas genom lagstiftning i reguljär ordning. Förbundet tillägger att det icke kan anses helt uteslutet att den psykologiska verkan av prisreglering blir den omvända mot vad utredningen antagit. I ett inflationsläge skulle nämligen ett prisstopp kunna leda till att kraven på löneökningar bleve än våldsammare, då löntagarna kunde få den uppfattningen att prisregleringen skulle hindra löneökningarna att slå igenom på prissidan. Förbundet kan på dessa grunder icke dela utredningens uppfattning att lagen bör omfatta rätt till ingripanden i fall av inflation av enbart inhemska orsaker. I varje fall bör ingripanden icke komma i fråga förrän andra inflationsbekämpande medel befunnits otillräckliga. Under alla omständigheter förutsätter förbundet att ingripanden icke i något fall skall förekomma annat än under extraordinära omständigheter och att lagstiftningen ej skall användas som ett medel att nå allmän-politiska mål.

Sveriges industriförbund finner den grund för införande av prisreglering, som föreslås, så pass obestämd att den redan av detta skäl ej bör inflyta i lagstiftningen. Behovet av bestämmelsen synes ej heller förbundet särskilt framträdande. Det är visserligen riktigt att den fulla sysselsättningen hittills inneburit en permanent prisstegringsrisk. Förbundet anser det dock ej uteslutet att man i fortsättningen skall lyckas bättre än hittills att med penning- och finanspolitiska medel bemästra detta centrala problem. I fråga om den psykologiska effekten av bestämmelsen framhåller förbundet att om statsmakterna klart ådagalägger sin avsikt att effektivt bekämpa uppkommande inflationstendenser och för ändamålet anlitar de ekonomisk-politiska medel, som normalt står dem till buds, torde den psykologiska effekten bli avsevärd. Härvid torde det knappast få någon nämnvärd betydelse om dessa åtgärder kan kompletteras med prisreglering eller ej. Prisregleringens begränsade möjligheter härvidlag anser förbundet vara allmänt kända. Förbundet påpekar vidare att den psykologiska effekten i detta fall torde vara mycket svårbedömbär. Man måste räkna med risken att förlagarna höjer sina priser för att komma i ett bättre utgångsläge om prisreglering skulle införas. Det allvarligaste är dock enligt förbundets mening att en lättillgänglig möjlighet att tillgripa prisreglering kan minska statsmakternas benägenhet att med erforderlig kraft anlita andra mera effektiva men vanligen mindre populära åtgärder i inflationsbekämpande syfte. Förbundet påyrkar av dessa skäl bestämt att prisreglering enligt lagen skall få ifrågakomma endast på grund av händelser som inträffat utom riket.

Svenska bankföreningen framhåller att begynnande inflation bör stävjas genom lämpliga penning- och finanspolitiska medel. Sedan en inflations-

process väl kommit i gång, är möjligheten att hejda den genom prisreglering enligt föreningens uppfattning mycket begränsad även om man tar steget fullt ut och låter regleringen gälla även arbetslönerna.

Svenska sparbanksföreningen hävdar att hittillsvarande erfarenheter ingalunda ger vid handen att prisreglering vid en av inhemska orsaker betingad inflationsfara är ett tjänligt medel att skydda penningvärdet. Föreningen anser att den psykologiska effekten av bestämmelsen kan ifrågasättas. Föreningen avstyrker förslaget i denna del.

Inköpscentralernas aktiebolag ICA anser att erfarenheten närmast ger vid handen att en väntad prisreglering utlöser prisstegringar. Bolaget anser att det ej finns fog att ge prisregleringslagen en vidare tillämpning än förfogande- och ransoneringslagarna.

Kemisk-tekniska och livsmedelsfabrikanters förening framhåller att de av prisregleringen följande konsekvenserna för svenska företag som konkurrera med importerade varor blir särskilt påtagliga om prisreglering införes vid risk för inflation av enbart inhemska orsaker. Föreningen anser att den psykologiska effekten av den föreslagna bestämmelsen kan beräknas bli ogynnsam såväl i fråga om företagare och löntagare, varvid föreningen nämner företagare som använder råvaror med snabbt varierande priser som med avseende å statsmakterna. Föreningen avstyrker förslaget.

Även *Svensk industriförening* anser att frestelsen att tillgripa prisreglering i stället för generell verkande medel kan bli för stor om möjlighet finns att sätta lagen i tillämpning vid inflation av enbart inhemska orsaker. Föreningen yttrar att bittra erfarenheter visar att en införd prisreglering icke kommer att bli avskaffad i brådrasket. Föreningen motsätter sig förslaget i denna del.

Sveriges hotell- och restaurantförbund kan icke ansluta sig till förslaget i denna del. Eftersom den fulla sysselsättningens politik medför en inflationsrisk, som utredningen anser vara permanent, är det enligt förbundets mening icke konsekvent att beteckna den situation då fara föreligger för inflation av inhemska orsaker som extraordinär. Förbundet uttalar farhågor för att förslaget i denna del innebär att lagens karaktär av beredskapslag går förlorad.

Stockholms handelskammare, som avstyrker att lagen skall kunna sättas i kraft vid inflationsfara av inhemska orsaker, uttalar att utredningen förbigått den principiellt betydelsefulla frågan om priskontrollens oförenlighet med vedertagna grundsatser om näringsfrihet och avtalsfrihet. Kammarerna anser att prisreglering icke är något tjänligt instrument mot sådana inflatoriska tendenser som beror på den inom landet förda ekonomiska politiken och tillägger att den psykologiska betydelse, som möjligheten att införa prisreglering ansetts ha, tillmätts alltför stor betydelse. Enligt kammarens uppfattning skulle prisreglering — om sådan vore sakligt motiverad i förevarande fall — utan svårighet kunna vidtagas på grund av en allmän lag, som stiftades då faran för inflation uppkomme. Den före-

slagna ordningen med riksdagens godkännande i efterhand utgör icke tillräcklig garanti mot missbruk. Kammaren finner det ligga i sakens natur att ett dylikt godkännande närmast blir formellt. Prisregleringen kan enligt förslaget införas utan att någon offentlig debatt kommer till stånd om den rättsliga regleringens innehåll och konsekvenser och utan lagrådets granskning. Allmänna rättssäkerhetssynpunkter och intresset att icke längre gående ingrepp vidtages i den enskildes rörelsefrihet än som kan anses oundgängligen erforderligt blir uppenbarligen tillgodosedda på ett helt annat sätt då den vanliga lagstiftningsvägen beträdes än då Kungl. Maj:t begagnar en fullmakt. — Liknande synpunkter framföres av *Västergötlands och norra Hallands handelskammare*, vilken liksom *Östergötlands och Södermanlands handelskammare*, *Skånes handelskammare*, *Norrbottnens och Västerbottens läns handelskammare* och *handelskammaren i Gefle* avstyrker förslaget i förevarande del, samt av *handelskammaren i Örebro och Västmanlands län*, som förklarar sig förorda att prisreglerande åtgärder reserveras för extrema lägen vilka klart orsakas av krig, krigsfara eller liknande, utom vårt land och vår kontroll liggande omständigheter.

Västernorrlands och Jämtlands läns handelskammare vill icke bestämt avstyrka förslaget i denna del. Kammaren förutsätter nämligen att prisreglering på grund av fara för inflation av inhemska orsaker kommer att tillgripas endast i rena undantagsfall, sedan generellt verkande medel visat sig otillräckliga.

Kooperativa förbundet uttalar att förslaget att låta lagen bli tillämplig även på prisstegringsituationer, vilka uppkommit uteslutande av inre orsaker, strider mot de väsentliga grundlinjer, som i vårt land numera synes ha godtagits för en penningvärdesvårdande politik. Sådana situationer som här åsyftas måste huvudsakligen hänföra sig till den ekonomiska politik, som förts, och kan knappast tänkas uppträda så plötsligt, att de inte kan bemästras på annat sätt än genom ikraftsättande av en för utomordentliga situationer avsedd beredskapslag av fullmaktskaraktär. Enligt förbundets mening kan möjligheten av ett ingripande medelst prisreglering på intet sätt tänkas förhindra en prisstegring, som står i samband med en överdriven lönestegring eller med en ökning av efterfrågevolymen i landet på andra vägar. Vid en planmässig och ändamålsenlig användning av de generella medlen, främst penning-, kredit- och finanspolitiken, för penningvärdets bevarande torde sådana allvarliga krislägen, som enligt utredningens mening bör berättiga till att införa direkt prisreglering med anlitande av fullmaktslagen, överhuvud taget inte kunna uppstå. I de fall åter, då misstag i den ekonomiska politiken har föranlett så allvarliga prisstegringar, som utredningen i detta sammanhang torde åsyfta och vilka anses motivera införande av allmän prisreglering, torde en sådan åtgärd enligt förbundets uppfattning ha synnerligen små utsikter att bli ett verksamt botemedel i detta kritiska läge. Den kan däremot komma att bilda inkörsporten till en skadlig, produktionshämmande tvångshushållning på alla områden av ekonomisk verksamhet, varigenom läget på tillgångssidan försämras och faran för fortsatt inflation skärpes. Av anförda skäl avstyrker förbundet bestämt,

att priskontrollen göres tillämplig i situationer, som uppkommit uteslutande av inhemska orsaker.

Sveriges lantbruksförbund anser att en sådan vinst- och löneinflation, som föranledes uteslutande av händelser inom landet, är mindre trolig, enär den på grund av sambandet med världsmarknaden torde ebba ut redan på ett tidigt stadium. En sådan självförvållad inflation bör enligt förbundets mening förebyggas eller bekämpas genom en effektiv och målmedveten ekonomisk politik och ej genom prisreglering. Det föreligger ej heller anledning till brådska i sådant fall. Frågan om åtgärder bör därför enligt förbundets mening behandlas genom att riksdagen får ta ställning i varje särskilt fall.

Frågan om förhållandet mellan allmän prisreglering och prisregleringarna på jordbrukets område behandlas av *Sveriges lantbruksförbund*, som erinrar om att regleringen av jordbrukspriserna genom beslut av 1955 års riksdag utformats så att de inhemska priserna tillåtes svänga mellan vissa prisgränser utan att bli föremål för statliga ingripanden. En konsekvens härav blir enligt förbundets mening att prisreglering ej får tillgripas för att hejda en prisstegring som håller sig under den övre gränsen. De priser förbundet åsyftar är partipriserna. Prisregleringen i fråga om jordbrukspriserna måste alltså begränsa sig till förädlings- och handelsmarginalerna i följande led.

Riksförbundet landsbygdens folk framför samma synpunkter.

Äsikten att prisregleringens avskaffande förutsätter en utvidgning av 1953 års lag godtages med eller utan reservationer av samtliga hörda myndigheter utom länsstyrelserna i Älvsborgs och Värmlands län. Förslaget härom tillstyrkes vidare av löntagarorganisationerna, Svenska bankföreningen, Svenska sparbanksföreningen, Inköpscentralernas aktiebolag ICA, Kooperativa förbundet, Riksförbundet landsbygdens folk och Svensk industriförening. Från företagarhåll uttalas mer eller mindre starka betänkligheter mot de föreslagna utvidgningarna av konkurrensbegränsningslagstiftningen.

Det övervägande antalet företagarorganisationer har intagit en direkt avstyrkande hållning. Av handelskamrarna har alla utom en förklarat sig avstyrka utvidgningen. Även *Sveriges lantbruksförbund* ställer sig avvisande till utredningens förslag i denna del.

Landsorganisationen i Sverige uttalar att avskaffande av prisregleringen under mera normala förhållanden självfallet förutsätter att samhällets övervakning av och ingrepp mot samhällsskadliga konkurrensbegränsningar sker med snabbhet och effektivitet. Detta anser landsorganisationen för närvarande ej vara fallet.

Sveriges grossistförbund anser däremot att något reellt samband mellan ett avskaffande av prisregleringen och en skärpning av lagstiftningen mot konkurrensbegränsning i själva verket ej finnes.

Sveriges industriförbund vill starkt ifrågasätta huruvida en utvidgning av 1953 års lag är en nödvändig förutsättning för prisregleringens släpande. Priskontrollnämnden har visserligen enligt tidigare gällande direktiv haft att särskilt uppmärksamma sådan prissättning, som sammanhängt med konkurrensbegränsande företeelser. I och med att 1953 års lag trädde i kraft den 1 januari 1954 har emellertid denna bestämmelse utgått ur direktiven. Under de två senaste åren har priskontrollnämnden alltså icke haft något åläggande att vaka över konkurrensbegränsningar och har veterligt icke heller varit verksam i sådant avseende i nämnvärd utsträckning. Det har emellertid icke förspotts — och icke heller av utredningen gjorts gällande — att detta förhållande lett till några olägenheter ur allmän synpunkt. Med hänsyn härtill är det svårt att inse, att nämndens avveckling i och för sig skulle nödvändiggöra en utvidgning av 1953 års lag.

Behovet av konsumentupplysning i prisfrågor understrykes i yttrandena från priskontrollnämnden, ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor, socialstyrelsen samt länsstyrelserna i Älvsborgs och Västernorrlands län. Däremot ifrågasättes att sådant behov föreligger av länsstyrelsen i Kronobergs län, kommerskollegium, Sveriges industriförbund och Svenska arbetsgivareföreningen, Svenska bankföreningen samt Östergötlands och Södermanlands handelskammare. Inköpscentralernas aktiebolag ICA framför vissa erinringar. Invändningar framföres även av Svenska försäljnings- och reklamförbundet, som yttrar att det finns risk för att en ständig ström av informationsmaterial kan verka avtrubbade på konsumenternas vakenhet.

Länsstyrelsen i Kronobergs län anser det kunna ifrågasättas om upplysningsverksamheten får någon större betydelse sedan prisregleringen bortfallit. Vid prisreglering blir priserna i regel enhetliga och får en auktoritativ prägel. Det ligger enligt länsstyrelsens uppfattning i sakens natur att enhetliga priser medför att konsumenten kopplar bort prisjämförelserna. Prisregleringens borttagande och den fria konkurrensen kommer följaktligen att öka konsumenternas priskännedom och prismedvetande.

Kommerskollegium behandlar frågan i samband med att kollegium upp- tar spørgsmålet om arten av de upplysningar som konsumentupplysningen skall omfatta. För upprätthållande av principen om friast möjliga konkurrens fordras enligt kollegium både prismedvetande och varukännedom hos konsumenterna. Dessa båda saker anser kollegium hänga mycket nära samman. En aldrig så ingående kunskap om prisförhållanden är för den enskilde konsumenten tämligen värdelös, om han icke vet något om de olika varornas egenskaper. Såvitt kollegium kan bedöma är upplysning i sistnämnda hänseende mera betydelsefull än upplysning i prisfrågor. Den tekniska och sociala utvecklingen har medfört, att den enskilde konsumenten ofta ej har möjlighet att bilda sig en säker uppfattning om en varas allmänna och speciella egenskaper och dess brukbarhet i förhållande till annan liknande vara. Priset är däremot lätt att få reda på. Mot en sådan

tankegång anser kollegium kunna invändas att konsumenten visserligen känner priset men att han icke vet efter vilka grunder detta beräknats och därför icke heller kan avgöra om priset är skäligt. Enligt kollegii mening är det dock ej troligt att konsumentupplysningen skulle nämnvärt bidraga till att för den enskilde konsumenten klargöra de invecklade problemen på prisområdet. Kommersskollegium vill på grund av det anförda ifrågasätta behovet av en direkt konsumentupplysning i prisfrågor. Allmänhetens behov av upplysning kan i stället som nu tillgodoses genom de särskilda undersökningar som utföres på området.

Sveriges industriförbund vitsordar visserligen att varumarknadens utökning kan bereda vissa svårigheter för konsumenter att orientera sig om marknadens möjligheter. Men därför är det enligt förbundets mening ingalunda säkert att konsumentupplysning i statlig regi skulle vara det enda eller ens det bästa medlet att hjälpa konsumenterna till bättre prismedvetande. Konsumenternas eget omdöme och självverksamhet bör icke underskattas, åtminstone icke när det gäller vanliga varuslag. Förbundet anser det också kunna betvivlas att konsumenterna mera allmänt skall ha tid att ta del av upplysningsmaterialet. Prisupplysningarna bör enligt utredningen kompletteras med uppgift om prestationen. För att bedöma prestationen måste man, anför förbundet, emellertid merendels veta en rad olika saker: betalningsvillkor, service, garanti etc. och icke minst kvalitetsegenskaperna hos den ifrågakommande varan. Upplysningsverksamheten anses vidare skola omfatta icke blott priser utan även marginalsättningen, intäkter, kostnader, vinster m. m. Förbundet finner det svårt att inse att dylika upplysningar skulle vara till någon nämnvärd nytta för allmänheten. Förbundet anser det osannolikt att allmänheten skulle visa större intresse för dessa invecklade frågor. Det anförda torde enligt förbundets uppfattning visa att spørsmålet om konsumentupplysning i prisfrågor är otillräckligt utrett.

Inköpscentralernas aktiebolag ICA anför liknande synpunkter och tillägger att i den mån företagen utredning på något område ger vid handen att fri konkurrens ej föreligger, bör enligt bolagets mening upplysning därom bibringas konsumenterna. Dessutom utvecklar bolaget ytterligare synpunkter på upplysning om marginaler, intäkter, kostnader, vinster o. d. Bolaget anser att det i regel torde vara av föga intresse *varför* en säljare håller lägre pris än en annan. Det väsentliga torde vara *att* han gör det. Detta förhållande lärer säljaren vid fri konkurrens icke underlåta att ge till känna. Priskännedom och prismedvetande är sålunda en följd av effektiv konkurrens.

Jämväl Stockholms handelskammare anser att upplysningar om marginalsättning, intäkter, kostnader, vinster o. d. saknar värde för konsumenterna. Kammaren befarar att lättfattliga kommunikéer om verkställda undersökningar kan skapa vanföreställningar och alltså vara ägnade att skärpa i stället för att överbrygga motsättningarna mellan konsumenter och företagare.

Smålands och Blekinge handelskammare ställer frågan vilka priser konsumenterna skall upplysas om. De fasta bruttopriserna är ju förbjudna och riktpreiserna är inga fasta priser.

Svenska bankföreningen finner det osäkert i vad mån det över huvud är möjligt att med framgång bedriva konsumentupplysning. I vart fall är enligt föreningens åsikt uppgifter om marginaler och priser därvid av mindre intresse än undersökningar angående relationer mellan pris och kvalitet och jämförelser med varupriser i utlandet.

Sambandet mellan priskännedom och varukännedom framhålles även av *socialstyrelsen, länsstyrelsen i Västernorrlands län, Sveriges köpmannaförbund, Kemisk-tekniska och livsmedelsfabrikanters förening, Inköpscentralernas aktiebolag ICA, Svenska försäljnings- och reklamförbundet, Stockholms handelskammare* samt *Sveriges husmodersföreningars riksförbund*. ICA-bolaget och köpmannaförbundet anser även att utredningen icke tillräckligt klargjort spörsmålet om konsumentupplysningen.

Förslaget rörande inhämtande av uppgifter om priser, marginaler, kostnader m. m. behandlas tämligen knapphändigt i yttrandena. Det synes dock icke möta mera allvarligt motstånd. *Kommerskollegium* ansluter sig till grundtanken i förslaget och *länsstyrelsen i Västernorrlands län* förklarar sig dela utredningens uppfattning i denna del. *Sveriges industriförbund* har i princip ingen erinran mot förslaget att ett statligt organ skall följa och analysera den inhemska och internationella prisutvecklingen men anser att verksamheten borde kunna begränsas till att i första hand omfatta de områden som är föremål för konkurrensbegränsning i en eller annan form. *Länsstyrelsen i Värmlands län* ställer sig synnerligen tveksam till förslaget. *Svenska grossistförbundet* anser att behov av ifrågasvarande uppgifter förekommer endast då verklig anledning finns att befara att skadlig prissättning föreligger. Uppgifter bör då inhämtas endast för att möjliggöra en analys av eventuella konkurrensbegränsningar. Förbundet citerar vidare vissa uttalanden av grosshandelns utredningsinstitut, i vilka vanskligheterna vid prisanalyser framhäves. *Svenska bankföreningen* anser att frågan fått för stora proportioner och *Svensk industriförening* hävdar, att denna s. k. prisövervakning icke tjänar något praktiskt ändamål i en fri marknad där den fria konkurrensen stimuleras bl. a. genom lagstiftningsåtgärder och praktiskt taget hela världsmarknaden får utöva sitt tryck på prisbildningen.

Inköpscentralernas aktiebolag ICA uttalar som sin åsikt att så snart anledning föreligger till antagande att inom något område av näringslivet fri konkurrens icke råder, skall utredning företagas om pris- och marknadsförhållanden. Om det därvid befinnes befogat att verkställa speciella prisanalyser, bör utredningarna utvidgas till att avse även sådana. Syftet med åtgärderna bör vara att utröna om några ur allmän synpunkt skadliga verkningar kan påvisas. För detta erfordras emellertid enligt bolagets åsikt icke någon allmän och fortlöpande prisregistrering. Det torde vara tillräckligt

med stickprovsundersökningar. Bolaget anser att sådan prisregistrering ej heller är påkallad för konsumentupplysningen, vilken enligt bolagets mening bör taga sikte på varukännedom och upplysning om konkurrensbegränsningar.

Landsorganisationen i Sverige och Tjänstemännens centralorganisation synes utgå från att den i denna del föreslagna verksamheten skall komma till stånd.

Utredningens uttalanden rörande prisbildningen i fråga om hotell- och pensionatrum har berörts av statens hyresråd och Stockholms handelskammare.

Hgresrådet erinrar om att rådet i yttrande över hyresregleringskommitténs betänkande om hyresregleringens avveckling m. m. tillstyrkt kommitténs förslag att helt upphäva hyresregleringslagens tillämplighet beträffande bostadsupplåtelse i hotell- och pensionatrörelse. Rådet framhåller att hyresregleringslagens bestämmelser om nedsättning av hyra och om uppsägningskydd icke är lämpade för tillfälliga upplåtelser till resande i hotell och pensionat. Enligt 6 § hyresregleringslagen kan nedsättning ske av hyra för bostad, som uthyres i möblerat skick, under förutsättning att hyran är avsevärt högre än omständigheterna föranleder. Dylikt beslut ingriper i gällande hyresavtal men äger ej utan vidare tillämpning å nytt avtal. Visserligen kan hyresnämnd föreskriva att lägenheten skall vara underkastad den för omöblerade lägenheter gällande regleringen, men denna är föga ägnad att tillämpas på hotellrum som uthyres till resande. Uppenbart är vidare att bestämmelserna om uppsägningskydd icke kan användas vid tillfällig uthyrning till resande. Hyresrådet uttalar på grund av det anförda som sin mening att kontroll på prisbildningen vid uthyrning av rum till resande i hotell och pensionat icke kan utövas med stöd av hyresregleringslagen.

Stockholms handelskammare finner utredningens ståndpunktstagande i frågan svårförståeligt. Den brist på hotell- och pensionatrum som föreligger beror enligt kammarens uppfattning i icke ringa grad på statsmakternas åtgärder i fråga om pris-, hyres- och byggnadsreglering. Den enda möjligheten att snabbt ernå en förbättring av läget är att snarast möjligt häva regleringarna och ge möjlighet för branschen att i frihet anpassa sig efter utvecklingen. Kammaren tillägger att de prisstegringar som eventuellt kan komma att inträda på ifrågavarande lokaler om prisregleringen hävs saknar samhällsekonomisk betydelse. Hänsyn bör tas till att tillgången på dylika rum i icke ringa utsträckning kompletteras med enskilda uthyrningsrum.

Frågan om tidpunkten för förslagets genomförande upptages till behandling av kommerskollegium och Landsorganisationen i Sverige.

Kommerskollegium ifrågasätter om icke genomförandet av den nya ordningen lämpligen kan uppskjutas ett år. Som skäl hänvisar kollegium till den korta tid som står till buds, därest frågan skulle underställas vårens

riksdagssession och till de svårlösta och invecklade spörsmål av både judiciell och organisatorisk art som anmäler sig i sammanhanget. Ett uppskov skulle göra det möjligt att närmare överväga och genomtränga de olika spörsmålen.

Landsorganisationen i Sverige uttalar vissa farhågor med anledning av förslaget att redan vid mitten av 1956 helt upphäva möjligheterna till prisreglerande ingrepp. Dels råder för närvarande ett övertryck i ekonomin, dels måste det ta viss tid att utbygga den nya verksamheten. Dessutom påkallar enligt landsorganisationens mening det nya systemet för prissättning på jordbruksprodukter, som skall sättas i kraft under hösten 1956, ökad verksamhet beträffande förädlingsindustrins och distributionens marginaler. Även ur denna synpunkt anser landsorganisationen att det är lämpligt att avvakta utvecklingen och låta anstå med prisregleringens avveckling. Landsorganisationen finner det i och för sig naturligt om avvecklingen sker först vid årsskiftet 1956—1957 eller den 1 juli 1957. Organisationen nämner också möjligheten att låta den nya prisregleringslagen tillfälligt träda i kraft den 1 juli 1956.

Departementschefen

Statens verksamhet i syfte att påverka prisbildningen på den allmänna varumarknaden i riket — utöver vad som följer av den allmänna ekonomiska politiken — sker för närvarande i huvudsak efter två linjer. Dels ingriper man direkt på prissättningen genom prisreglering och dels vidtar man åtgärder i syfte att främja konkurrensen mellan företagarna för att därigenom åstadkomma att priserna hålles på en skälig nivå.

Den prisreglerande verksamheten sker med stöd av prisregleringslagen den 30 juni 1947. Såsom en följd av den fortskridande förbättringen av varutillgången har dock prisregleringen i allt högre grad upphört och ersatts av en, jämväl på prisregleringslagen grundad, övervakning av prisutvecklingen. Den 1 februari 1956 var sålunda, om hyrespösten frånräknas, blott omkring 10 procent av de varor och tjänster, som ingår i socialstyrelsens konsumentprisindex, underkastade prisreglering. Prisövervakningen sker genom insamling av uppgifter om priser och kostnader m. m. samt analys därav ävensom genom särskilda undersökningar. Möjligheten att tillgripa direkt prisreglering kvarstår dock.

De statliga åtgärderna för att främja konkurrensen grundas dels på 1953 års lag om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet och dels på 1946 års lag om övervakning av konkurrensbegränsning inom näringslivet. 1953 års lag stadgar dels att vissa arter av konkurrensbegränsning, nämligen bruttoprissättning och anbudskartell, är förbjudna, därest dispens ej meddelas, och dels att förhandling kan ske för undanröjande av samhällsskadlig verkan av konkurrensbegränsning som består i kartell eller monopol. Enligt 1946 års lag kan näringsidkare åläggas anmäla konkurrensbegränsande överenskommelser. Sådana överenskom-

melser registreras i kartellregistret och blir därmed i princip offentliga. Intill den 1 januari 1956 har 1 617 avtal registrerats, av vilka 579 eller 36 procent vid samma tidpunkt upphört att gälla. Dessutom kan enligt lagen särskild undersökning äga rum till utrönande av förekomsten av konkurrensbegränsning inom viss verksamhet. Vid sådan undersökning är företagaren skyldig att lämna nödiga uppgifter.

Verksamheten enligt prisregleringslagen handhaves av statens priskontrollnämnd. Förhandling enligt 1953 års lag sker inför näringsfrihetsrådet, där talan å det allmännas vägnar föres av ombudsmannen för näringsfrihetsfrågor. Uppgifterna enligt 1946 års lag tillkommer huvudsakligen kommerskollegii monopolutredningsbyrå.

1947 års prisregleringslag utgör i stort sett endast en överarbetning av den prisregleringslagstiftning, som gällde under andra världskriget samt de första åren därefter och som tillkommit i huvudsak för att ge statsmakterna möjlighet att bemästra de genom krigstidens varuknapphet uppkomna tendenserna till prisstegringar. Lagen är icke av permanent karaktär. Den gällde ursprungligen blott ett år och har sedan varje år förlängts för ett år åt gången, senast till och med den 30 juni 1956. Enligt sin ordalydelse är lagen avsedd att tillämpas blott vid krig eller krigsfara eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden. Av det sagda framgår att skäl föreligger för en omprövning av behovet av bestämmelser på förevarande område och den lämpliga utformningen av sådana eventuella bestämmelser. En utredning angående behovet av fortsatt statlig priskontroll och om grunderna för eventuellt erforderlig priskontrollerande verksamhet har numera också verkställts av 1954 års priskontrollutredning. Utredningen har i samband därmed även behandlat frågan om statens verksamhet i syfte att befrämja konkurrensen inom näringslivet.

Utredningen föreslår, att prisreglering icke skall förekomma under normala tider utan tillgripas endast i extraordinära situationer, d. v. s. vid krig och krigsfara samt eljest vid betydande fara för inflatoriska rubbningar i den samhällsekonomiska balansen. Sådana rubbningar kan vållas av internationella prisstegringar såsom vid den s. k. Koreakrisen hösten 1950—våren 1952. Vid en dylik kris bör enligt utredningen prisreglering kunna användas som ett medel vid sidan av generellt verkande åtgärder i syfte att bevara den samhällsekonomiska balansen. En inflation av inhemska orsaker bör enligt utredningens mening i första hand bekämpas med andra medel. De inflatoriska krafterna kan dock tänkas bli så starka att de generella medlen blir otillräckliga. Med hänsyn särskilt till den psykologiska betydelse som prisreglering kan få för både företagares och löntagares handlande anser utredningen, att dylik reglering i ett sådant läge kan bidra till den samhällsekonomiska balansen. Redan möjligheten att kunna införa prisreglering kan enligt utredningen vara tillräcklig. Utredningen förordar därför att möjlighet att tillgripa prisreglering skall finnas även vid fara för inflation av inhemska orsaker. Utredningen föreslår en allmän prisregleringslag i form av en beredskapslag, avsedd att sättas i tillämpning då riket kommer i krig eller bereda möjlighet till prisreglering i övriga nyss angivna fall.

För normala förhållanden däremot bör man enligt förslaget helt lita till konkurrensen som prisregulator. En effektiv konkurrens anser utredningen vara den ur samhällsekonomisk synpunkt bästa prisregulatorn. Samhällets ansträngningar bör därför inriktas på att åstadkomma en tillräckligt effektiv konkurrens. Utredningen betonar i detta sammanhang vikten av att statsmakterna på alla områden för en konkurrensbefrämjande politik. Detta är dock ej tillräckligt. Staten måste dessutom vidta direkta åtgärder för att öka konkurrensens effektivitet.

Utredningen erinrar om de konkurrensbegränsande åtgärder, som kan vidtagas av företagare eller sammanslutningar av företagare, samt understryker att samhället måste ha möjligheter att uppspåra dylika begränsningar och bedöma deras effekt samt eventuellt ingripa häremot. I detta avseende innebär förslaget att man skall gå vidare på den väg som beträffs genom införandet av 1953 och 1946 års lagar.

En viss utbyggnad av samhällets verksamhet på dessa områden finner utredningen befogad. Om prisregleringen avskaffas under normala tider måste enligt utredningens mening samhällets möjligheter att med stöd av 1953 års lag ingripa mot konkurrensbegränsningar utökas i två avseenden. Under tider då prisreglering ej äger rum erfordras en möjlighet att ingripa mot oskäligen priser. Med hänsyn till svårigheterna att fastställa vad som är ett skäligt pris finner utredningen dock denna möjlighet böra inskränkas till sådana fall då priset är uppenbart orimligt och då detta är följden av en begränsning av konkurrensen. Rätten till ingripande enligt 1953 års lag bör i övrigt såsom nu vara begränsad till förhandlingsmöjligheten. Lagen måste dock utvidgas så att samhället kan ingripa icke blott mot karteller och monopol utan mot alla slag av konkurrensbegränsningar som befinnes ha samhällsskadliga verkningar.

En annan orsak till att konkurrensen icke alltid är tillräckligt verksam som prisregulator är enligt utredningens mening brister i konsumenternas priskännedom och prismedvetande. Detta beror till stor del på att varumarknaden till följd av den tekniska och ekonomiska utvecklingen fått en sådan omfattning och beskaffenhet att köparna icke får tillräcklig överblick över den. Även de ofullständiga kunskaperna om kostnadssammanhangen i det moderna näringslivet medverkar i detta avseende. Statliga åtgärder bör därför vidtagas för att vidga konsumenternas priskännedom och prismedvetande. Detta föreslås ske genom en målmedveten konsumentupplysning i prisfrågor så att konsumenterna sättes i stånd att utnyttja sin köpkraft på bästa tänkbara sätt.

Vidare anser utredningen att resurserna för inhämtande av uppgifter om priser, marginaler, kostnader m. m. och för specialundersökningar i prisfrågor bör utbyggas så att samhället kan få ökad insyn i prisbildningen. Härigenom skapas jämväl underlag för konsumentupplysningen. En sådan prisövervakning förutsätter en motsvarande uppgiftsskyldighet för företagarna. Utredningen föreslår att denna uppgiftsskyldighet samordnas med uppgiftsskyldigheten enligt 1946 års lag och upptages i en ny lag om uppgiftsskyldighet rörande pris- och konkurrensförhållanden.

Slutligen finner utredningen att samhällets administrativa resurser på området bör samordnas och stärkas. Utredningen, vars förslag innebär att priskontrollnämndens verksamhet skall upphöra, föreslår därför ett nytt organ, förslagsvis kallat statens pris- och kartellbyrå, som skall överta monopolutredningsbyråns hittillsvarande verksamhet samt handha den prisövervakande och konsumentupplysande verksamheten. Även viss personell förstärkning av näringsfrihetsrådet och ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor föreslås.

Den nya ordningen föreslås av utredningen träda i kraft den 1 juli 1956.

Förslagets huvudlinje, d. v. s. att prisreglering skall ske blott i extraordinära lägen och att statens verksamhet under normala förhållanden skall begränsas till konkurrensbefrämjande åtgärder, godtages av remissinstanserna. Från löntagarhåll framhålles dock att förslagets genomförande kräver en intensifiering av den konkurrensbefrämjande verksamheten. Även för egen del finner jag att avgörande för frågan om samhället kan avstå från direkt prisreglering under normala tider är samhällets möjligheter att på annat sätt effektivt verka för sund prisbildning.

En ytterligare förutsättning för att avstå från prisreglering eller möjlighet därtill under mer normala tider måste anses vara att en beredskapslagstiftning erbjuder möjlighet till snabba ingripanden när ett tillspetsat läge uppkommit eller hotar. I detta avseende knyter sig intresset främst till frågan om förutsättningarna för att prisreglering skall kunna tillgripas. Full enighet råder om att prisreglering skall få äga rum om riket kommer i krig, och utredningens förslag om möjlighet att reglera priserna, då landet råkar i krigsfara, har ej heller mött starkare invändningar. Erfarenheterna från andra världskriget visar också enligt min uppfattning klart på nödvändigheten av att lagen avser sådana lägen. Något kraftigare invändningar reses mot utredningens förslag att prisreglering skall kunna införas även vid internationella prisstegringar. Man bestrider dock i allmänhet icke att prisreglering i ett dylikt läge kan vara erforderlig för att förhindra prisstegringar och spekulation, i varje fall under den första tiden innan allmänt verkande finans- och penningpolitiska medel hinner nå sin fulla verkan. Invändningarna går i stället ut på att prisstegringarna icke sätter in med större snabbhet än att det är möjligt att i varje speciellt fall genom särskild lagstiftning införa prisreglering. För egen del tvekar jag ej om att prisreglering även vid inflationsrisk till följd av internationella prisstegringar kan behövas som en komplettering till de finans- och penningpolitiska medlen. Vidare är jag mot bakgrunden av erfarenheterna från efterkrigstiden av den bestämda uppfattningen att man därvid måste ha möjlighet att med stöd av en beredskapslagstiftning ingripa med den snabbhet, som den av utredningen förordade lagstiftningen ger.

Utredningens förslag att samma möjlighet skall finnas vid risk för inflation av inhemska orsaker är däremot föremål för skilda meningar. Medan löntagarorganisationerna tillstyrker förslaget härom, avstyrkes eller kritiserar det främst av företagarnas företrädare. De hörda myndigheterna har

skilda uppfattningar. De flesta av dem anser dock att förslaget kan godtagas även i denna del.

Åtskilliga invändningar går ut på att behov av prisreglering ej föreligger i detta fall. Att man vid full sysselsättning har att räkna med risker för inflatorisk utveckling kan icke förnekas. Även om en sådan inflation, såsom uttalas i ett yttrande, måhända kan bli förhållandevis kortvarig på grund av världsmarknadens dämpande inverkan, måste dock befaras att, om den ej motverkas, den ger möjlighet till otillbörlig spekulation samt kan medföra sådana prisstegringar att betydande olägenheter uppkommer. Visserligen bör prisstegringstendenser av nu angiven anledning ofta kunna bemästras genom generellt verkande medel av finans- och penningpolitisk karaktär och jag delar utredningens mening att sådana medel i första hand bör komma till användning. Jag kan emellertid icke ansluta mig till den av flera remissinstanser hävdade uppfattningen att prisreglering vid sidan av dessa skulle vara utan betydelse. Icke minst möjligheten att kunna ingripa snabbt är härvidlag av vikt. Jag vill särskilt understryka betydelsen av att kunna förebygga såväl spekulativa prisstegringar som skärpta lönekrav till följd av fruktan för kommande prisstegringar. Dessutom anser jag liksom utredningen att enbart möjligheten att tillgripa prisreglering kan ha en sådan psykologisk verkan på företagares, löntagares och konsumenters handlande, att inflationen redan därigenom motverkas. Den i vissa yttranden uttalade farhågan, att denna möjlighet i stället kan medföra att löntagarna skärper sina lönekrav i förhoppning att prisregleringen skall förhindra att de höjda lönerna slår igenom i priserna, finner jag föga verklighetsbetonad med hänsyn till den insikt i samhällsekonomiska sammanhang som otvivelaktigt finns inom de stora löntagarorganisationerna. Däremot är det, såsom framhållits från företagarhåll, möjligt att en väntad prisreglering i vissa fall kan utlösa prisstegringar. Risker härför torde dock icke böra överdrivas. I den mån den finns måste den betraktas som en mindre olägenhet än bristen på möjlighet att snabbt kunna inskrida med prisreglering i de nu avsedda fallen.

Det har också invänts, att prisreglering är ett så kraftigt ingrepp i den allmänna närings- och avtalsfriheten att den bör komma till användning blott i mycket extrema fall. Man har hänvisat till att de allmänna förfogande- och ransoneringslagarna kan tillämpas, utom vid krig och krigsfara, blott vid varuknapphet på grund av utomlands inträffad händelse. Enligt min uppfattning kan emellertid prisreglering icke anses vara av lika ingripande natur som förfogande eller ransoneringslagarna. Förfogande innebär tvång för den enskilde att till samhället avstå eller upplåta sin egendom och vid ransoneringslagarna kan den enskilde förbjudas att förfoga över sin egendom eller tvingas att därvid ställa sig olika villkor till efterrättelse. Prisreglering avser i princip blott att den enskilde företagaren i fråga om priset för sin vara icke har full frihet. Även om också detta är ett tämligen allvarligt ingrepp, är det dock alls icke av så djupgående art som förfogande eller ransoneringslagarna. Jämförelsen med förfogande- och ransoneringslagarna är således enligt

min mening ej bärande. Jag anser därför att principiella skäl icke bör hindra att en beredskapslagstiftning ger möjlighet att föreskriva prisreglering till skydd för penningvärdet även om hotet mot detta är av rent inhemsk grund.

Av vad jag sålunda anfört framgår att jag anser en förutsättning för att ej vidare bibehålla prisreglering i normala tider vara införandet av en prisregleringslag av beredskapskaraktär, som ger möjlighet att reglera priserna vid krig och krigsfara samt vid risk för inflation vare sig denna beror av internationella eller inhemska förhållanden. I vissa yttranden uttalade farhågor för att förslaget skall medföra risk för att prisreglering tillgripes i onödan eller i stället för mera effektiva, generellt verkande medel ger mig anledning framhålla att prisreglering självfallet icke skall införas annat än då så, efter noggranna överväganden, befinnes oundgängligen nödvändigt. I anslutning till vad Sveriges lantbruksförbund uttalat vill jag framhålla, att enbart en stegring av jordbrukspriserna i producentledet, som håller sig inom de gränser, vilka dragits upp av statsmakterna i samband med jordbruksregleringen, givetvis icke kan åberopas som grund för en tillämpning av prisregleringslagen.

Såsom förut anförts måste förslaget om prisregleringens slopande för normala förhållanden bedömas även mot bakgrund av samhällets konkurrensbefrämjande verksamhet.

Förslaget innebär i denna del till en början att de avvikelser från den effektiva konkurrensen som har sin grund i bristande priskännedom och prismedvetande hos konsumenterna skall motverkas genom **k o n s u m e n t u p p l y s n i n g i p r i s f r å g o r** från samhällets sida. I vissa remissyttranden ifrågasattes emellertid värdet av en sådan i statlig regi bedriven verksamhet.

För egen del anser jag emellertid att en dylik verksamhet från statens sida, rätt bedriven, bör kunna bli av stort värde för konsumenterna. Prisregleringen kan undvaras endast om konkurrensen blir tillräckligt effektiv. Som utredningen belyst förutsätter detta bl. a. att konsumenterna sättes i stånd att utnyttja sin köpkraft på det för dem förmånligaste sättet. Varumarknaden är emellertid så rikhaltig och svåröverskådlig och prisbildningsfrågorna så invecklade att detta icke gärna kan ske utan särskilda hjälpmedel. Med hänsyn till konkurrensens betydelse för den allmänna prishöjningen och för utvecklingen inom samhället är det uppenbarligen en angelägen statlig uppgift att tillse att dylika hjälpmedel finnes. En viss konsumentupplysning i statlig regi förekommer redan nu, bl. a. genom priskontrollnämndens presskommunikéer. Såvitt kan bedömas har denna verksamhet en icke obetydlig verkan i fråga om allmänhetens priskännedom och prismedvetande. En utvidgning av den konsumentupplysande verksamheten från statens sida är därför enligt min mening i hög grad önskvärd.

En förutsättning för att den konsumentupplysande verksamheten skall kunna bedrivas på önskvärt sätt är att samhällsorganen får tillräckliga möjligheter följa prisutvecklingen och omständigheterna vid prissättningen. Detta är också ett villkor för att samhället skall kunna utöva en effektiv **p r i s ö v e r v a k n i n g**, en verksamhet som nu bedrivs av priskontroll-

nämnden och som enligt utredningens förslag skall bli en permanent statlig uppgift. Detta förslag har ej mött allvarligare gensagor under remissbehandlingen. För egen del vill jag betona att om man vill välja den linjen att prisreglering skall kunna tillgripas blott i extraordinära fall, det är av särskild betydelse att samhället under normala tider får tillräcklig insyn i prisbildningen för att kunna bedöma om konkurrensen har erforderlig effektivitet som prisregulator. Enligt förslaget skall den statliga verksamheten i detta hänseende liksom nu bestå i inhämtande av uppgifter om priser, marginaler, kostnader m. m., analys av prisutvecklingen samt specialundersökningar i prisfrågor. Detta finner jag ändamålsenligt.

Den konsumentupplysande verksamheten och prisövervakningen förutsätter, såsom redan antytts, att samhället får tillräcklig insyn beträffande prissättningen. Därför måste skyldighet föreligga för företagen att lämna uppgifter i dessa hänseenden. Utredningen har också utarbetat förslag till en lag om uppgiftsskyldighet rörande pris- och konkurrensförhållanden som bl. a. tillgodoser detta behov. Chefen för handelsdepartementet kommer, som jag tidigare nämnt, att senare i dag anmäla denna fråga. Enligt vad jag inhämtat kommer därvid att framläggas förslag till en lag av i huvudsak samma innehåll som det av utredningen utarbetade lagförslaget.

Prisregleringens avskaffande för normala förhållanden förutsätter enligt min mening dessutom att statens möjligheter att ingripa mot samhällsskadliga verkningar av konkurrensbegränsningar utökas. För närvarande är näringsfrihetsrådets behörighet att genom förhandling söka undanröja dylika verkningar begränsad till sådana som härrör från förekomsten av kartellavtal eller monopol. Om möjligheten att motverka samhällseliga skador av andra typer av konkurrensbegränsningar genom att direkt inverka å priserna blir upphävd, måste näringsfrihetsrådets behörighet utvidgas till alla slag av dylika begränsningar i den mån de förorsakar skada ur samhällets synpunkt. Vidare bör möjlighet att direkt ingripa mot orimliga priser skapas. Särskilt då den skadliga verkan av en konkurrensbegränsning har avseende å själva priset torde möjligheten att nå resultat enbart genom förhandling vara begränsad. Utredningen föreslår även ändringar i 1953 års lag i dessa två avseenden. Chefen för handelsdepartementet kommer enligt vad jag likaledes erfarit att i sin anmälan senare denna dag av dessa frågor föreslå vissa av nyss angivna synpunkter betingade ändringar i 1953 års lag.

Vid ett genomförande av de i det föregående berörda förslagen om ökade möjligheter att ingripa mot konkurrensbegränsning, om uppgiftsskyldighet, om prisövervakning och om konsumentupplysning är det enligt min uppfattning tillräckligt med en prisregleringslag som kan träda i tillämpning vid de extraordinära tillfällen som jag förut angivit. Jag förordar därför, att den nuvarande prisregleringslagen ersättes av en ny sådan lag av beredskapskaraktär och med den allmänna inriktning som jag tidigare nämnt.

I detta sammanhang må nämnas ett speciellt problem som uppkommer därest nuvarande prisregleringslag ersättes av den ifrågasatta beredskapslagstiftningen. Jag avser här frågan om samhällets inflytande i fortsättning-

en på prissättningen när det gäller upplåtelser av hotell- och pensionatrum. Såsom av den tidigare lämnade redogörelsen framgår, är för närvarande prisregleringslagen i viss utsträckning tillämplig på sådana upplåtelser. Utredningen har förklarat sig icke vara beredd frisläppa prisbildningen i fråga om den uthyrning, som nu omfattas av prisreglering, och uttalat att hyresregleringslagen bör bringas i tillämpning å dylik uthyrning vid upphävandet av prisregleringslagen. Frågan huruvida hyresregleringslagen i fortsättningen skall omfatta nu ifrågavarande bostadsupplåtelser torde komma att avgöras i samband med ställningstagandet till hyresregleringskommitténs förslag om avveckling av hyresregleringen. Oavsett vilken ståndpunkt, som därvid kan komma att tagas, kan det enligt min mening icke komma i fråga att för ett så begränsat område som hotell- och pensionatrörelse bibehålla den nu gällande ordningen för prisreglering.

Godtages vad jag i det föregående förordat angående en prisregleringslag av beredskapskaraktär m. m., aktualiserar detta vissa frågor av organisatorisk art. Dessa kommer att senare denna dag anmälas av chefen för handelsdepartementet. Organisationsändringarna torde, efter vad jag inhämtat, icke utan betydande svårigheter kunna genomföras vid tidigare tidpunkt än årsskiftet 1956/57. Med hänsyn härtill bör med den nya lagstiftningens ikraftträdande anstå till den 1 januari 1957. Detta leder i sin tur till att den nuvarande prisregleringslagens giltighetstid, vilken som förut nämnts utgår vid halvårsskiftet 1956, bör förlängas till utgången av innevarande år.

VI. Utformningen av en allmän prisregleringslag

A. Förutsättningarna för tillämpning av prisregleringslagen

Utredningen

De sakkunniga erinrar om hur man nyligen i allmänna förfogandelagen den 26 maj 1954 och allmänna ransoneringslagen samma dag gått till väga när det gällt att närmare angiva de krisförhållanden, under vilka lagstiftningen bör träda i tillämpning. Enligt 1954 års lagstiftning i dessa ämnen gäller följande.

a) Kommer riket i krig, träder de särskilda stadgandena i allmänna förfogandelagen och allmänna ransoneringslagen omedelbart i tillämpning. Då kriget upphört, förordnar Kungl. Maj:t senast före avslutandet av den riksdagssession, som börjar näst efter krigets slut, att bestämmelserna icke vidare skall tillämpas, dock att vad nu sagts ej skall gälla om bestämmelserna alltjämt skall äga tillämpning på grund av förordnande enligt b) eller c) här nedan.

b) Vid krigsfara, vari riket befinner sig, kan Kungl. Maj:t förordna att stadgandena i nyssnämnda lagar skall äga tillämpning. Sådant förordnande skall, vid äventyr att det eljest förfaller, inom en månad underställas riksdagen för dess prövning av frågan huruvida förordnandet skall bestå. Blir förordnandet icke inom två månader från det underställningen skett av riksdagen gillat, är detsamma förfallet. Upphör krigsfaran, skall förordnandet upphävas av Kungl. Maj:t senast före nästkommande riksdagssessions avslutande.

c) Har till följd av krig, vari riket befunnit sig, eller krig mellan främmande makter eller annan utom riket inträffad utomordentlig händelse uppkommit knapphet eller betydande fara för knapphet inom riket på förnödenhet, som erfordras för krigsbruk eller för ekonomisk försvarsberedskap eller som eljest är av vikt för befolkningen eller produktionen, kan Kungl. Maj:t med riksdagens samtycke förordna, att de särskilda stadgandena i nyssberörda två lagar skall äga tillämpning under viss tid, högst ett år varje gång.

Utredningen anför att en beredskapslagstiftning om prisreglering med hänsyn till det nära sambandet mellan ämnesområdena så nära som möjligt bör ansluta till motsvarande lagstiftning om förfogande och ransonering. Detta gäller speciellt de grundläggande bestämmelserna om förutsättningarna för lagstiftningens tillämpning. Beträffande fallen a) och b) råder med den ståndpunkt utredningen intagit icke någon tvekan om att behov av en prisreglerande verksamhet måste antagas vara för handen. Bestämmelserna om priskontroll kan beträffande dessa fall avfattas i nära överensstämmelse med nyssnämnda förebilder. Vad däremot angår det under c) anmärkta fallet finner utredningen att prisregleringslagstiftningen i vissa hänseenden bör gå längre än lagstiftningen om förfogande och ransonering. Utredningen förordar, att avgränsning av beredskapsfallet sker genom att såsom förutsättning för lagens tillämpning angives, att »betydande fara för allvarlig stegring av allmänna prisläget inom riket» uppkommit. De sakkunniga utvecklar sina överväganden i denna del sålunda.

Vid tillkomsten av allmänna förfogandelagen och allmänna ransoneringslagen framhölls uttryckligen, att en sådan lagstiftning mötte allvarliga principiella betänkligheter och att det därför vore angeläget, att dess tillämpningsområde icke bleve för vidsträckt samt att dess stadganden bleve så entydiga som möjligt. Dessa synpunkter tillgodosågs främst genom stadgandet, att de åt Kungl. Maj:t lämnade fullmakterna förklarades skola få utnyttjas blott om knapphet eller betydande fara för knapphet uppkommit i fråga om förnödenhet av visst angivet slag. Genom denna förutsättning angavs, att lagstiftningen finge tillämpas endast i sådana krislägen på försörjningsområdet, som det fölle inom lagstiftningens allmänna syfte att avhjälpa och förebygga. Att låta lagstiftningen träda i funktion även då ett sådant läge ej förelåg ansågs däremot icke tillräckligt. Härigenom skedde en avsevärd inskränkning i lagstiftningens tillämpningsområde jämfört med vad som gällde enligt 1939 års allmänna förfogandelag.

De nu anförda synpunkterna är i viss omfattning tillämpliga även på en beredskapslagstiftning om prisreglering. Också här bör tillämpningsområdet lämpligen angivas genom en formel, som uttrycker lagstiftningens allmänna syfte. På detta område är det emellertid icke tillräckligt att åberopa endast varuknapphet eller risk för dylik såsom kriterium på att en sådan situation är för handen, som lagstiftningen avser att träffa. Visserligen förhåller det sig utan tvivel så, att minskad varutillgång och prisstegringar i regel följas åt, men därmed är icke sagt att en allmän prisrörelse uppåt alltid skulle i första hand orsakas av en minskning i varutillgången. Förhållandet kan också vara det, att efterfrågan ökas och att varuknappheten inträder först såsom en sekundär företeelse och icke såsom orsak till prishöjningarna. Man kan därför icke lämpligen angiva den situation, då prisreglering skall få tillgripas, såsom ett läge då varuknapphet är för handen, eller eljest genom att uppräknat viss eller vissa orsaker till en inträdd eller för-

väntad allmän prishöjning. I stället måste man inrikta sig på att söka närmare beskriva den omfattning, som den inträdda eller befarade prisstegringen skall ha, för att beredskapslagstiftningen skall få sättas i tillämpning.

En viss begränsning av lagstiftningens tillämpningsområde kan, utan att man äventyrar dess effektivitet, uppnås genom att krav uppställas på att det skall vara fråga om en företeelse, som påverkar det allmänna prisläget. En bestämmelse med sådant innehåll får den konsekvensen, att beredskapslagstiftningen icke kan sättas i kraft enbart på grund av en omständighet, som blott påverkar prisläget inom en mindre del av marknaden, såvida prishöjningarna icke kan förmodas komma att sprida sig till övriga delar av denna.

Emellertid är det icke tillräckligt att begränsa beredskapsfallet endast på detta sätt. En tendens till prisstegringar bör icke få föranleda, att beredskapslagstiftningen sättes i tillämpning blott av den anledningen, att prisstegringen förväntas beröra ett stort område. Hänsyn måste givetvis också tagas till prishöjningens storlek. Visserligen är det av lätt insedda skäl icke lämpligt att i lagen angiva något visst procenttal, till vilket prisstegringen skall uppgå, eller att söka på annat motsvarande sätt ge kravet en matematiskt exakt utformning. Man torde få nöja sig med att helt allmänt angiva, att prisstegringen skall vara av sådan storlek, att den även av detta skäl är att bedöma såsom allvarlig. Mot en sådan avfattning av lagtexten kan givetvis invändas, att uttrycket är tänjbart och möjligen kan tänkas medgiva att lagstiftningen sättes i tillämpning även i ett läge, då en sådan åtgärd icke framstår såsom alldeles ofrånkomlig. I stort sett synes emellertid uttrycket täcka vad som åsyftas, nämligen att det skall vara fråga om ett påtagligt krisläge och att en direkt priskontroll sålunda icke är avsedd att ingå som ett normalt led i statsmakternas ekonomiska politik. Anledning torde icke föreligga till antagande att Kungl. Maj:t skulle fastslå förhandenvaron av ett krisläge enbart för att därmed nå ett allmänpolitiskt mål. Med hänsyn till svårigheterna att i detalj förutse de framtida händelser, som kan föranleda behov av den tilltänkta lagstiftningen, synes knappast lämpligt att ge tillämpningsområdet en snävare avgränsning än nu sagts.

I anslutning till detta resonemang framhåller utredningen — under hänvisning till sin tidigare uttalade uppfattning — att en lagstiftning av förevärande slag bör kunna sättas i tillämpning även om behovet av priskontroll är att söka uteslutande i händelse, som inträffat inom riket.

Behovet av att i vissa fall kunna snabbt ingripa mot hotande prishöjningstendenser bör enligt utredningen medföra, att beredskapslagstiftningen om prisreglering också i ett annat hänseende får något annan utformning än förebilderna i nyssnämnda två beredskapslagar. Enligt dessa kan ett ingripande, som icke föranledes av krig eller krigsfara, ej vidtagas av Kungl. Maj:t utan riksdagens samtycke. Beträffande ingripanden i prisreglerande syfte skulle en motsvarande ordning kunna föranleda ett ödesdigert dröjsmål med de behövliga åtgärderna. De intressen, som talar för att varje pris-ingripande blir föremål för kontroll genom riksdagen, torde enligt de sakkunniga få anses tillgodosedda, om i den tilltänkta lagen intages en bestämmelse rörande skyldighet för Kungl. Maj:t att inom viss tid underställa frågan riksdagens prövning.

Den tilltänkta lagstiftningen bör enligt utredningens mening — liksom all-

männa förfogandelagen och allmänna ransoneringslagen — ha karaktär av fullmaktslagstiftning, d. v. s. innefatta ett bemyndigande från riksdagens sida för Kungl. Maj:t att under förut angivna förhållanden meddela förordnanden av viss angiven innebörd. Flertalet av de centrala bestämmelserna i lagen får till ändamål att angiva arten av de förordnanden, som Kungl. Maj:t förutsättes kunna meddela, och den verkan, som tillkommer förordnanden av olika slag. Några bestämmelser blir dock av annan art såtillvida, att de alltid är tillämpliga, om riket kommit i krig eller Kungl. Maj:t av annat i lagen angivet skäl beslutat införa prisreglering, oavsett arten av de förordnanden i övrigt, som meddelas med stöd av lagen. Utredningen framhåller såsom uppenbart, att befogenheten att fastslå förhandenvaron av de förhållanden, under vilka prisreglering får tillgripas, bör vara förbehållen Kungl. Maj:t. Uppgiften att handhava detaljerna i den prisreglerande verksamheten bör däremot med få undantag kunna av Kungl. Maj:t anförtros åt någon underordnad myndighet.

Remissyttrandena

Beträffande de föreslagna förutsättningarna för tillämpning av beredskapslagstiftningen behandlas i flera yttranden spörsmålet huruvida icke riksdagens samtycke skall fordras för lagens försättande i kraft av andra orsaker än krig eller krigsfara, d. v. s. vid »Koreafallet» och vid inflation av inhemska orsaker eller fara härför.

Priskontrollnämnden tillstyrker förslaget i dess helhet med hänsyn till att det i sådana fall då prisregleringslagen sättes i kraft måste vara ett för alla gemensamt intresse att spekulationer i prisstegringar i möjligaste mån förhindras genom snabba ingripanden.

Länsstyrelsen i Kristianstads län finner att en viss tvekan kan uttalas mot förslaget men anser att sådana lägen torde kunna uppkomma att en befogenhet för Kungl. Maj:t att utan riksdagens hörande förordna om prisreglering måste framstå som fullt motiverad.

Landsorganisationen förklarar att organisationen, i enlighet med sin förut redovisade uppfattning om betydelsen av att möjligheten till prisreglerande ingrepp finns i lägen då starka inflationistiska krafter är i rörelse och att ingreppen sker innan en inflation hunnit fullt utvecklas, vill understryka vikten av att Kungl. Maj:t såsom föreslagits skall äga befogenhet att förordna om prisregleringslagens ikraftträdande.

Ståndpunkten att riksdagens samtycke skall erfordras för lagens ikraftsättande vid »Koreafallet» företrädes av *kommerskollegium*, *näringsfrihetsrådet* (två ledamöter är skiljaktiga och ansluter sig till utredningens förslag), *Sveriges grossistförbund*, *Sveriges köpmannaförbund*, *Sveriges industriförbund* samt *Kemisk-tekniska och livsmedelsfabrikanters förening*. Ståndpunkten motiveras av kommerskollegium med att införandet av prisreglering är ett så allvarligt ingripande i samhällslivet att det ej bör kunna ske utan riksdagens medverkan. På grund av kravet på snabbhet är dock

den sedvanliga ordningen för stiftande av lag alltför tidsödande. Näringsfrihetsrådet anser det naturligt att formerna för lagens ikraftsättande i detta fall överensstämmer med reglerna i förfogande- och ransoneringslagarna för motsvarande fall. Enligt rådets mening behöver några skadeverkningar knappast befaras, om avgörandet uppskjutes tills riksdagen sagt sitt ord. Även grossist-, köpmanna- och industriförbunden hänvisar till förfogande- och ransoneringslagarna. De anser att det ej kan med fog göras gällande att ett skyndsamt ingripande är mera påkallat i fråga om prisregleringen än när det gäller förfogande eller ransoneringslagarna. Köpmannaförbundet tillägger att med den föreslagna övervakningen av prisutvecklingen måste möjligheter föreligga att i god tid upptäcka hotande situationer på prisområdet.

Ståndpunkten att riksdagens samtycke skall erfordras för lagens ikraftsättande vid »Koreafallet» delas även av *Svenska försäljnings- och reklamförbundet* samt *Stockholms handelskammare*.

Sveriges hantverks- och småindustriorganisation säger sig endast med största tveksamhet kunna acceptera förslaget om lagens ikraftsättande i »Koreafallet». Organisationen anser att man kan förutsätta att andra till buds stående medel användes innan lagen sättes i kraft. Organisationen avstyrker bestämt förslaget att Kungl. Maj:t skall vid inflation av inhemska orsaker kunna sätta lagen i kraft utan riksdagens hörande. Det är enligt organisationens åsikt icke förenligt med grundprinciperna för den svenska samhällskonstruktionen med dess maktfördelning mellan Kungl. Maj:t och riksdagen att riksdagens beslutanderätt åsidosättes annat än i extrema undantagsfall. Sådant fall föreligger ej vid inflationsrisk av inhemska orsaker. En inhemsk inflationstendens är enligt organisationens uppfattning en långsamt framväxande företeelse som icke fordrar att lagstiftningen sättes i kraft »över en natt».

Samma inställning till förslaget om formerna för lagens tillämplighet vid inflation av inhemska orsaker intages av *länsstyrelsen i Kronobergs län*, *Svenska sparbanksföreningen* och *Svensk industriförening*. Länsstyrelsen anför att införande av prisreglering under fredsförhållanden är en så betydelsefull åtgärd att den bör beslutas av båda statsmakterna. Det föreslagna nya organet kan vid behov omvandlas till en priskontrollnämnd, varför beslutet snabbt kan genomföras. Några praktiska hinder för riksdagens medverkan anser länsstyrelsen knappast behöva uppstå, eftersom riksdagssession numera pågår under större delen av året.

Priskontrollnämnden behandlar vissa andra spörsmål. Nämnden biträder förslaget att det skall föreligga fara för stegring av det allmänna prisläget för att lagen skall få sättas i kraft. Vidare anser nämnden att situationen bör vara sådan att man kan befara prisstegringar av den storleksordningen att de kan medföra rubbningar av den samhällsekonomiska balansen. I anledning av vissa uttalanden i betänkandet framhåller nämnden att det för att lagen skall kunna sättas i tillämpning icke erfordras att prisstegring redan skall ha skett. Nämnden förordar att uppgifterna att handha detaljerna i prisregleringsverksamheten skall i likhet med vad som är fallet enligt gällande lag kunna delegeras till underordnade myndigheter.

Kooperativa förbundet finner det, för att generell prisreglering icke skall införas även i fall där en internationell prisstegring till äventyrs endast omfattar en begränsad grupp av varor, önskvärt att tillämpligheten av prisregleringen i motiven begränsas till att avse de varor eller varugrupper, som direkt påverkas av prisstegringen, därest de ej är av sådan art och betydelse, att de starkt och omedelbart påverkar prissammanhanget i dess helhet.

Departementschefen

Såsom i det föregående utvecklats bör prisreglering vara ett av de medel, som Kungl. Maj:t i extraordinära lägen kan tillgripa i inflationsbekämpande syfte. I första hand skall prisreglering kunna ifrågakomma när riket är i krig eller befinner sig i krigsfara. Härjämte bör emellertid, som tidigare nämnts, prisreglering kunna begagnas även vid samhällsekonomiska rubbningar som beror av andra orsaker vare sig dessa är att hänföra till internationella eller inhemska förhållanden.

Utredningen har — i överensstämmelse med 1954 års förfogande- och ransoneringslagstiftning — utformat prisregleringslagen såsom en fullmaktslag innefattande bemyndigande för Kungl. Maj:t att under närmare angivna betingelser meddela förordnande i prisreglerande syfte. Vad gäller fall av krig och krigsfara överensstämmer den föreslagna lagen i princip helt med förebilderna. Prisregleringslagens bestämmelser skall sålunda i krig automatiskt träda i tillämpning. I fall av krigsfara äger Kungl. Maj:t förordna om tillämpning av lagens bestämmelser. Förordnandets bestånd är beroende av att detsamma, efter särskilt underställningsförfarande, gillas av riksdagen. Ingen av remissinstanserna har haft något att erinra mot den sålunda för krigs- och krigsfarefallen föreslagna ordningen. Också enligt min mening bör frågan om prisregleringens tillämpning vid dessa fall lösas på samma sätt som i förfogande- och ransoneringslagstiftningen.

Vad gäller de övriga krissituationer, där enligt utredningens mening Kungl. Maj:t bör ha möjlighet att tillgripa prisreglerande åtgärder, har dessa enligt den föreslagna lagtexten fått sin avgränsning genom kravet att betydande fara skall ha uppkommit för allvarlig stegring av det allmänna prisläget inom riket. Häri skiljer sig den föreslagna lagen från 1954 års lagstiftning, som för motsvarande fall uppställer den förutsättningen att knapphet på förnödenheter eller betydande fara härför skall föreligga. Sistnämnda lagstiftning innehåller även — till skillnad från förevarande förslag — den begränsningen att den uppkomna krissituationen skall vara en följd av krig eller någon *utom riket* inträffad utomordentlig händelse. I ett ytterligare avseende går den föreslagna lagen, när det gäller Kungl. Maj:ts befogenheter, något längre än förfogande- och ransoneringslagarna. Enligt dessa förutsattes riksdagens samtycke för att Kungl. Maj:t skall få vidtaga en åtgärd, som icke föranledes av krig eller krigsfara. Utredningens förslag innebär i detta hänseende att Kungl. Maj:t självständigt äger förordna om tillämpning av lagens bestämmelse men skall inom viss tid underställa riksdagen förordnandet för dess prövning.

Att på ett fullt tillfredsställande sätt avgränsa de sistnämnda beredskapsfallen bjuder betydande svårigheter och det torde vara omöjligt att uppnå en formulering, om vars tolkning icke olika meningar inom vissa gränser kan råda. Det naturligaste torde vara att såsom utredningen gjort söka en formel, som uttrycker lagens allmänna syfte. Att i författningen försöka närmare angiva de faktorer, t. ex. varuknapphet, vilkas prisstegrande verkan lagen avser att bryta, lär knappast låta sig göra. I allt fall torde, vilken metod man än väljer, gränsdragningen för lagens användningsområde bli vanskelig. Mot den formulering, varom de sakkunniga enats, kan alltså visserligen invändas att dess allmänna ordalag kan tänkas lämna visst utrymme för olika meningar om när läget är sådant att lagen ger Kungl. Maj:t rätt att besluta prisreglering. Å andra sidan anser jag att en snävare avgränsning icke är lämplig. Enligt min mening torde av de sakkunnigas avfattning av lagtexten det väsentliga tillräckligt tydligt framgå, nämligen att prisreglering vid sidan av krigs- och krigsfarefallen förutsätter ett påtagligt krisläge med otvetydig fara för en inflationistisk prisstegring.

Det torde icke böra ifrågakomma att nu — såsom ifrågasatts av en remissinstans — göra några uttalanden om vilka varor eller varugrupper som i ett givet fall bör beröras av prisreglering. Självfallet är emellertid, att prisreglerande åtgärder icke får givas större omfattning eller göras mera ingripande än som nödvändigtvis betingas av den föreliggande situationen.

Ett flertal remissinstanser har mer eller mindre starkt uttalat sig för att prisreglering i andra fall än vid krig eller krigsfara icke skall kunna införas med mindre riksdagen lämnat sitt samtycke. Särskilt har dessa uttalanden gällt det fall, där prisingripanden finnes nödvändiga i ett krisläge, vars grund är att söka inom riket.

Jag har redan tidigare framhållit betydelsen av att Kungl. Maj:t i nu ifrågavarande beredskapsfall kan förfoga över prisreglerande åtgärder, och jag underströk därvid vikten av att erforderliga prisingripanden kan verkställas med snabbhet. En ordning, som förutsätter att riksdagens samtycke först inhämtas innan ingripande kan ske, skulle — såsom ock utredningen anför — kunna föranleda ett ödesdigert dröjsmål med behövliga åtgärder. En sådan omgång synes även vara ägnad att minska den psykologiska verkan, som, enligt vad jag tidigare anför, kan väntas följa av möjligheten att i vissa lägen snabbt ingripa med prisreglering. De sakkunnigas förslag att förordnande om prisreglering inom en månad eller, där riksdagssession icke pågår, inom en månad från början av nästkommande session skall underställas riksdagen torde fullt tillfredsställande tillgodose intresset av att riksdagen får tillfälle att pröva ett meddelat förordnande om prisreglering. Jag vill tillägga, att om den av utredningen enhälligt förordade anordningen godtages, detta givetvis inte hindrar Kungl. Maj:t att inhämta riksdagens medgivande redan innan prisreglerande åtgärder vidtages. Det kan förut sättas, att så kommer att ske när förhållandena medgiver det. I detta sammanhang må ännu en gång understrykas, att jag anser prisreglering i freds-

tid utgöra endast ett komplement till de generella ekonomisk-politiska medlen, och att prisingriparanden av denna art bör ske endast när det finnes oundgängligen nödvändigt.

B. Prisregleringslagens omfattning

Utredningen

De sakkunniga erinrar om att de nyttigheter som enligt nuvarande prisregleringslag kan underkastas ingriparanden i prisreglerande syfte är av två slag, nämligen förnödenheter och tjänster. Därjämte ges vissa kompletterande bestämmelser, som något utvidgar dessa begrepp utöver det innehåll, de torde äga i det allmänna språkbruket. Utredningen föreslår, att de nya lagbestämmelserna i det väsentliga utformas efter mönster av de nu gällande.

Utredningen diskuterar huruvida icke i lagens tillämpningsområde bör göras den inskränkningen, att ingriparanden i prisreglerande syfte begränsas till sådana förnödenheter och tjänster, som är av betydelse för befolkningen eller produktionen. Det kan ju, anför de sakkunniga, knappast sägas vara något vitalt intresse att förhindra prisförhöjningar å varor och tjänster, vilka icke föres i marknaden i sådan omfattning, att prissättningen kan sägas påverka den allmänna prisnivån, och vilka icke heller fyller någon viktigare funktion i folkhushållet. I ett läge, då brist råder på viktiga varor, inträffar emellertid ofta förskjutningar i fråga om de olika varugruppernas inbördes betydelse, och det kan exempelvis hända, att en förut obeaktad vara får avsevärd betydelse såsom ersättning för en annan mera svåråtkomlig artikel. I sådana situationer, då den tilltänkta lagstiftningen kan tänkas träda i funktion, är det därför mycket svårt att draga någon gräns mellan varor som har och varor som icke har betydelse ur allmän synpunkt. Vidare kan man enligt utredningen förmoda, att en lagstadgad begränsning av den prisreglerande verksamheten till att avse blott vissa varugrupper kan komma att hos både producenter och distributörer öka intresset för de icke prisreglerade, d. v. s. de ur allmän synpunkt mindre betydelsefulla varorna, och därigenom leda till en snedvridning av det ekonomiska livet. Starka skäl talar således mot att befogenheten för Kungl. Maj:t att förordna om prisreglering begränsas att avse endast mera betydelsefulla varor. Skälen för att uppställa en dylik begränsning försvagas dessutom av att möjligheten att införa prisreglering enligt vad nyss föreslagits skall föreligga blott i vissa klart avgränsade situationer. Utredningen föreslår därför, att de nuvarande reglerna bibehålles även i detta hänseende.

Remissyttrandena

Förslaget om heredskapslagstiftningens omfattning har under remissbehandlingen icke föranlett annat yttrande än att *Svenska företagares riksförbund* förklarar sig instämma i utredningens uppfattning att lagens till-

lämpningsområde ej skall begränsas till tjänster och varor som är av betydelse för befolkningen eller produktionen. Föreningen framhåller särskilt den uppenbara risken för intrikata tolknings- och tillämpningsproblem, om man intar motsatt ståndpunkt.

Försäkringsinspektionen framhåller att försäkringsrörelsen i många avseenden har en speciell prägel och att försäkringsbolagens prissättning redan under normala tider är föremål för statlig kontroll. För livförsäkringens del, anför inspektionen, leder en inflationistisk inkomststegring hos allmänheten vanligen till högre medelförsäkringssummor i det nytecknade beståndet och därmed också till ökad tillgång för bolagen på medel för bestridande av de stigande förvaltningskostnaderna. För det gamla beståndets del sker icke motsvarande ökning av medel. Inflationen skapar därför ett starkt tvång till rationalisering. Varje förändring i premiegrunderna skall godkännas av Kungl. Maj:t eller inspektionen. Uppkommande överskott skall enligt grunder, som fastställas av Kungl. Maj:t eller inspektionen, återbäras till de försäkrade. Inspektionen utövar tillsyn över omkostnadernas utveckling. Med hänsyn till det anförda finner inspektionen det svårt att se hur för livförsäkringsväsendets del en speciell prisregleringsmakt skulle kunna ge något nytt av värde. Inom skadeförsäkringen medför vanligen prisstegringen ökning av premieintäkter och således av medel till bestridande av ökade förvaltningskostnader. Inspektionen granskar i efterhand premiernas skälighet utom såvitt angår sjö- och transportförsäkring samt svenska bolags affär i utlandet och utländska bolags affär i Sverige. Inspektionen anser det möjligt att i fråga om skadeförsäkringar en särskild prisregleringsbefogenhet i extraordinära lägen skulle kunna vara till viss nytta. Detta gäller även trafikförsäkringen ehuru skälighetskontrollen där är strängare genomförd än inom övriga försäkringsgrenar. I enlighet härmed förordar inspektionen att den allmänna prisregleringslagen icke bör göra något undantag för försäkringsverksamhet i allmänhet men väl för bedrivandet av livförsäkring och, såsom därmed jämställd, annan personförsäkring, som meddelas för livstid eller för längre tid än tio år.

Departementschefen

De sakkunnigas förslag överensstämmer med gällande lagstiftning vad gäller de nyttigheter, som kan underkastas prisreglering. Beredskapslagen skall sålunda ha tillämpning på »förnödenheter» och »tjänster». Utredningen har diskuterat, huruvida icke den inskränkningen i lagens omfattning borde göras att prisingripanden skall begränsas till sådana förnödenheter och tjänster, som är av betydelse för befolkningen och produktionen. En sådan gränsdragning skulle emellertid i praktiken ställa sig utomordentligt svår. Enligt min mening har utredningen även goda skäl för sin förmodan att en lagstadgad begränsning av prisregleringen till blott vissa varugrupper kan komma att i både producent- och handelsledet öka intresset för de icke prisreglerade, d. v. s. de ur allmän synpunkt mindre betydelsefulla va-

rorna. Detta skulle leda till en snedvridning av det ekonomiska livet. Jag anser därför, att någon sådan avgränsning av lagens tillämpningsområde ej bör ifrågakomma.

Från försäkringsinspektionens sida har ifrågasatts, huruvida icke från prisregleringsbestämmelserna undantag borde göras för försäkringsverksamhet såvitt avser bedrivande av livförsäkring och annan personförsäkring, som meddelas för livstid eller längre tid än tio år. Såsom inspektionen framhållit skiljer sig försäkringsverksamheten i viktiga avseenden från det stora flertalet tjänster, som enligt den föreslagna lagen skall kunna bli föremål för prisreglering. Det allmänna har beträffande denna verksamhet särskild insyn och utövar en kontroll, som för vissa försäkringsformer direkt tager sikte på premiernas skälighet gentemot försäkringstagarna. Särskilt i fråga om livförsäkring och därmed jämställda försäkringsformer har skälighetsprincipen genom 1948 års lag om försäkringsrörelse kommit till klart uttryck och innebär bl. a. en skyldighet för inspektionen att granska premiesättningen. Med hänsyn till den kontroll från det allmännas sida, som utövas mot försäkringsverksamheten särskilt vad gäller bedrivande av livförsäkring och liknande, finner jag i likhet med försäkringsinspektionen att prisreglering, i vart fall vad gäller sistnämnda försäkringsformer, icke har någon egentlig funktion att fylla. Att uttryckligen föreskriva undantag från lagens tillämpning för dessa kategorier av nyttigheter torde däremot icke böra ske. Den föreslagna beredskapslagen åsyftar i denna del endast att angiva de yttersta gränserna för Kungl. Maj:ts befogenheter och det torde böra vara en uppgift vid tillämpningen av lagen att begränsa användningen av prisreglerande åtgärder till sådana områden, där behov av prisreglering gör sig gällande.

C. Prisingripanden och kontrollåtgärder

Utredningen

Beträffande formerna för prisingripanden har utredningen utgått från nu gällande bestämmelser och i förenklande syfte företagit en översyn av lagstiftningen. De sakkunnigas förslag innebär att de olika typerna reglerade priser begränsas till två, nämligen *högstpris*, som motsvarar den nuvarande lagstiftningens normalpris, och *stopppris*. Utredningen anför.

Gällande prisregleringslag upptager ett flertal former för ingripanden i prisreglerande syfte. De viktigaste av dessa är *normalpris* och *stopppris*. Med normalpris förstås ett av myndighet fastställt pris, som i allmänhet ej får överskridas vid frivillig försäljning av viss förnödenhet eller frivilligt utförande av viss tjänst. Bestämmelserna om stoppris representerar i jämförelse därmed en mera smidig form av prisreglering. En föreskrift om stoppris innebär, att prisnivån låses vid läget en viss angiven dag. Det pris, som en företagare tillämpade denna dag, utgör företagarens stoppris, vilket i allmänhet ej får överskridas. En annan i lagen upptagen form för prisreglering representeras av bestämmelserna om *utfäst pris*, vilka avser det fallet,

att en företagare hos offentlig myndighet utfäst sig att vid försäljning av viss förnödenhet eller utförande av viss tjänst icke överskrida visst i utfästelsen angivet pris. Bestämmelserna om utfäst pris gäller dessutom i det fallet, att en företagare hos offentlig myndighet utlovat att i annat hänseende än beträffande priset iakttaga någon viss ordning för försäljning eller utförande av tjänst, t. ex. beträffande kreditgivning, leveranstid e. d. Vidare upptager prisregleringslagen bestämmelser, enligt vilka förbud kan meddelas att försälja eller saluhålla viss förnödenhet eller utföra eller erbjuda viss tjänst med mindre priset å förnödenheten eller tjänsten blivit på förhand godkänt. Denna pristyp betecknas i lagen såsom *godkänt pris*. Ytterligare varianter kan uppkomma genom att viss företagare får tillstånd att frångå normalpris, stoppris, utfäst pris eller godkänt pris; för dylika fall kan man säga att för denne företagare gäller ett *särskilt bestämt pris*. Med avseende å stoppris och godkänt pris ges vissa ytterligare bestämmelser, enligt vilka förordnande om prissänkning kan meddelas under särskilda omständigheter. Om så sker, kommer i stället för stoppriset eller det godkända priset att gälla ett av myndighet *fastställt pris*.

De sakkunniga anför, att de skilda typerna av reglerade priser tillkommit successivt genom ett flertal lagstiftningsåtgärder under tiden alltsedan 1939, och att några av de möjligheter lagen sålunda bjuder icke alls eller blott i enstaka undantagsfall kommit till användning. Utredningen anser emellertid pristypen normalpris böra bibehållas i den tilltänkta lagstiftningen men menar, att själva beteckningen »normalpris» ej helt täcker vad som åsyftas utan föreslår den enligt de sakkunnigas mening mera talande benämningen »högstpris». Även pristypen stoppris betecknas såsom oundgänglig i en blivande beredskapslagstiftning. De sakkunniga anför.

Inom många områden är prissättningen så varierande, att det icke eller endast med svårighet går att där tillämpa en bestämmelse om högstpris. En och samma förnödenhet eller tjänst kan betinga olika pris inom skilda orter i riket, och denna prissättning härrör oftast icke blott ur tillfälligheter utan har sin rot i förhållanden, som kräver det största beaktande vid en prisreglering. Olikaformer i prissättningen kan bero t. ex. på den grad av service, som företagaren lämnar sina kunder, eller på att viss förnödenhet eller tjänst erbjudes i olika antal former eller kvaliteter. De nu anförda exemplen torde till fullo visa, att det i praktiken är ogörligt att genomföra en prisreglering enbart genom att fastställa högstpriser på de förnödenheter och tjänster, som föres i marknaden. Möjlighet måste därjämte finnas att genomföra regleringen efter mera generella linjer, så att prismyndigheten åtminstone i någon omfattning befrias från uppgiften att sätta ett särskilt pris på varje vara eller tjänst. Detta syfte nås för närvarande genom bestämmelserna om prisstopp, vilka såsom nyss nämnts innebär, att priserna generellt läses vid läget en viss dag men att prismyndigheten har möjlighet att medge avvikelser.

Från högstpris och stoppris bör enligt utredningen i särskilda fall kunna föreskrivas de undantag, som finnes påkallade av särskilda omständigheter. Vad särskilt angår stoppriset bör vidare — liksom nu — höjningar eller sänkningar kunna föreskrivas med generell giltighet.

Vad angår pristypen utfäst pris skiljer sig denna från typen normalpris i sak blott däri, att normalpriset bestämmes av prismyndigheten oavsett huruvida överenskommelse kunnat träffas med vederbörande näringsidkare,

medan det utfästa priset förutsätter något slag av överenskommelse mellan prismyndigheten och näringsidkarna. Hinder möter emellertid icke för prismyndigheten att fastställa normalpris även i sådana fall, då full enighet råder mellan myndigheten och näringsidkarna angående visst pris. För bibehållande i en blivande lagstiftning av kategorin utfäst pris torde därför endast kunna åberopas det skälet, att det ur psykologisk synpunkt möjligen i vissa fall kan vara lämpligt att icke ge prisingripandet formen av ett diktat från prismyndighetens sida utan genom själva terminologin utmärka, att en formellt frivillig utfästelse av näringsidkarna föreligger. Detta skäl synes dock utredningen icke vara tillräckligt för att motivera särskilda bestämmelser för dylika speciella fall. Även där frågan rör något annat än varans pris, t. ex. rabatt- eller kreditvillkor e. d., torde de vanliga bestämmelserna om högstpris i förening med stadganden om uppgiftsskyldighet, tvångskartellering m. m. vara fullt tillräckliga för prismyndigheten. Vid sådant förhållande och då det otvivelaktigt är önskvärt att söka så långt möjligt förenkla lagstiftningen på förevarande område, föreslår utredningen icke någon motsvarighet till de nuvarande reglerna om utfäst pris.

Det sagda kan enligt de sakkunniga i väsentliga delar åberopas som skäl för att slopa även de nu gällande bestämmelserna om godkänt pris. Dessa har närmast till syfte att möjliggöra ingripanden i sådana fall då gällande föreskrifter om normalpris eller stoppris på en vara kringgås genom produktion av ersättningsmedel, som eljest icke skulle falla under prisregleringen. Detta syfte torde emellertid lika väl kunna tillgodoses genom en lämplig avfattning av bestämmelserna om skyldighet för tillverkare och distributörer att lämna uppgifter om sin verksamhet till prismyndigheten. Föreskrives uppgiftsskyldighet för den, som upptager tillverkning eller försäljning av en ny artikel, får prismyndigheten tillfälle att vid behov bestämma högstpris för denna och därigenom skaffa sig kontroll över prisbildningen på varan i fråga. Utredningen — som i annat sammanhang föreslår en bestämmelse om uppgiftsskyldighet, som kan utnyttjas på angivet sätt — anser med hänsyn till det anförda, att tillräckliga skäl icke föreligger att i den tilltänkta beredskapslagen upptaga någon särskild pristyp motsvarande den nuvarande typen godkänt pris.

Utredningen tillfogar att bestämmelserna om prissättning bör kompletteras med ett stadgande, som förbjuder, att någon vid tillhandahållande av prisreglerad förnödenhet eller tjänst fordrar, att även annan förnödenhet inköpes eller annan tjänst tages i anspråk.

Utredningen föreslår, att i den tilltänkta beredskapslagstiftningen införes bestämmelser motsvarande de nu gällande stadgandena om t v å n g s k a r t e l l e r i n g och n y e t a b l e r i n g s s p ä r r, enligt vilka Kungl. Maj:t bl. a. kan föreskriva, att rätt att yrkesmässigt köpa eller sälja viss förnödenhet eller att yrkesmässigt utföra viss tjänst skall tillkomma endast den som är medlem av viss sammanslutning eller endast den som före viss dag yrkesmässigt köpt eller sålt förnödenheten eller yrkesmässigt utfört tjänsten. De sakkunniga anför.

I samband med att bestämmelserna om tvångskartellering och etablerings-spärr år 1942 gjordes till föremål för genomgripande överarbetning och utbyggnad, uttalade vederbörande departementschef bl. a., att det i då rådande läge vore av vikt, att onödig, prisfördyrande mellanhandel förhindrades och att den statliga priskontrollen för att hindra sådan mellanhandel borde ha tillgång till bestämmelser, med stöd av vilka ett auktorisationsförfarande skulle kunna genomföras. Av detta och andra uttalanden framgår, att man ansåg en fortgående prisreglering kunna medföra mindre lämpliga strukturella förändringar inom näringslivet, som endast kunde förhindras genom att även rätten att driva näring underkastades statlig reglering. Det betonades emellertid också kraftigt, att tillskapandet av dylika bestämmelser utgjorde ett djupgående ingrepp i näringsfriheten och att den i stadgandet avsedda befogenheten att kräva auktorisation såsom villkor för drivande av näring icke borde få tagas i anspråk i andra fall än då så vore erforderligt för att komma till rätta med allvarliga, med krisläget sammanhängande missförhållanden.

Den omständigheten att man under andra världskrigets krisförhållanden trots starka betänkligheter ansåg sig nödsakad att införa bestämmelser om tvångskartellering och etablerings-spärr, talar enligt de sakkunnigas mening för att stadganden i dessa ämnen kan komma att bli behövliga även i ett framtida krisläge. Utredningen betonar i detta sammanhang kraftigt vad som vid bestämmelsernas tillkomst uttalades om att dessa i princip är att anse som mera ingripande än själva priskontrollen och givetvis är avsedda blott för enstaka trängande undantagsfall. Förhållandet kan enligt utredningen lämpligen understrykas på det sättet, att befogenheten att meddela förordnanden av nu avsedd innebörd förbehålles Kungl. Maj:t och att således någon möjlighet ej införes att delegera befogenheten till någon Kungl. Maj:t underordnad myndighet.

Förevarande förslag innebär även att i den föreslagna lagstiftningen bibehålles det nuvarande stadgandet rörande märkning av varor, förbud mot försäljning annorledes än efter mått och vikt m. m. enligt vilket prismyndigheten äger meddela föreskrift om skyldighet för den som bedriver yrkesmässig försäljning av förnödenhet att å försäljningsstället ha anslag med prisuppgifter av viss beskaffenhet samt angående skyldighet att sälja förnödenheten efter vikt eller mått eller, där förnödenheten försäljes förpackad, i förpackningar märkta på visst sätt, så ock annan dylik bestämmelse som må vara ägnad att motverka oskäligen prisstegring eller att ordna tillförsel, saluhållande eller förbrukning av förnödenheten.

De sakkunniga erinrar om att stadgandet icke ger prismyndigheten befogenhet att utfärda föreskrifter rörande kvalitet, format e. d. på de varor som saluhålles. Utredningen framhåller i anslutning härtill, att prisregleringslagen icke innehåller något stadgande, vilket direkt berör möjligheten att utfärda föreskrifter om *varustandardisering* eller andra föreskrifter, som tar sikte på att med avseende på kvalitet eller kvantitet bestämma, hur de förnödenheter och tjänster skall vara beskaffade, som er-

bjudes i marknaden. Utredningen hänvisar till ett uttalande av dåvarande chefen för finansdepartementet i samband med tillkomsten av 1943 års lag om fortsatt giltighet av prisregleringslagen den 30 juni 1942, vari departementschefen tog avstånd från tanken på en sådan utvidgning av lagens ordningsföreskrifter att dessa skulle medföra befogenhet att föreskriva standardisering. Departementschefen anförde bl. a., att föreskrifter av så ingripande natur icke torde kunna betecknas som ordningsföreskrifter och att det syntes lämpligt att, i den mån standardisering av viss tillverkning vore påkallad av hänsyn till krisläget, föreskrifter därom meddelades av Kungl. Maj:t i den för ekonomisk lagstiftning gällande ordningen.

Det sålunda anförda utesluter emellertid enligt de sakkunniga icke, att stadganden i ämnet inflyter i en beredskapslagstiftning av nu förevarande art. Därest fråga om utfärdande av sådana bestämmelser uppkommer, torde det — bl. a. med hänsyn till nutida uppfattning i konstitutionella frågor — vara lämpligt att till stöd för desamma kunna åberopa icke blott bestämmelserna i § 89 regeringsformen utan också ett uttryckligt bemyndigande inom den speciella lagstiftningen på området. De sakkunniga anser en bestämmelse i ämnet därför väl försvara en plats i den tilltänkta beredskapslagstiftningen.

Vad angår den närmare utformningen av bestämmelserna finner utredningen det ej vara möjligt att på förhand avgöra, i vilka hänseenden föreskrifter kan komma att visa sig behövliga i en krissituation. Bestämmelsen måste därför taga form av ett generellt bemyndigande för Kungl. Maj:t att närmare reglera beskaffenheten av de varor och tjänster, som får tillhandahållas i yrkesmässig verksamhet. Av det redan anförda framgår, att denna befogenhet — i motsats till den befogenhet att utfärda ordningsföreskrifter, vilken omtalats under föregående avsnitt i detta kapitel — enligt utredningens mening icke bör delegeras till prismyndigheten eller annan myndighet utan förbehållas Kungl. Maj:t.

Beträffande frågan om uppgiftsskyldighet för näringsidkare framhåller de sakkunniga, att bestämmelser i detta hänseende uppenbarligen ej kan avvaras hur beredskapslagstiftningen än konstrueras. De sakkunniga erinrar emellertid om att deras förslag innebär, att en registrerande och prisövervakande verksamhet skall bedrivas även när beredskapslagstiftningen icke tillämpas. För handhavande av denna verksamhet erfordras också bestämmelser om uppgiftsskyldighet av minst samma omfattning som prisregleringslagens stadganden i detta ämne. Dessa bör enligt de sakkunniga intagas i den för normala fall avsedda lagstiftningen, och några ytterligare stadganden härom i beredskapslagstiftningen föreslås därför icke.

Remissyttrandena

I fråga om formerna för direkta prisingripanden anser *priskontrollnämnden* att normalpris och stoppris icke kan undvaras och att utbytet av beteckningen normalpris mot högstpris är välbetänkt. Nämnden

har intet att erinra mot borttagandet av bestämmelserna om utfäst pris. Rörande godkänt pris anför nämnden vissa synpunkter. Genom metoden godkänt pris, vilket innebär att vederbörande tillverkare är skyldig att före saluhållande av varorna inhämta godkännande av priset från nämnden, har enligt vad nämnden upplyser så omfattande och svårbemästrade varuområden som textil- och konfektionsområdena samt skodon prisreglerats på ett smidigt sätt. Erfarenhetsmässigt vet nämnden, att prisreglering inom fabrikantledet på hela beklädnadsområdet måste byggas upp så att priset bestämmes innan varan kommer ut i marknaden. Behov synes sålunda nämnden föreligga att behålla bestämmelserna om godkänt pris. Utredningens uttalande att syftet med godkänt pris lika väl kan tillgodoses genom en lämplig avfattning av bestämmelserna om skyldighet för tillverkare och distributörer att lämna uppgifter om sin verksamhet till prismyndigheten kan nämnden biträda endast under den förutsättningen att prismyndigheten äger befogenhet att föreskriva skyldighet för tillverkare och distributörer att viss tid före saluhållande eller försäljning av icke tidigare prissatt vara eller före erbjudande eller utförande av icke tidigare prissatt tjänst till myndigheten inkomma med vissa uppgifter. Nämnden gör ej något bestämt uttalande i frågan men anser det kunna ifrågasättas om det är lämpligt att borttaga en behövlig prisregleringsform ur sitt rätta sammanhang och återinföra den via lagen om uppgiftsskyldighet, som väl rätteligen är avsedd att, åtminstone i första hand, tjäna andra ändamål.

Kommerskollegium tillstyrker förslaget om begränsning av prisregleringsformerna till högstpris och stoppris. Förslaget synes kollegium praktiskt och ägnat att underlätta lagens tillämpning.

Frågan om tvångskartellering och nyetableringskontroll upptages i några yttranden. *Näringsfrihetsrådet* anser att dessa företeelser så klart strider mot eljest vedertagna regler om näringsfrihet, att det kan starkt ifrågasättas om icke deras användningsområde bör begränsas till krig eller krigsfara. Under förutsättning att rådets förslag, att lagen i fredstid skulle kunna sättas i tillämpning endast med riksdagens samtycke, blir godtaget påyrkar dock rådet icke något stadgande om sådan begränsning. — *Kommerskollegium* intar samma ståndpunkt, medan *Sveriges grossistförbund* av liknande skäl avstyrker att möjlighet öppnas till tvångskartellering. — *Kooperativa förbundet* framhåller faran av att tvångskartellering o. dyl. leder till uppkomsten av priskarteller som består även sedan den statliga prisregleringen upphört. Förbundet anser därför påkallat att lagen inskränker möjligheten att meddela föreskrift om tvångskartellering och nyetableringsspärr till krig och krigsfara. Behövs dylika bestämmelser i andra situationer anser förbundet särskild lag böra stiftas därom. — *Tjänstemännens centralorganisation* framhåller liknande skäl men vill ej bestämt motsätta sig att bestämmelserna intas i lagen. Deras nödvändighet synes dock organisationen diskutabel, eftersom de är avsedda endast för enstaka trängande undantagsfall. — *Sveriges köpmannaförbund* utgår från att bestämmelserna ej skall tillämpas annat än vid krig eller krigsfara.

Kommerskollegium yttrar beträffande de föreslagna bestämmelserna om *varustandardisering* att kollegium förutsätter att de långtgående befogenheter som därigenom införes icke skall utnyttjas i fredstid.

Departementschefen

Vad beträffar formerna för prisreglering överensstämmer den föreslagna lagen i princip med nu gällande regler. Prislåsning skall ske genom skilda typer av fastställda priser och till bestämmelserna härom anknyter stadganden, som åsyftar att skapa den kontroll över marknaden, som förutsättes för att effektiva prisingripanden skall kunna göras.

Vad först gäller de direkta prisingripandena innebär de sakkunnigas förslag i huvudsak en översyn av de nuvarande reglerna. Betydande förenklingar har uppnåtts. Förslaget upptager sålunda endast två typer av normerat pris, högstpris och stoppris, mot ett flertal i nu gällande lag. Högstpris avser att ersätta den nuvarande pristypen normalpris. Stoppriset har direkt övertagits från gällande lag.

Mot den föreslagna inskränkningen till två pristyper har vid remissbehandlingens invändning gjorts endast från priskontrollnämnden, som ifrågasätter huruvida icke pristypen »godkänt pris» borde bibehållas.

För egen del vill jag understryka värdet av att lagstiftningen förenklas. Ett flertal olika former för prisingripanden medför svårigheter att överskåda den reglerade prisenheten i marknaden och skapar besvärigheter såväl för den enskilde som för vederbörande myndigheter vid lagens tillämpning. Det är följaktligen angeläget att icke skapa fler pristyper än som är av behovet påkallade. I detta hänseende tilldrager sig den hittillsvarande varianten »godkänt pris» särskild uppmärksamhet. Enligt prisregleringslagens bestämmelser härom kan förbud meddelas mot att försälja eller saluhålla viss förnödenhet eller utföra eller erbjuda viss tjänst med mindre priset å förnödenheten eller tjänsten blivit på förhand godkänt. Genom denna form av prisingripande har hittills kunnat hindras att prisregleringen kringgås på det sätt att vid sidan om varor, för vilka normal- eller stoppris gäller, ersättningsmedel produceras, för vilka priser ej fastställts. Pristypen har även kunnat användas för att eljest under prisregleringen fånga in varor, som utgör nyheter inom ett i övrigt prisreglerat varuområde. De sakkunniga har föreslagit att syftet med bestämmelserna om »godkänt pris» i fortsättningen skall tillgodoses genom att tillverkare och distributörer med stöd av den tilltänkta lagen om uppgiftsskyldighet rörande bl. a. prisförhållanden ålades att lämna uppgifter till prismyndigheten om tillverkning och försäljning av nya artiklar. Föreskrevs sådan uppgiftsskyldighet skulle prismyndigheten få tillfälle att vid behov fastställa högstpris för varan och därigenom kontrollera prispbildningen. Det råder enligt min mening ingen tvekan om att reglerna om fastställande av högstpris och stoppris fordrar en kompletterande bestämmelse, varigenom kan förhindras, att nyheter bland förnödenheter eller tjänster går vid sidan om prisregleringen. Utredningens för-

slag att göra ingripanden i syfte att prisreglera nytillkomna varor och tjänster beroende av att viss föreskriven uppgiftsskyldighet fullgöres kan emellertid leda till omständlighet och torde även från andra synpunkter vara mindre tillfredsställande. Enligt min mening behöver härav icke följa att i beredskapslagen upptages en tredje pristyp av samma karaktär som »godkänt pris». Det torde vara tillfyllest om i lagen införes stadgande, som ger den prisreglerande myndigheten befogenhet att föreskriva att viss förnödenhet icke må försäljas eller saluhållas eller viss tjänst utföras eller erbjudas med mindre högstpris eller stoppris gäller för förnödenheten eller tjänsten. En bestämmelse av denna utformning torde möjliggöra att effektiv prisreglering kan utövas även inom varuområden, där sortimentsförändringar är ofta förekommande. Med det tillägg jag nu förordat synes de sakkunnigas förslag rörande formerna för prisingripanden erbjuda en god lösning och jag förordar att lagen utformas i enlighet med vad jag nu anfört. Liksom utredningen finner jag beredskapslagen böra innehålla stadgande, som förbjuder, att någon vid tillhandahållande av prisreglerad förnödenhet eller tjänst fordrar att även annan förnödenhet inköpes eller tjänst tages i anspråk (s. k. kombinationsavtal).

Utredningen har till sitt förslag överfört bestämmelserna i gällande lagstiftning om tvångskartellering och nyetableringsspärr. Ifrågasvarande tvångsåtgärder och deras användning diskuterades ingående i samband med att bestämmelserna härom år 1942 (prop. nr 337) överarbetades, och det torde icke vara erforderligt att här ånyo redovisa de skäl, som motiverar att Kungl. Maj:t utrustas med befogenheter i detta avseende. Enligt min uppfattning är bestämmelser av detta innehåll oundgängliga i en beredskapslagstiftning som den föreslagna. Såväl tvångskartellering som nyetableringsspärr utgör för näringslivet — såsom också flera remissinstanser framhållit — djupt ingripande åtgärder. Ingrepp av denna art är även ägnade att motverka samhällets strävanden att upplösa konkurrenshämmande företeelser i det ekonomiska livet. Icke minst den sistnämnda synpunkten föranleder till en mycket försiktig tillämpning av bestämmelserna. Ett förfarande av detta slag bör icke utan synnerliga skäl användas såsom ett självständigt prisregleringsmedel utan i stället vara ett komplement till redan gjorda prisingripanden. Under alla förhållanden bör tvångskartellering och nyetableringsspärr brukas endast i trängande undantagsfall när så finnes nödvändigt för att komma till rätta med allvarliga missförhållanden och när andra utvägar icke står till buds. Jag finner det med hänsyn härtill även riktigt att någon delegation av Kungl. Maj:ts befogenheter icke skall kunna förekomma. Jag kan däremot icke biträda den från vissa remissinstanser framförda meningen att användningsområdet för dessa åtgärder bör begränsas till krigs- och krigsfarefallen. Även under andra förhållanden kan undantagsvis sådant läge tänkas uppkomma att de möjligheter till kraftfulla ingripanden som lagen erbjuder behöver helt utnyttjas.

Såsom en nyhet har i de sakkunnigas förslag upptagits en bestämmelse om varustandardisering. Stadgandet ger Kungl. Maj:t möjlighet att före-

skriva att förnödenhet endast får tillhandahållas i visst utförande, till viss myckenhet, i viss förpackning eller dylikt. Tidigare har sådana föreskrifter kunnat utfärdas med stöd av den då gällande förfogandelagstiftningen. Jag är av den meningen, att bestämmelse om standardisering icke kan avvaras utan att effektiviteten i lagstiftningen eftersättes. Tvång av denna art kan givetvis medföra allvarliga konsekvenser för berörda delar av näringslivet. Föreskrifter härom bör därför inskränkas till fall där standardisering framstår såsom en ofrånkomlig nödvändighet för att prisreglering skall fungera tillfredsställande. Även beträffande bestämmelserna om varustandardisering har från remisshåll ifrågasatts huruvida dess tillämpning skulle inskränkas till fall av krig eller krigsfara. Vad jag tidigare anfört på tal om tvångskartellering gäller även här och jag anser inte försvarligt att försvaga lagstiftningens effektivitet i de krissituationer, som ej kan hänföras till nämnda fall.

Såsom utredningen föreslagit bör i beredskapslagen upptagas stadgande motsvarande den i gällande lag intagna bestämmelsen rörande ordningsföreskrifter om märkning av varor, m. m.

D. Prisocker

Utredningen

De sakkunniga erinrar om att de nuvarande bestämmelserna i detta ämne, vilka återfinnes i 8 § prisregleringslagen, innebär förbud att vid överlåtelse av förnödenhet eller utförande av tjänst uppbära, träffa avtal om eller kräva vederlag, som i märklig mån överstiger det i allmänhet tillämpade priset eller som eljest är att anse såsom oskäligt med hänsyn till säljarens eller företagarens självkostnad och de grunder i övrigt, som allmänt tillämpas vid prissättning å liknande slag av förnödenheter eller tjänster. Ej heller får någon saluföra förnödenheten mot vederlag, som nu sagts, eller erbjuda sig att utföra tjänsten mot sådant vederlag. Överträdelse härav straffas enligt 12 § samma lag med dagsböter eller fängelse i högst sex månader eller, om brottet med hänsyn till omständigheterna är att anse såsom grovt, med fängelse eller straffarbete i högst två år.

Utredningen anser att en allmän bestämmelse om prisocker i ett krisläge kan ha en ganska viktig uppgift att fylla, och finner sig därför — även om vissa principiella betänkligheter möter mot en sådan bestämmelse — höra förorda, att en motsvarighet till det nuvarande stadgandet i detta ämne inflyter i den nya beredskapslagstiftningen om prisreglering.

Med den nuvarande utformningen av prisregleringslagen har bestämmelsen om prisocker enligt utredningens mening förlorat i betydelse. Härom anföres.

Då bestämmelsen infördes, åberopades till stöd för densamma, att en närmare reglering av priserna i regel måste begränsas till betydelsefullare varu-

slag. För att icke priserna på vissa utanför prisregleringarna liggande områden skulle oskäligt drivas i höjden och därvid draga med sig jämväl priserna på andra varuslag, syntes en allmän prisockerbestämmelse vara av nöden. En sådan bestämmelse kunde genom sin blotta tillvaro väntas utöva en icke betydelselös prisåterhållande verkan. Det syntes även vara av värde, att näringsidkarna inom de prisreglerade områdena kunde räkna med att näringsidkarna inom de icke reglerade områdena i varje fall icke tilläts göra oskäliga vinster. Emellertid medgavs att stora svårigheter erbjöd sig icke blott vid utformningen av en prisockerlagstiftning utan även och framför allt vid tillämpningen av densamma. Bestämmelsen måste få en ganska vag utformning, vilket givetvis måste medföra osäkerhet i tillämpningen. Då trots detta förslag framlades om en allmän prisockerbestämmelse, var den avgörande synpunkten omöjligheten att i annan form genomföra en generell priskontroll.

Av de skäl, som sålunda ligger till grund för stadgandet, har det, vilket går ut på att stadgandet erfordras såsom komplement till den direkta priskontrollen, väsentligt förlorat i betydelse genom tillkomsten av reglerna om stoppris. Dessa sistnämnda regler ger, såsom förut anmärkts, möjlighet att utan vidlyftiga förberedelser införa generell priskontroll på stora delar av marknaden. Det är t. o. m., såsom erfarenheten visar, möjligt att lägga hela marknaden under prisstopp. Däremot kan man med fog ifrågasätta, huruvida ett stadgande om straff för prisocker är något effektivt medel att hålla tillbaka väntade prishöjningar. I sakens natur ligger, att ett sådant stadgande knappast kan tänkas komma till användning annat än i de undantagsfall, då överpriset är betydande och lätt påvisbart. Skall bestämmelsen användas för att hålla den allmänna prisnivån nere, är det emellertid nödvändigt att även och kanske i första hand rikta uppmärksamheten på de priser, som huvudparten av företagen tillämpar.

I anslutning till dessa synpunkter anför de sakkunniga att den omständigheten, att bestämmelsens direkta verkan måhända icke är särskilt betydande, likväl icke hindrar, att den fyller ett visst behov. Stor betydelse torde böra tillmätas de psykologiska skäl, som ligger till grund för bestämmelsen. På privaträttens område gäller, att man icke får begagna sig av annans trångmål, oförstånd, lättsinne eller beroende ställning till att bereda sig förmån, som står i uppenbart missförhållande till vederlaget eller för vilken vederlag icke skall utgå. Sådant förfarande är dessutom straffbelagt i 21 kap. 5 § strafflagen. De nämnda bestämmelserna har med säkerhet en stark förankring i det allmänna rättsmedvetandet. I ett krisläge, då utpräglad knapphet råder på ett flertal förnödenheter, kan det icke utan fog göras gällande, att envar som har behov av en svåranskaffad förnödenhet befinner sig i trångmål och är beroende av den, som kan anskaffa förnödenheten i fråga. Det är då föga märkligt, om opinionen kraftigt reagerar mot eventuella försök att utnyttja situationen till stegring av priset på sådana förnödenheter. Även om förekomsten av »jobbarvinster» icke alltid behöver ha någon avsevärd betydelse för prisläget i allmänhet, representerar de dock ofta ett mycket påfallande moment i en fortgående prishöjning och kan därför öva en psykologisk verkan, som ej bör underskattas. En kriminalisering av hela den gärningstyp, som består i uttagande av mera uppenbart överpris, tjänar att hålla företeelsen inom rimliga gränser och minskar därige-

nom behovet av att tillgripa det andra alternativet, som innebär en utvidgning av den direkta prisregleringen till alla de områden, där sådana tendenser framträtt eller kan förväntas framträda.

Remissyttrandena

Det föreslagna stadgandet om prisocker har i allmänhet icke föranlett några uttalanden från remissinstanserna. *Svenska företagares riksförbund* hemställer dock att stadgandet måtte utgå ur lagen. Förbundet anser att lagstiftning om ocker är obehövlig utöver de bestämmelser därom som finns i strafflagen och avtalslagen.

Departementschefen

Ursprungligen saknade prisregleringslagstiftningen bestämmelse, som särskilt straffbelade s. k. prisocker. Sådant stadgande inflöt i lagstiftningen emellertid redan år 1941 och har sedan dess med viss omarbetning bibehållits. De sakkunniga har föreslagit att i den nya beredskapslagen upptages stadgande rörande prisocker av samma innehåll som motsvarande bestämmelse i gällande lag har. Endast en remissinstans har rest invändning här emot och menat, att särskild ockerbestämmelse vore obehövlig med hänsyn till strafflagens och avtalslagens stadganden om sådant förfarande.

Enligt 21 kap. 5 § allmänna strafflagen straffas den för ocker, som vid avtal eller annan rättshandling begagnar sig av någons trångmål, oförstånd, lättsinne eller beroendeställning i förhållande till honom till att bereda sig förmån, som står i uppenbart missförhållande till vederlaget eller för vilken vederlag icke skall utgå. Straffet för ocker enligt detta lagrum är högst straffarbete i två år och vid grovt brott straffarbete i högst fyra år. Strafflagens stadgande anknyter nära till avtalslagen och förutsättningarna för att en gärning skall kunna föranleda straff såsom ocker är desamma som förutsättningarna för att den genom gärningen tillkomna rättshandlingen skall kunna förklaras ogiltig enligt 31 § avtalslagen.

När det gäller ockerstadgandet i prisregleringslagstiftningen är det straffbara området betydligt vidare än i fråga om strafflagens ockerbrott. Straffet för prisocker är böter eller fängelse högst sex månader. Ockerstadgandets huvudsakliga betydelse i gällande prisregleringslagstiftning torde vara att bereda underlag för ingripanden i fall där allmänheten uppskörtas genom att varor, som icke prisreglerats, säljes till överpriser. Här torde nämligen endast i undantagsfall strafflagens ockerparagraf kunna åberopas och prisregleringslagens bestämmelse får därför i förhållande till denna sekundär betydelse när det gäller att inskrida i fall där oskäligt höga priser uttages. Det skulle även av psykologiska skäl vara mindre lyckligt att lämna de varuområden, som ej omfattas av en prisreglering, helt utan skydd mot oblyga prishöjningar. Jag finner följaktligen att den föreslagna prisregleringslagen bör innehålla särskild bestämmelse om prisocker.

I överensstämmelse med vad jag nu anfört såväl vad rör principerna för en ny lagstiftning som i fråga om dess utformning har inom finansdepartementet utarbetats förslag till dels allmän prisregleringslag dels ock lag om fortsatt giltighet av prisregleringslagen den 30 juni 1947. Förslagen torde såsom *Bilaga* få fogas till statsrådsprotokollet.

VII. Specialmotivering

I det följande avser jag att lämna en redogörelse för detaljutformningen av det inom departementet upprättade förslaget till allmän prisregleringslag. Där icke annat utsäges avser paragrafhänvisningarna detta förslag.

1 §.

Såsom i det föregående redogjorts för har paragrafen utformats med motsvarande stadganden i allmänna förfogandelagen och allmänna ransoneringslagen som förebild. Jag har i det tidigare även redovisat de väsentligaste avvikelserna från nämnda båda lagar. Här må tillfogas att paragrafen skiljer sig från motsvarande lagrum i nämnda lagstiftning även såtillvida som i andra stycket — där bestämmelser gives för det fall att riket råkar i krigsfara — icke angivits någon tidsfrist inom vilken ett meddelat förordnande om tillämpning av beredskapslagstiftningen skall sättas ur kraft, utan endast utsagts att så skall ske sedan krigsfaran upphört. Olikheten sammanhänger med att Kungl. Maj:t enligt tredje stycket av förslaget, om de där angivna förutsättningarna är för handen, kan förlänga förordnandet med stöd av sistnämnda bestämmelse utan att dessförinnan hänskjuta frågan till riksdagen.

2 §.

Denna paragraf, som innehåller de närmare bestämmelserna om högstpris, ansluter nära till det i 3 § gällande prisregleringslag förekommande stadgandet om normalpris. Skillnaden består — förutom i den ändrade benämningen — blott däri, att det i nuvarande lagtext nyttjade ordet »företagare» icke längre begagnas såsom beteckning för den, vilken utför tjänst åt annan. Jämkningsmotiveras av att termen »företagare» nyttjas i annan bemärkelse i 1953 års lag om konkurrensbegränsning. Benämningen högstpris anser jag väl vald och bättre än »normalpris» ägnad att uttrycka prisformens funktion.

3 §.

Utredningen

De i sakkunnigförslaget upptagna bestämmelserna om stoppris har med några mindre redaktionella jämkningar överförts dit från gällande lag.

Remissyttrandena

Kommerskollegium invänder mot förslaget, att stadgandet att såsom stoppris i visst fall skall betraktas »det pris som den angivna dagen var att anse som gängse pris» är för vagt utformat. Mången gång torde det bli svårt för vederbörande företagare att avgöra, huru högt pris han egentligen äger uttaga. Ett misstag kan med de av utredningen föreslagna straffbestämmelserna medföra straff för honom även om oaktsamheten ej är grov.

Sveriges Köpmannaförbund ifrågasätter huruvida icke stadgandet såvitt avser överlåtelse av rörelse borde utformas så att ny ägare har att som stoppris iakttaga »på orten gängse stoppris» eller liknande. Det kan enligt förbundet många gånger vara svårt eller omöjligt för en ny ägare att få reda på vilka stoppris, som gällde för den tidigare innehavaren.

Departementschefen

Såsom kommerskollegium anfört kan bestämmelserna om stoppris medföra svårigheter vid tillämpningen. Vid oenhetlig prissättning inom orten gör sig vanskligheterna särskilt påmint när det gäller att avgöra vad som är att anse såsom »gängse pris». Men även eljest kan det — såsom köpmannaförbundets erinran visar exempel på — vara besvärligt att av bestämmelserna klart sluta sig till vilket pris som är tillåtet. Det torde emellertid ligga i sakens natur att en prisläsning av så generell natur som stoppris i vissa enskilda fall visar sig osmidig att tillämpa. Detta synes vara en olägenhet, som får tagas för att vinna de prispolitiska fördelar, som åtgärden har. I tveksamma fall har den enskilde näringsidkaren alltid möjlighet att vända sig till den lokala eller centrala prismyndigheten för att få besked om de priser, som han äger tillämpa. Sådana hänvänelser har under den tid prisreglering förekommit varit ytterst vanliga och, om så även framdeles förefares, synes den osäkerhet, som bestämmelsernas utformning eljest kan föranleda till, kunna i praktiken i avsevärd mån undvikas. Vad gäller köpmannaförbundets synpunkter vill jag tillägga, att frågan om prisstoppsbestämmelsernas tillämpning på nyetablerade företagare ingående diskuterades när gällande bestämmelser fick sin utformning (prop. 17/1945 s. 53 ff). Såsom därav framgår tillkom den nuvarande bestämmelsen för att hindra ett otillbörligt kringgående av prisstoppet genom överlåtelse av rörelse, i vilket fall enligt tidigare avfattning av lagrummet den nye ägaren var oförhindrad tillämpa gängse pris, som kunde vara icke obetydligt högre än det eljest gällande stoppriset. Med hänsyn till vad jag nu anfört är jag icke beredd att vidtaga någon saklig ändring i utformningen av prisstoppsbestämmelserna.

De i förslaget upptagna bestämmelserna om stoppris överensstämmer därför i allt väsentligt med motsvarande regler i 6 § gällande prisregleringslag. Jämkningsarna i bestämmelsernas ordalydelse har i huvudsak till syfte att åstadkomma viss formell överensstämmelse med straffbestämmelserna i

10 § av förslaget. Vidare har, av skäl som anförts vid 2 §, den i nuvarande lag nyttjade termen »företagare» ersatts med annat uttryck.

4 §.

Såsom jag i det föregående anført har jag funnit lämpligt, att i den föreslagna lagen införes stadgande, som ger den prisreglerande myndigheten befogenhet att föreskriva, att viss förnödenhet icke må försäljas eller saluhållas eller viss tjänst utföras eller erbjudas med mindre priset för förnödenheten eller tjänsten reglerats. Avsikten är att härigenom kunna förhindra att artiklar eller tjänster vid sidan om redan tidigare prisreglerade tillhandahållas utan att priset först kunnat fastställas. Bestämmelsen härom, vilken utformats i nära överensstämmelse med den motsvarande bestämmelsen om godkänt pris i nuvarande prisregleringslag, har ansetts böra få sin plats i anslutning till stadgandena om högstpris och stoppris. Brott mot föreskrift enligt paragrafen är belagt med straff enligt det allmänna stadgandet i 10 §.

5 §.

Denna paragraf, som innehåller *förbud mot prisocker*, avses i sak helt överensstämma med stadgandet i 8 § gällande prisregleringslag. Med den i förslaget begagnade formuleringen »tillhandahållande av förnödenhet eller tjänst» åsyftas icke blott det fall då en förnödenhet sålts eller en tjänst kommit till utförande mot sådant oskäligt vederlag, som avses i paragrafen, utan även det fall, då vederbörande hållit förnödenheten till salu eller erbjudit sig att utföra tjänsten mot dylikt vederlag, utan att något avtal kommit till stånd.

6 §.

De här angivna föreskrifterna om förbud mot kombinationsavtal är likalydande med motsvarande föreskrifter i 9 § gällande prisregleringslag.

7 §.

Förebild till den här upptagna bestämmelsen om tvångskartellering m. m. är 5 § nuvarande prisregleringslag.

Åtgärder, som omnämnes i tredje stycket av förslaget, kan enligt nuvarande lag komma i fråga allenast i den mån så finnes erforderligt för att hindra onödig, fördyrande mellanhandel med viss förnödenhet eller eljest för att undanröja missförhållanden inom näringslivet, vilka uppkommit i följd av de i 1 § av lagen angivna utomordentliga förhållandena och medför onödig stegring av priset å viss förnödenhet eller tjänst. Att, såsom fallet är i nu gällande prisregleringslag, särskilt framhålla onödig mellanhandel som en antaglig orsak till prispörföring i kristider, synes enligt utredningen — och jag delar denna uppfattning — mindre lämpligt. I förslaget har därför skett en sådan omformulering av lagtexten, att det i nuvarande bestämmelser angivna exemplet bortfaller.

8 §.

Vad här sägs om befogenhet för prismyndigheten att utfärda ordnings- och kontrollföreskrifter överensstämmer med vad som nu gäller enligt 11 § prisregleringslagen.

9 §.

Beträffande de skäl, som föranlett förslag att i beredskapslagen intaga en bestämmelse rörande föreskrifter om varustandardisering m. m., hänvisas till vad jag i föregående avsnitt anfört. Bestämmelsen syftar på sådana föreskrifter om varornas beskaffenhet och sättet för deras saluhållande m. m., som kan visa sig erforderliga för att i praktiken genomföra en prissättning medelst högstpris eller stoppris. Frågan om utfärdande av föreskrifter, som begränsar näringsidkares rätt att saluföra en viss förnödenhet, regleras däremot i 7 §.

10 §.

I denna paragraf har upptagits de allmänna straffbestämmelserna för prisöverträdelser. Motsvarande lagrum (12 §) i gällande lag har redaktionellt omarbetats. Även i sak företer förslaget vissa avvikelser härifrån.

Vad som i första hand straffbelägges är överträdelse av sådan föreskrift om högstpris eller stoppris, som meddelats med stöd av 2 § eller 3 § 1 mom. i förslaget. Vidare straffbelägges överträdelse av sådan föreskrift om pris-sänkning, som avses i 3 § 2 mom. I överensstämmelse med vad som nu gäller riktar sig straffhotet främst mot den som säljer eller saluhåller den prisreglerade förnödenheten eller utför eller erbjuder sig att utföra den prisreglerade tjänsten. Vad däremot angår den, som förvärvar eller erbjuder sig att förvärva förnödenheten, träffas han direkt av straffbudet blott om gärningen skett i syfte att använda förnödenheten i yrkesmässig förvärvsverksamhet eller att, oavsett yrkesmässighet, överlåta förnödenheten till annan mot vederlag. Till skillnad mot nuvarande lag gäller samma även den som betalar eller erbjuder sig att betala överpris för tjänst. Nämda begränsningar i köparens straffbarhet hindrar icke, att han i vissa andra fall kan straffas såsom delaktig i det brott, vartill säljaren eller den som utför tjänsten gjort sig skyldig. Sistnämnda fråga regleras närmare i 16 § av förslaget.

Samma straff som för prisöverträdelse är stadgat för den, som bryter mot föreskrift enligt 4 § om villkorligt försäljningsförbud.

I paragrafen straffbelägges också brott mot de i 5 och 6 §§ av förslaget givna bestämmelserna om förbud mot prisocker och kombinationsavtal. Dessa straffbestämmelser innefattar den olikheten i jämförelse med nuvarande regler i prisregleringslagen, att de riktar sig blott mot den som tillhåller förnödenheten eller tjänsten och ej mot den andra parten i affärstransaktionen. Köparen eller den som mottager tjänsten kan alltså enligt

förslaget icke straffas annat än som delaktig i den andres brott och detta blott under de förutsättningar som närmare anges i 16 §.

Vidare straffbelägges i denna paragraf överträdelse av sådana föreskrifter om tvångskartellering m. m. och varustandardisering som meddelats med stöd av 7 respektive 9 § i förslaget. Eftersom förstnämnda paragraf innefattar möjlighet för Kungl. Maj:t att förordna om tvångskartellering icke blott av sådana företagare som yrkesmässigt säljer viss förnödenhet eller utför viss tjänst utan även av dem som yrkesmässigt inköper viss förnödenhet, har straffbudet fått en sådan avfattning, att det avser även sistnämnda fall. Till skillnad från nuvarande regler riktar sig emellertid bestämmelsen i förslaget blott mot den kartelleringspliktige företagaren och icke mot den som inlåter sig i handel med honom. Huruvida även denne skall straffas, är enligt förslaget att bedöma på grundval av delaktighetsreglerna i 16 §.

Med förevarande straffbestämmelse avses endast uppsåtligt brott. Bedömandet av när uppsåt föreligger förutsättes ske enligt allmänna straffrättsliga principer. Vad särskilt angår frågan, huruvida bevisning erfordras om att vederbörande haft kännedom om den föreskrift, som överträtts, hänvisas till bestämmelsen i 22 § av förslaget, enligt vilken det ankommer på Kungl. Maj:t att meddela närmare bestämmelser rörande delgivning av bl. a. utfärdade föreskrifter rörande priser, tvångskartellering etc. Sedan delgivning ägt rum i sålunda bestämd ordning, torde vederbörande i regel ej kunna till sitt friande åberopa, att han icke ägt kännedom om föreskriften. Den sålunda föreslagna regleringen överensstämmer med motsvarande bestämmelser i allmänna förfogandelagen och allmänna ransoneringslagen men innefattar vissa avvikelser från nu gällande prisregleringslag.

Den i paragrafen upptagna strafflatituden överensstämmer med vad som föreskrivits i närmast motsvarande stadganden i gällande prisregleringslag samt i allmänna förfogandelagen och allmänna ransoneringslagen.

11 §.

Bestämmelsen har tillkommit efter mönster av liknande stadganden i allmänna förfogandelagen och allmänna ransoneringslagen. Gällande prisregleringslag saknar motsvarighet till stadgandet.

12 §.

I likhet med gällande prisregleringslag och i viss formell överensstämmelse med förfogande- och ransoneringslagstiftningen har i förslaget intagits en särskild straffbestämmelse för grova brott av beskaffenhet som avses i 10 §. Bland de omständigheter, som bör särskilt beaktas vid bedömande, huruvida ett brott är grovt, har i överensstämmelse med nuvarande prisregleringslag upptagits, att gärningsmannen avsett att bereda sig otillbörlig vinst av betydande storlek. Efter mönster från övriga två här förut angivna lagar har härjämte tillagts de fall, då gärningsmannen begagnat vilseledande bokföring eller gärningen eljest varit av särskilt farlig art.

13 §.

Utredningen har föreslagit, att i beredskapslagen införes en bestämmelse, varigenom gärning enligt 10 § belägges med straff ehuru den förövats av oaktsamhet. Bestämmelsen, vartill motsvarighet saknas i nuvarande lag, motiveras av de sakkunniga med de ofta framträdande svårigheterna att förelbringa tillfredsställande utredning, huruvida gärning, som avses i 10 §, föröväts med uppsåt. För att trygga lagstiftningens effektivitet torde det därför enligt utredningens mening vara nödvändigt, att i lagen upptages en bestämmelse av föreslaget innehåll och att straffet, vad angår allvarligare fall, icke sättes alltför lågt. Emellertid bör också beaktas den stötande konsekvens av en dylik bestämmelse, som består i att åtal kan tänkas äga rum och straff utmätas för rent tillfälliga förbiseenden av utfärdade föreskrifter och för bagatellartade överträdelser. I anslutning till stadgandena i 36 § allmänna förfogandelagen och 32 § allmänna ransoneringslagen föreslår de sakkunniga därför å ena sidan, att från straffbarhet undantages sådana fall, då oaktsamheten är ringa, men å andra sidan att en särskild strängare strafflatitud införes för grovt brott, som begås av oaktsamhet. Vad utredningen sålunda anfört har icke rönt någon invändning under remissbehandlingen. För egen del finner jag mig kunna biträda vad de sakkunniga sålunda föreslagit och departementsförslaget har upprättats i överensstämmelse härmed.

15 §.

Stadgandet, som ej motsvaras av någon bestämmelse i nuvarande lag, är utformat i enlighet med motsvarande bestämmelser i 39 § allmänna förfogandelagen och 40 § allmänna ransoneringslagen.

16 §.

Paragrafens regler om ansvar för medverkan till brott som avses i 10—13 §§ överensstämmer i princip med innehållet i 12 § 2 mom. andra stycket nuvarande prisregleringslag.

17 §.

Den i förevarande paragraf föreslagna bestämmelsen om skyldighet att utgiva vederlag ansluter till stadgandet i 12 § 3 mom. gällande prisregleringslag. Viss jämkning har dock skett i överensstämmelse med de stadganden om förverkande av egendom, som givits i 40 § allmänna förfogandelagen och 41 § allmänna ransoneringslagen. Sålunda har förutsättningen för stadgandets tillämplighet icke knutits till det förhållandet, att vederbörande fälles till ansvar för brottet, utan till själva den gärning, som i lagen belagts med straff. Vidare har uttryckligen angivits, att domstolen, om särskilda förhållanden föranleder därtill, äger underlåta att ådöma sådan påföljd, som nu avses.

18 §.

Bestämmelsen motsvarar 15 § första stycket gällande lag.

19 §.

Beträffande begreppet tjänst har de sakkunniga föreslagit viss saklig förändring i förhållande till gällande lag såvitt avser den tilltänkta författningens tillämplighet å hotell- och pensionatrörelse.

Enligt stadgande i 1 och 6 §§ hyresregleringslagen kan denna, erinrar utredningen, under vissa förhållanden i princip bli tillämplig bl. a. i fråga om uthyrning av möblerade rum och lägenheter. Jämlikt 26 § skall lagen dock ej äga tillämpning på bostadsupplåtelse i hotell- eller pensionatrörelse, i den mån prisregleringslagen erhållit tillämpning därpå. Enligt sin ursprungliga lydelse var 1947 års prisregleringslag tillämplig bl. a. i fråga om sådan hotell- eller pensionatrörelse, som enligt lag fordrade myndighets tillstånd. Detta innebar att från tillämpning av prisregleringslagen uteslöts sådan byggnad eller lägenhet, som innehöll högst fyra för gästers härbärgerande avsedda rum och icke var avsedd för mottagande samtidigt av flera gäster än åtta, såvida byggnaden ej utgjorde del av hotell eller pensionat av större omfattning. Genom en år 1948 genomförd lagändring utvidgades emellertid undantaget så, att prisregleringslagen blev tillämplig på hotell- eller pensionatrörelse, blott om denna omfattade minst nio för gästers härbärgerande avsedda rum. Hotell- eller pensionatrörelse, som omfattar högst åtta gästrum, är alltså f. n. icke underkastad bestämmelserna i prisregleringslagen, men däremot är hyresregleringslagen tillämplig på rörelsen.

Utredningen har ansett det vara av vikt, att tillämpningsområdet för det nu förevarande förslaget så nära som möjligt överensstämmer med tillämpningsområdet för konkurrensbegränsningslagen och den föreslagna lagen om uppgiftsskyldighet rörande pris- och konkurrensförhållanden. Konkurrensbegränsningslagen är i sin nuvarande lydelse tillämplig bl. a. på den som yrkesmässigt utövar sådan hotell- eller pensionatrörelse, för vilken fordras myndighets tillstånd. Någon olägenhet torde icke behöva möta, om beredskapslagstiftningen rörande prisreglering får sitt tillämpningsområde bestämt efter samma princip. Även om lagen får denna vidgade omfattning, behöver detta icke innebära, att en prisreglering, som genomföres med stöd av lagen, göres lika omfattande. Lagen anger ju blott den yttersta gränsen för möjligheten att genomföra en prisreglering.

Av dessa orsaker har utredningen ansett sig böra föreslå en sådan lydelse av nu förevarande bestämmelse, att prisreglering kan införas beträffande hotell- och pensionatrörelse av sådan omfattning, att därtill fordras myndighets tillstånd.

Jag finner i likhet med utredningen att beredskapslagstiftningens tillämpningsområde så långt möjligt bör överensstämma med den näraliggande lagstiftningen om konkurrensbegränsning m. m. Någon olägenhet härav synes icke behöva förekomma. Jag förordar därför att paragrafen utformas i enlighet med de sakkunnigas förslag.

Liksom enligt gällande lag bör med försäljning av förnödenhet jämställas överlåtelse eller upplåtelse av förmögenhetsrättighet av immateriell art samt upplåtelse av rätt att å fastighet avverka skog eller där taga torv, ler,

grus, sten eller annat, som icke är att hänföra till fastighetens vanliga avkastning.

För tydlighetens skull har såsom ett tredje stycke i förslaget fått inflyta en bestämmelse motsvarande 12 § 2 mom. första stycket i nuvarande prisregleringslag.

22 §.

En viss motsvarighet till denna bestämmelse återfinnes i 19 § nuvarande prisregleringslag. De närmare förebilderna till stadgandet är emellertid att söka i 48 § allmänna förfogandelagen och 46 § allmänna ransoneringslagen. Beträffande innebörden av stadgandet om delgivning genom kungörelse eller annorledes av prisföreskrifter m. m. hänvisas till vad som yttrats vid 10 § i förslaget.

Utredningen

Utredningen tar i anslutning till denna paragraf upp frågan om den ordning i vilken direktiv för prismyndigheten bör utfärdas. De sakkunniga anför.

Det har inom utredningen framhållits, att de regler, som myndigheten har att följa vid prissättningen, är endast ofullständigt angivna genom bestämmelserna i 2 och 3 §§ förslaget och att man av dessa bestämmelser i själva verket ej kan utläsa mer än vissa allmänna principer, t. ex. att lika fall bör behandlas lika. Ur rättssäkerhetssynpunkt hade det givetvis varit önskvärt, att man kunnat åstadkomma en mera ingående reglering i lag av principerna för avgöranden i prisfrågor och även kunnat anordna någon form för prövning i judiciell ordning av frågan, huruvida ett träffat avgörande överensstämmer med dessa principer. Detta torde dock av praktiska skäl icke vara möjligt. Av desto större betydelse är det då, att de direktiv, som Kungl. Maj:t med stöd av förevarande bestämmelse utfärdar för den prisreglerande verksamheten, göres klara och entydiga samt i övrigt fyller de anspråk, som ur olika synpunkter skäligen kan ställas på desamma. I själva verket får direktiven en så central betydelse för näringslivet, att det kan ifrågasättas, om de icke bör tillkomma i samma form som en allmän lag. Så långt vill utredningen visserligen icke gå, men utredningen vill framhålla det som synnerligen önskvärt att direktiven — på sätt redan nu är brukligt — snarast efter utfärdandet framläggas för riksdagen samt därigenom göres till föremål för granskning och offentlig kritik på liknande sätt som fallet är med en allmän författning.

Remissyttrandena

Några remissinstanser, länsstyrelsen i Västernorrlands län, Sveriges industriförbund samt Smålands och Blekinge handelskammare har tagit upp tanken att direktiven borde tillkomma i form av allmän lag och uttalat sig för en sådan ordning.

Departementschefen

Såsom utredningen föreslagit bör det även i fortsättningen ankomma på Kungl. Maj:t att utfärda direktiv för den prisreglerande verksamheten. Jag kan icke biträda den i vissa remissyttranden uttalade meningen, att direktiven för verksamheten skall meddelas i form av allmän lag. En sådan ordning skulle förhindra ingripanden med den snabbhet som är åsyftad.

VIII. Departementschefens hemställan

Föredragande departementschefen hemställer härefter att lagrådets utlåtande måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över de inom finansdepartementet upprättade förslagen till

- 1) *allmän prisregleringslag*, och
- 2) *lag om fortsatt giltighet av prisregleringslagen den 30 juni 1947 (nr 303)*.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Åke Gustafsson

Bilaga

Förslag
till
Allmän prisregleringslag

Härigenom förordnas som följer.

Inledande bestämmelser

1 §.

Kommer riket i krig, skola bestämmelserna i 2—9 §§ träda i tillämpning. Då kriget upphört, förordnar Konungen senast före avslutandet av den riksdagssession, som börjar näst efter krigets slut, att bestämmelserna icke vidare skola tillämpas; dock att vad nu sagts ej skall gälla, i den mån bestämmelserna alltjämt skola äga tillämpning på grund av förordnande enligt andra eller tredje stycket.

Vid krigsfara, vari riket befinner sig, äger Konungen förordna, att nämnda bestämmelser skola tillämpas. Sådant förordnande skall, vid äventyr att det eljest förfaller, inom en månad underställas riksdagen för dess prövning av frågan, huruvida förordnandet skall bestå. Blir förordnandet icke inom två månader från det underställningen skett av riksdagen gillat, är detsamma förfallet. Upphör krigsfaran, skall förordnandet av Konungen upphävas.

Har av annan orsak uppkommit betydande fara för allvarlig stegring av allmänna prisläget inom riket, äger Konungen förordna att vad i 2—9 §§ stadgas, helt eller delvis, skall under viss tid, högst ett år varje gång, äga tillämpning. Förordnandet skall inom en månad eller, om riksdagssession icke pågår, inom en månad från början av nästkommande session underställas riksdagen. Vad i andra stycket sägs om påföljden, därest underställning ej sker eller riksdagen ej inom två månader gillar förordnandet, skall äga motsvarande tillämpning i fall som nu avses.

Under tid, då bestämmelse i 2—9 §§ äger tillämpning, skola även däremot svarande stadganden i 10—22 §§ tillämpas.

Om prisreglering

2 §.

Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer äger föreskriva visst pris, som provas skäligt, att gälla såsom *högstpris* vid frivillig försäljning av viss förnödenhet eller frivilligt utförande av viss tjänst.

Högstpriset må icke överskridas med mindre säljaren eller den som utför tjänsten erhållit tillstånd därtill. Den som fastställt högstpriset äger bestämma på vilken myndighet det skall ankomma att bevilja sådant tillstånd.

3 §.

1 mom. Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer äger föreskriva, att den som frivilligt säljer viss förnödenhet eller frivilligt utför viss tjänst icke må utan tillstånd överskrida det pris å förnödenheten eller tjänsten, vilket han tillämpade å dag som i föreskriften angives, eller, om han då icke sålde förnödenhet eller utförde tjänst varom fråga är, det pris, som den angivna dagen var att anse som gängse pris eller som han före nämnda dag senast tillämpat (*stoppris*). Sker efter den i föreskriften angivna dagen överlåtelse av rörelse, i vilken försäljes förnödenhet eller utföres tjänst som i föreskriften avses, skall dock såsom stoppris för den nye innehavaren av rörelsen gälla det pris, som den föregående innehavaren högst ägt uttaga.

Föreskrift om stoppris meddelas att gälla för viss tid, högst sex månader. När skäl äro därtill, må tiden förlängas, varje gång med högst sex månader. Den som meddelat föreskrift om stoppris äger bestämma på vilken myndighet det skall ankomma att bevilja tillstånd till överskridande av stoppriset.

2 mom. Gäller stoppris beträffande viss förnödenhet eller tjänst och finnes priset vara högre än som kan anses skäligt, äger Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer föreskriva skälig sänkning av priset. Sådan föreskrift må jämväl meddelas beträffande allenast viss person som tillhandahåller förnödenhet eller tjänst.

Föreskrift som i första stycket sägs gäller under den tid stoppriset är gällande. Det fastställda priset må icke överskridas utan tillstånd av myndighet som Konungen bestämmer.

4 §.

Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer äger föreskriva, att viss förnödenhet icke må försäljas eller saluhållas eller viss tjänst utföras eller erbjudas med mindre högstpris eller stoppris gäller för förnödenheten eller tjänsten. Sådan föreskrift må jämväl meddelas beträffande allenast viss person som tillhandahåller förnödenhet eller tjänst.

5 §.

Ej må någon vid tillhandahållande av förnödenhet eller tjänst betinga sig eller mottaga vederlag, som i märklig mån överstiger det i allmänhet tillämpade priset eller som eljest är att anse såsom oskäligt med hänsyn till självkostnaden och de grunder i övrigt, som allmänt tillämpas vid prissättning å liknande slag av förnödenheter eller tjänster.

6 §.

Får enligt denna lag visst pris för förnödenhet eller tjänst icke överskridas, må ej, i vidare mån än som överensstämmer med offentlig myndighets anordning, såsom villkor för förnödenhetens försäljning eller tjänstens utförande fordras att jämväl annan förnödenhet inköpes eller annan tjänst tages i anspråk, ej heller att eljest avtal slutes eller förbindelse avgives rörande annat än det parti av förnödenheten eller den tjänst varom fråga är.

7 §.

Konungen äger föreskriva, att rätt att yrkesmässigt köpa eller sälja viss förnödenhet eller yrkesmässigt utföra viss tjänst skall tillkomma endast

- 1) den som är medlem av viss sammanslutning;
- 2) den som före viss dag yrkesmässigt köpt eller sålt sådan förnödenhet eller yrkesmässigt utfört sådan tjänst.

Meddelas föreskrift, som i första stycket under 1) avses, skall, där ej särskilda förhållanden till annat föranleda, rätt att yrkesmässigt köpa eller sälja förnödenheten eller utföra tjänsten medgivas jämväl den, som förbinder sig att ställa sig till efterrättelse de villkor som i anledning av denna lag uppställts för medlem av sammanslutningen beträffande rätten att köpa eller sälja förnödenheten eller utföra tjänsten. Föreskrift, som i första stycket under 2) avses, må meddelas endast när särskilda skäl äro därtill.

I den mån så finnes erforderligt för att hindra onödig fördyring av handeln med viss förnödenhet eller eljest för att undanröja missförhållanden inom näringslivet, vilka uppkommit i följd av de i 1 § angivna förhållandena och medföra onödig stegring av priset å viss förnödenhet eller tjänst, äger Konungen meddela föreskrift om begränsning på annat sätt än förut i denna paragraf är sagt av rätten att yrkesmässigt köpa eller sälja förnödenheten eller yrkesmässigt utföra tjänsten.

8 §.

Myndighet som Konungen bestämmer äger beträffande yrkesmässig försäljning av viss förnödenhet meddela särskilda bestämmelser angående skyldighet att å försäljningsställe hava anslag med prisuppgifter av viss beskaffenhet samt angående skyldighet att sälja förnödenheten efter vikt eller mått eller, där förnödenheten saluföres förpackad, i förpackningar märkta på visst sätt, så ock annan dylik bestämmelse, som må vara ägnad att motverka oskäligen prisstegring eller att ordna tillförsel, saluhållande eller förbrukning av förnödenheten.

Vad i första stycket är stadgat skall i tillämpliga delar gälla även i fråga om yrkesmässigt utförande av viss tjänst.

9 §.

Erfordras för genomförande av prisreglering föreskrift utöver vad i 8 § sägs, såsom att förnödenhet må tillhandahållas endast i visst utförande, till viss myckenhet, i viss förpackning eller dylikt, ankommer på Konungen att förordna därom.

Om straff m. m.

10 §.

Den som vid tillhandahållande av förnödenhet eller tjänst uppsåtligen be-tingar sig eller mottager vederlag efter högre pris än som är medgivet i föreskrift eller tillstånd, varom i 2 eller 3 § sägs, så ock den som för förnödenhet eller tjänst, vilken han avser att utnyttja i yrkesmässig förvärvs-verksamhet eller som han, yrkesmässigt eller eljest, avser att mot vederlag överlåta till annan, uppsåtligen betalar eller erbjuder sig att betala sådant högre pris, dömes till dagsböter eller fängelse i högst sex månader.

Till enahanda straff dömes den, som uppsåtligen bryter mot 5 eller 6 § eller mot föreskrift eller villkor som avses i 4, 7 eller 9 §.

11 §.

Har brott varom förmåles i 10 § icke förövats i yrkesmässig förvärvs-verksamhet eller eljest i vinningssyfte och är brottet att anse som ringa, dömes till dagsböter.

12 §.

Är brott som i 10 § sägs att anse som grovt, skall dömas till fängelse eller till straffarbete i högst två år.

Vid bedömande huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas, om gärningsmannen avsett att bereda sig otillbörlig vinst av betydande storlek, om gärningsmannen begagnat vilseledande bokföring eller om gärningen eljest varit av särskilt farlig art.

13 §.

Förövas gärning som i 10 § sägs av oaktsamhet och är ej oaktsamheten att anse som ringa, straffes med dagsböter.

Är brottet grovt, dömes till fängelse i högst ett år eller dagsböter.

14 §.

Äsidosätter någon uppsåtligen eller av oaktsamhet bestämmelse, som meddelats jämlikt 8 §, straffes med dagsböter.

15 §.

Husbonde ansvarar för sådant i 10—14 §§ omförmålt brott, som begås av hans husfolk eller i hans arbete antagen person, liksom vore brottet begånget av honom själv, där brottet skett med hans vetskap och vilja.

16 §.

Köpare av förnödenhet eller mottagare av tjänst må ej straffas för medverkan till sådant i 10—13 §§ omförmålt brott, som föröfvats av säljaren eller den som tillhandahållit tjänsten, med mindre han uppsåtligen förlett denne till brottet. Vad nu sagts skall äga motsvarande tillämpning å säljare och den som tillhandahållit tjänst i fråga om sådant i 10—13 §§ omförmålt brott, som begåtts av köparen eller mottagaren av tjänsten.

17 §.

Har någon förövat gärning, som enligt 10—13 §§ är belagd med straff, skall han, där ej särskilda förhållanden till annat föranleda, förpliktas att till kronan utgiva värdet av avtalat eller uppburet vederlag eller, om synnerliga skäl giva anledning därtill, viss del av vederlaget.

18 §.

Brott varom förmäles i 10—13 §§ må av allmän åklagare åtalas allenast efter anmälan eller medgivande av myndighet som Konungen bestämmer.

Särskilda bestämmelser

19 §.

Med tjänst avses i denna lag verksamhet, som någon, yrkesmässigt eller eljest, självständigt utför för annans räkning. Lika med utförande av tjänst anses utövande av sådan hotell- eller pensionatrörelse, för vilken fordras myndighets tillstånd, så ock upplåtelse av rätt att nyttja förnödenhet.

Lika med försäljning av förnödenhet anses överlåtelse eller upplåtelse av förmögenhetsrättighet av immateriell art, så ock upplåtelse av rätt att å fastighet avverka skog eller där taga torv, ler, grus, sten eller annat, som icke är att hänföra till fastighetens vanliga avkastning.

Vad i denna lag sägs om försäljning och utförande av tjänst skall gälla även där vederlaget skall utgå i annat än penningar.

20 §.

Över beslut som myndighet meddelat jämlikt 2, 3, 4 eller 8 § må talan föras hos Konungen genom besvär, som skola ingivas till vederbörande statsdepartement. Utan hinder av däröver förd klagan skall myndighetens beslut lända till efterrättelse, om ej annorlunda förordnas.

21 §.

Vad i denna lag stadgas om brott, som begåtts under tid då 2—9 §§ skola tillämpas, skall gälla även efter det nämnda bestämmelser upphört att äga tillämpning.

22 §.

Konungen äger meddela bestämmelser om delgivning, genom kungörelse eller annorledes, av föreskrift varom stadgas i 2—4 och 7—9 §§ så ock i övrigt meddela de närmare bestämmelser som erfordras för tillämpning av denna lag.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1957.

Där i lag eller författning hänvisas till bestämmelse i prisregleringslagen den 30 juni 1947 (nr 303) skall hänvisningen i stället avse motsvarande stadgande i denna lag.

Förelag

till

Lag**om fortsatt giltighet av prisregleringslagen den 30 juni 1947 (nr 303)**

Härigenom förordnas, att prisregleringslagen den 30 juni 1947¹, vilken jämlikt lag den 15 april 1955 (nr 161) gäller till och med den 30 juni 1956, skall äga fortsatt giltighet till och med den 31 december 1956.

¹ Senaste lydelse av 2 § se 1948: 408.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 22 mars 1956.

N ä r v a r a n d e:

justitieråden LECH,
REGNER,
LIND,
regeringsrådet LORICHs.

Enligt lagrådet den 16 mars 1956 tillhandakommet utdrag av protokoll över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 23 februari 1956, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättade förslag till

- 1) *allmän prisregleringslag*; samt
- 2) *lag om fortsatt giltighet av prisregleringslagen den 30 juni 1947 (nr 303).*

Förslagen, som finnas bilagda detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorn G. Borggård.

Förslagen föranledde följande yttranden av lagrådet.

Förslaget till allmän prisregleringslag

9 §.

Enligt utredningens motiv avses med förevarande paragraf att Kungl. Maj:t skall äga utfärda föreskrifter om varustandardisering eller andra föreskrifter som ta sikte på att med avseende på kvalitet eller kvantitet bestämma hur de förnödenheter skola vara beskaffade som erbjudas i marknaden. I paragrafen angives att föreskrifterna kunna avse att förnödenhet må tillhandahållas endast i visst utförande, till viss myckenhet, i viss förpackning »eller dylikt». Av det citerade tillägget framgår att bemyndigandet icke är begränsat till allenast de särskilt angivna slagen av föreskrifter utan även omfattar andra likartade standardiseringsföreskrifter. För att uttrycka bemyndigandets innebörd synes det därför onödigt att inleda uppräkningsmed ordet »såsom», vilket kunde anses medgiva utfärdande av regleringsföreskrifter även i andra hänseenden än som enligt motiven är avsett. En jämkning av ordalagen torde fördenskull vara påkallad.

16 §.

Förevarande paragrafs första mening upptager en bestämmelse, enligt vilken köpare av förnödenhet eller mottagare av tjänst ej må straffas för medverkan till sådant i 10—13 §§ omförmålt brott, som föröfvats av säljaren eller den som tillhandahållit tjänsten, med mindre han uppsåtligen förlett denne till brottet. Uppenbarligen avses emellertid icke de fall av dylik medverkan, för vilka straff uttryckligen stadgats i 10—13 §§, något som bestyrkes av motiveringen till 10 §. Lagrådet hemställer, att meningens lydelse jämkas till överensstämmelse med vad sålunda är åsyftat.

Enligt paragrafens andra mening skall vad som enligt första meningen skall gälla äga motsvarande tillämpning å säljare och den som tillhandahållit tjänst i fråga om sådant i 10—13 §§ omförmålt brott, som begåtts av köparen eller mottagaren av tjänsten. För det fall att dennes brott bestått däri, att han betalat eller erbjudit sig att betala sådant otillbörligt pris som avses i 10 § första stycket, lär emellertid en dylik regel praktiskt taget ej kunna få någon tillämplighet, och i övrigt finns i 10—13 §§ ej omförmålt annat brott av köpare eller mottagare av tjänst än köpares brott mot föreskrift eller villkor som avses i 7 §. Med hänsyn till det nu anförda hemställes, att andra meningen får det innehåll, att vad förut i paragrafen sagts skall äga motsvarande tillämpning å säljare i fråga om köpares brott mot föreskrift eller villkor som avses i 7 §.

Förslaget till lag om fortsatt giltighet av prisregleringslagen

Lagrådet lämnar förslaget utan erinran.

Ur protokollet:

Sverker Jonson

*Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 23
mars 1956.*

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden ZETTERBERG, TORSTEN NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, NORUP, HEDLUND, PERSSON, HJALMAR NILSON, NORDENSTAM, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för finansdepartementet, statsrådet Sträng, lagrådets den 22 mars 1956 avgivna utlåtande över de till lagrådet den 23 februari 1956 remitterade förslagen till

- 1) *allmän prisregleringslag*, och
- 2) *lag om fortsatt giltighet av prisregleringslagen den 30 juni 1947 (nr 303)*.

Efter redogörelse för utlåtandet anför föredraganden följande.

Med anledning av vad lagrådet anfört har 9 och 16 §§ i förslaget till allmän prisregleringslag jämkats i överensstämmelse med vad lagrådet förordat. Härutöver har viss redaktionell ändring vidtagits i 5 och 10 §§. De berörda lagförslagen torde med nu angivna jämkningar få föreläggas riksdagen till antagande.

Under återopande av vad sålunda anförts hemställer föredraganden att Kungl. Maj:t måtte jämlikt § 87 regeringsformen genom proposition föreslå riksdagen att antaga ovannämnda lagförslag.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Georg Ringström